

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

TRESTNĚPRÁVNÍ REGULACE DROGOVÉ KRIMINALITY

Jméno konzultanta:

Doc. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Jméno zpracovatele:

Mgr. Hana Kachnáčová

Únor 2006

„Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci na téma **Trestněprávní regulace drogové kriminality** zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Hana Kachnáčová

V Praze dne 15. února 2006

Mgr. Hana Kachnáčová

Ráda bych tímto poděkovala Doc. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc. za příjemnou spolupráci, odborné vedení, podnětné rady a připomínky, kterými mi byl nápomocen při vypracování této rigorózní práce.

OBSAH

1. ÚVOD	6
2. DROGY V MEZINÁRODNÍCH SOUVISLOSTECH	10
2.1. MEZINÁRODNÍ ZÁVAZKY PŘED ROKEM 1945	10
2.2. MEZINÁRODNÍ ZÁVAZKY PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE	11
2.2.1. <i>Jednotná úmluva o omamných látkách</i>	12
2.2.2. <i>Protokol o změnách Jednotné úmluvy o omamných látkách</i>	13
2.2.3. <i>Úmluva o psychotropních látkách</i>	14
2.2.4. <i>Úmluva OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami</i>	15
2.3. POSTOJ ČR K MEZINÁRODNÍM ZÁVAZKŮM	16
2.4. MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE V OBLASTI PROTIDROGOVÉ POLITIKY	17
2.4.1. <i>Orgány a mechanismy OSN zaměřené na kontrolu narkotik</i>	17
2.4.2. <i>Koordinační a odborné pracovní mechanismy Evropské unie</i>	19
2.4.3. <i>Rada Evropy</i>	20
2.5. ZAPOJENÍ ČR DO MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE V OBLASTI PROTIDROGOVÉ POLITIKY	22
2.5.1. <i>Vláda ČR</i>	22
2.5.2. <i>Věcně příslušná ministerstva ČR</i>	23
3. NÁVYKOVÉ LÁTKY JAKO JEDEN Z KLÍČOVÝCH CELOSVĚTOVÝCH PROBLÉMŮ	25
3.1. ZÁKLADNÍ POJMY	25
3.2. DROGOVÉ SPEKTRUM	29
3.3. DROGOVÁ KRIMINALITA	31
3.4. PREVENCE VZNIKU NEALKOHOLOVÝCH TOXIKOMANIÍ A NÁSLEDNÉ TRESTNÉ ČINNOSTI	35
4. PRÁVNÍ ÚPRAVA TZV. DROGOVÝCH DELIKTŮ	37
4.1. VÝVOJ TRESTNĚPRÁVNÍHO POSTIHU DROGOVÝCH DELIKTŮ V ČSSR A ČR	37
4.2. SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA TZV. DROGOVÝCH DELIKTŮ	39
4.2.1. <i>Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů (§ 187 tr. zák.)</i>	40
4.2.2. <i>Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů (§ 187a tr. zák.)</i>	56
4.2.3. <i>Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů (§ 188 tr. zák.)</i>	75
4.2.4. <i>Šíření toxikomanie (§ 188a tr. zák.)</i>	79
5. MOŽNOSTI TRESTNĚPRÁVNÍHO POSTIHU DROGOVÝCH DELIKTŮ ...	83
5.1. TRESTY	83
5.2. ALTERNATIVNÍ ZPŮSOBY TRESTÁNÍ PACHATELŮ DROGOVÝCH TRESTNÝCH ČINŮ	87
5.3. UŽIVATELÉ DROG JAKO KLIENTI PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBY ČR	92
5.3.1. <i>Východiska a metody práce probačních pracovníků</i>	92
5.3.2. <i>Specifika práce probačních pracovníků v jednotlivých fázích trestního řízení</i>	94
5.4. OCHRANNÉ LÉČENÍ OSOB ZÁVISLÝCH NA DROGÁCH	96
6. ZÁVĚR	104

7. SEZNAM ZKRATEK.....	112
8. SEZNAM LITERATURY	113

1. Úvod

Drogy jsou neoddělitelnou součástí našeho každodenního života a ani nepředpokládáme, že by tomu v budoucnu mělo být jinak či by mělo dojít k radikálním změnám. Drogy byly, jsou a budou součástí naší společnosti. Pokud zavrhneme toxikomany, zavrhneme de facto sami sebe. Konzumace kávy, čaje, tabáku či alkoholu znamená pro většinu z nás oblíbenou každodenní činnost. Prostřednictvím těchto prostředků se vyrovnáváme se strachem, trápením, bolestí či nepředvídatelnou událostí. Právě zneužívání alkoholu, kofeinu a tabáku patří mezi nejvíce podceňované, avšak následky mohou být fatální. Je tedy na místě, abychom začali věnovat více pozornosti i těmto společensky tolerovaným, legálním drogám, na kterých je závislých nejvíce z nás.

Česká drogová scéna se začala po roce 1989 řídit ekonomickými pravidly a zároveň došlo k transformaci podoby České republiky jako země tranzitní do podoby země cílové. S postupem času se i u nás v 90. letech minulého století vytváří spektrum užívaných drog totožných s drogami užívanými v západní Evropě a objevují se náznaky organizovaného zločinu na poli drogové kriminality. Nelegální mezinárodní obchod s drogami na našem území je především ovlivněn strategickou polohou České republiky v „srdci“ Evropy, která je tak spojnicí mnoha tranzitních cest. Naše země je také označována za stát výhodný pro „praní špinavých peněz“ plynoucích z organizovaného zločinu obecně, a tedy i peněz z nelegálního obchodování s drogami. Mezi další faktory patří rozvinutý a kvalitní chemický průmysl, problematika nedostatečné kontroly hranic, nárůst koupěschopnosti, případně přechod od levnějších drog k drogám dražším a v neposlední řadě také rozšíření používání internetu, který umožňuje a usnadňuje získání návodů na výrobu drogy či získání kontaktních adres. V současné době se v naší zemi začíná rozmáchat především obchod s kokainem, a to na úrovni organizované trestné činnosti. Vytvářejí se organizované skupiny, které jsou tvořeny na území ČR kolem hlavního dovozce drogy, který ji přiváží většinou z téhož místa v zahraničí, nejčastěji ze zemí Beneluxu, kde jsou poměrně snadno drogy k dostání s ohledem na benevolentní přístup těchto zemí k drogové problematice. Dopředu je pak vytvořena síť dalších prodejců, jimiž je droga

předávána pro distribuci přímým uživatelům. Jedná se v podstatě o organizaci, prostřednictvím které získávají hlavní pachatelé vysoké zisky a jednají způsobem odpovídajícím určitému podnikání, více se rozmáhá přeshraniční dovoz drog, a to nejenom ve vztahu zahraničí – ČR, ale i naopak. Vzhledem k tomu, že daná trestná činnost je často páchána profesionálně a konspirativně, její realizace a důkazní dokladace je velice obtížná.¹

Pro společnost drogy znamenají problém zdravotní, sociální a finanční. Dlouhodobé zneužívání omamných a psychotropních látek s sebou přináší zejména riziko důsledné devastace osobnosti. Pokud hovoříme o zdravotních důsledcích máme tím na mysli infekční onemocnění jako je HIV/AIDS, virovou hepatitidu typu B a C a tuberkulózu. Jde o vážnější zdravotní důsledky problémového užívání drog, především jeho injekční formy. V souvislosti s opatřeními ke snižování škod na zdraví (ale i sociálních škod) hovoříme o tzv. harm reduction, s kterou v naší republice spojujeme šíření informací, nízkoprahová centra – drop-in a terénní programy, dostupnost čistého injekčního materiálu, distribuci kondomů, poradenství a testování HIV/AIDS a očkování proti virové hepatitidě typu B. Dlouhodobé a problémové užívání drog má samozřejmě vliv i na stav sociální. K nejčastějším sociálním důsledkům patří především přerušené vztahy s rodinnými příslušníky, problémy ve škole či v zaměstnání. Časté je nižší, případně i nedokončené vzdělání uživatelů drog a na ně navazující nízká kvalifikace, nezaměstnanost, nízké finanční ohodnocení a nouze finančních prostředků. Finanční stránka drogového problému se odráží v oblasti poskytování nejrůznějších preventivních programů, léčebných programů, nákladů vynaložených na postih pachatelů a též výdaje státu na sociální dávky či podpory v nezaměstnanosti. Především je však s drogami spojena trestná činnost. Trestné činy související s nealkoholovou toxikomanií patří k nejnebezpečnějším a zároveň nejdynamičtějším rozvíjejícím se formám trestné činnosti vůbec. V této rigorózní práci s názvem Trestněprávní regulace drogové kriminality jsem se zabývala především tzv. drogovými trestnými činy. Trestní zákon postihuje jakékoli nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy, vyjma jejich konzumace, která je považována za sebepoškozování, které obdobně

¹ www.justice.cz – Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2003 (1 Spr 361/2004), Brno 2004, s. 23.

jako sebevražda není trestným činem. Důležité je zmínit, že pokud jde o držení a nepřímou i užívání drog, není a ani nemůže být účelem právní úpravy nahrazování prevence a léčby trestními postihy, které nejsou schopny vyřešit největší problém – závislost. Trestní právo je posledním řešením, následujícím teprve až po selhání preventivních nástrojů jakými jsou rodina, škola, otázka využívání volného času a další.

Rigorózní práce je rozdělena vedle úvodu a závěru do čtyř základních kapitol. Právní úprava regulace drogové problematiky je ovlivněna skutečností, že jsme signatáři mezinárodních úmluv OSN. Této problematice jsem se věnovala v první kapitole práce, jež je především zaměřena na systém mezinárodní kontroly drog, který je tvořen Jednotnou úmluvou o omamných látkách, Úmluvou o psychotropních látkách, Protokolem o změnách Jednotné úmluvy a Úmluvou OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami. Soustředila jsem se zde i na současnou mezinárodní spolupráci v oblasti protidrogové politiky včetně zapojení České republiky do této spolupráce. Druhá kapitola je věnována objasnění a upřesnění základních pojmů týkajících se drogové problematiky. V této části práce jsem se zaměřila i na drogové spektrum. Drogy můžeme rozdělovat podle různých kritérií: podle původu - na drogy přírodní a syntetické, podle jejich skupenství - na kapalné, plynné a pevné, podle postoje společnosti - na drogy společensky tolerované (legální) a společensky netolerované (nelegální) a podle míry rizika nebezpečnosti - na měkké a tvrdé drogy. Já jsem si pro mou práci zvolila rozebrání jednotlivých drog dle nejčastějšího dělení, a to na: alkohol, těkavé látky, tlumivé látky, opiáty, halucinogeny, stimulační drogy a konopí včetně jeho produktů. Tato kapitola se dotýká i drogové kriminality a prevence vzniku nealkoholových toxikomanií a následné trestné činnosti. Stěžejní část práce je umístěna ve třetí kapitole a zabývá se právní úpravou tzv. drogových deliktů. V této části jsem se zabývala podrobným rozebráním jednotlivých skutkových podstat drogových trestných činů obsažených v hlavě čtvrté zvláštní části trestního zákona označované jako Obecně nebezpečné trestné činy. Pozornost je věnována tzv. drogové novele (zákon č. 112/1998 Sb.), jejíž největším přínosem je zavedení trestnosti přechovávání omamné nebo psychotropní látky v množství větším než

malém pro vlastní potřebu. Závěrečná kapitola je věnována trestněprávnímu postihu drogových trestných činů včetně možnosti alternativního trestání pachatelů těchto trestných činů s případným využitím ochranného léčení osob závislých na těchto látkách.

Tato rigorózní práce vychází ze stavu právní úpravy platné ke dni 1. února 2006 a z judikatury k této úpravě. Poslanecká sněmovna vyslovila souhlas s vládním návrhem trestního zákoníku, podle sněmovního tisku č. 744, ve znění schválených pozměňovacích návrhů, a to dne 30. listopadu 2005. Poslanecká sněmovna postoupila dne 10. ledna 2006 návrh zákona Senátu (jako senátní tisk č. 219). Jestliže je v této práci citována navrhovaná úprava nového trestního zákoníku, vychází se pouze z verze schválené jednou komorou Parlamentu České republiky, a to Poslaneckou sněmovnou.

2. Drogy v mezinárodních souvislostech

2.1. Mezinárodní závazky před rokem 1945

Již počátkem minulého století se v mezinárodním měřítku objevovala potřeba regulovat negativní účinky drog. Hlavním garantem byla Společnost národů. Počátek mezinárodní spolupráce v oblasti kontroly drog se datuje rokem 1909, kdy byly učiněny první pokusy omezit jejich přepravu. V tomto roce se z podnětu USA a Číny konala v Šanghaji mezinárodní konference věnovaná problematice omamných látek, známá pod názvem **opiová komise**. Zástupci 13 států přijali rezoluci, ve které žádali postupné omezení kouření opia, zastavení pašování drog a exportu opia na území, která s tím nesouhlasí. Opatření však nebyla závazná. První sjednanou mezinárodní dohodou o drogách byla tzv. **Haagská mezinárodní opiová konvence** (1912). Stanovila zásadu mezinárodní spolupráce při kontrole narkotických drog, žádala zákonná opatření na kontrolu výroby a distribuci opia. Stanovila zásadu, že narkotické drogy (opium, morfium, kokain) se budou užívat jen pro medicínské a zákonné potřeby. Československo přistoupilo na konvenci podepsáním Versaillské smlouvy. V roce 1925 byla v Ženevě sjednána **Mezinárodní opiová úmluva**, která zavazovala vlády, aby podávaly Stálému výboru roční statistické zprávy o výrobě opia a kokových listů a čtvrtletní zprávy o dovozu a vývozu drog. Československo se stalo její smluvní stranou 11. dubna 1927. Ke sjednání **Úmluvy o omezení výroby a úpravě distribuce omamných látek** došlo roku 1931 opět v Ženevě. Určovala potřebu drog pro jednotlivé státy a zavazovala je, aby nepřekračovaly stanovené maximum. Československo se stalo smluvní stranou této úmluvy 12. dubna 1933. A jako třetí z „Ženevských konvencí“, které byly ujednány v období mezi světovými válkami, byla **Úmluva o potlačení dopravy nebezpečných látek** z roku 1936. Jednalo se o první výzvu mezinárodního společenství k přísnému trestání osob zapojených do nezákonné přepravy drog. Československo tuto úmluvu pouze podepsalo a nestalo se její smluvní stranou.

Výše uvedené mezinárodní úmluvy (z let 1912, 1925, 1931) byly podkladem pro tzv. **opiový zákon** č. 29/1938 Sb. z. a n., jímž bylo završeno předválečné úsilí

proti zneužívání omamných prostředků na našem území. V ustanovení § 1 opiového zákona bylo stanoveno, že úřednímu dozoru se podrobují výroba, zpracování, příprava, rozdělování, obchod, dovoz, tranzit a vývoz látek. Na jeho základě byla zavedena povinnost zapisovat drogy do tzv. opiových registrů. V trestní oblasti klasifikoval zákon podle závažnosti přestupky, přečiny a zločiny. Přestupky byly v kompetenci okresních úřadů, které vedle pokut (od 500 do 50 000 Kčs) mohly ukládat i vězení (od 24 hodin až do 5 měsíců) a látku, která je předmětem přestupku, mohl okresní úřad prohlásit za propadlou, bez ohledu na to, komu náležela. Přečiny a zločiny (včetně jejich pokusů) byly v kompetenci soudů. Za přečin bylo možno uložit trest hrubého vězení (od 3 měsíců do 3 let) a trest peněžité (od 5 000 do 50 000 Kč). Za zločin se mohl uložit žalář (od 1 roku do 5 let) a peněžité trest (od 10 000 do 100 000 Kčs). Zákon umožňoval odsouzeného podrobit policejnímu dohledu a cizince vypovědět z území naší republiky.²

2.2. Mezinárodní závazky po 2. světové válce

Československá vnitrostátní úprava zacházení s drogami v poválečném období i přes společenské změny vycházela z respektování uzavřených mezinárodních úmluv a ustanovení vyplývajících z trestního zákona. Mezinárodní systém kontroly drog byl svěřen pod ochranu Ligy národů. Po druhé světové válce převzala tento úkol Organizace spojených národů, speciálně Komise pro narkotické látky – stalo se tak **Protokolem 1945**, ke kterému Československo přistoupilo 28. září 1949. Organizace OSN přijala při řešení nezákonné výroby, obchodu a šíření omamných a psychotropních látek (dále jen OPL) tyto úmluvy:

- Jednotná úmluva o omamných látkách z roku 1961 (vyhláška č. 47/1965 Sb.)
- Protokol o změnách Jednotné úmluvy o omamných látkách z roku 1972 (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 458/1991 Sb.)
- Úmluva o psychotropních látkách z roku 1971 (vyhláška č. 62/1989 Sb.)

² Trávníčková, I. a kol.: Právní úprava drogové problematiky, 1. vydání, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1992, s. 59 – 60.

- Úmluva OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami z roku 1988 (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 462/1991 Sb.)

Česká republika je těmito výše uvedenými mezinárodními smlouvami vázána, a proto bych se ráda na tomto místě blíže zmínila o jednotlivých mezinárodních smlouvách. Důležité je zmínit uskutečnění zvláštního zasedání Valného shromáždění OSN v roce 1998, které bylo věnované boji proti nedovolené výrobě, prodeji, poptávce, obchodu a distribuci omamných a psychotropních látek a souvisejícím činnostem. Zasedání se zaměřilo mimo jiné na mezinárodní spolupráci při likvidaci nelegálních drogových rostlin a podpoře programů alternativního rozvoje, na plán proti stimulačním látkám amfetaminového typu, na kontrolu prekurzorů, na spolupráci v právní oblasti i na problematiku „praní peněz“ pocházejících ze závažných zločinů. Toto zvláštní zasedání Valného shromáždění OSN, které se konalo při příležitosti 10. výročí Úmluvy OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami z roku 1988, zhodnotilo její implementaci a ukázalo strategii pro 21. století v první řadě přijetím Politické deklarace, jež potvrdila hlavní cíle a principy boje proti drogám.³

2.2.1. Jednotná úmluva o omamných látkách

Jednotná úmluva o omamných látkách, sjednána v New Yorku roku 1961, u nás vstoupila v platnost v roce 1964. Cílem bylo sjednocení předešlých úmluv z důvodu zlepšení systému kontroly, který se stal nepřehledným. Omezuje užívání omamných látek k lékařským a vědeckým účelům a zavádí stálou mezinárodní spolupráci k dosažení stanovených cílů. V preambuli smluvní strany uznávají nezbytnost lékařského použití omamných látek pro ulehčení bolestí a zároveň jejich zajištění k těmto účelům. Shledávají toxikomanií pohromou pro jednotlivce a hospodářským a sociálním nebezpečím pro lidstvo, čemuž lze předejít opatřeními koordinovanými a všeobecnými.

³ Novotný, O., Zapletal, J., a kol. : Kriminologie, 2. vydání, ASPI, Praha 2004, s. 364.

V článku 4 se strany zavazují přijmout legislativní a správní opatření potřebná pro plnění ustanovení této Úmluvy na svém území, pro spolupráci s ostatními smluvními státy a opatření s výhradou k ustanovením této Úmluvy – omezily produkci, výrobu, vývoz, dovoz, distribuci, obchod, použití a přechovávání omamných látek výlučně pro lékařské a vědecké účely. Jako podstatný pro naši právní úpravu drogového problému se jeví článek 33 – Držba drog, který stanoví, že strany nepovolí držbu drog bez zákonného povolení. Dále je pro naši právní úpravu dané materie významný článek 36 odst. 1 – trestní ustanovení, podle kterého se smluvní strany zavazují učinit opatření nutná k tomu, aby za trestný čin byla považována rovněž držba drogy, tzn. jakékoliv nelegální držení drogy bez ohledu na motiv a na to, komu jsou drogy určeny. Článek 36 odst. 1 ukládá dále smluvním stranám, aby považovaly za trestné činy pěstování, produkci, výrobu, těžbu, přípravu, držbu, nabídku, dání do prodeje, distribuci, koupi, prodej, dodání, zprostředkování, odeslání, vypravení přes tranzit, dopravu, dovoz a vývoz drog, jež jsou výslovně v Úmluvě zmíněny, jestliže byly spáchány úmyslně. Zmíněno je zde také ukládání přiměřených trestů za závažná jednání, zejména pak vězení či jiné tresty odnětí svobody. Podle článku 37 lze drogy, látky a každý materiál určený ke spáchání některého z činů uvedeného v článku 36 odst. 1 zabavit a konfiskovat. Článek 38 pak rozšiřuje problematiku drog o medicínský aspekt. Stranám je doporučeno věnovat zvláštní pozornost a přijmout praktická opatření za účelem prevence, léčení, výchovy, doléčení, rehabilitace a nového začlenění závislých osob do společnosti. Úmluva zřídila mezinárodní kontrolní mechanismus, který tvoří Komise pro omamné látky při Hospodářské a sociální radě OSN a Mezinárodní úřad pro kontrolu omamných látek při OSN.

2.2.2. Protokol o změnách Jednotné úmluvy o omamných látkách

Protokol o změnách Jednotné úmluvy o omamných látkách, sjednaný v Ženevě roku 1972, pro ČSFR vstoupil v platnost v roce 1991. Smluvní státy se dohodly na zpřísnění kontroly některých omamných látek, zejména opia, opiového máku, keře koky, rostliny konopí, makové nati a listů konopí. Do Protokolu je

vtělen nový článek zabývající se poskytováním technické a finanční pomoci vládě na plnění jejích závazků podle Úmluvy. Doplnky a změny se týkají především složení a funkcí Mezinárodního úřadu pro kontrolu omamných látek, omezení výroby opia na přibližné povolené množství pro vyrobené opium v jednom roce a dále se týká trestního postihu a preventivních opatření proti zneužívání omamných látek. Mezinárodní úřad pro kontrolu omamných látek může navrhnout, aby bylo jednáno s vládou státu, který neplní své závazky, nebo aby vláda takového státu podala vysvětlení. Může rovněž ostatním smluvním stranám doporučit zastavení dovozu nebo vývozu omamných látek z (resp. do) příslušné země. Článek 14 Protokolu připouští, aby u osob závislých na omamné látce namísto výroku o trestu bylo uplatněno léčení, výchova, doléčení, rehabilitace či resocializace. Je tím reagováno na fakt, že se trestného činu nedovoleného obchodu mohou dopustit osoby závislé.

2.2.3. Úmluva o psychotropních látkách

Úmluva o psychotropních látkách, sjednána ve Vídni v roce 1971, obsahovala přísnější zákazy a omezení a velmi přísný systém registrace látek včetně zákazu, dovozu a vývozu, který se nevztahoval pouze na kompetentní vládní úřady nebo agentury. Je zaveden pojem povolení (licence) pro látky uvedené v seznamech II., III., a IV. – a to jak pro výrobu a distribuci, tak i pro obchod s nimi. Látky z výše uvedených seznamů nebyly předepisovány nebo vydávány pro použití jednotlivci jinak než na lékařský předpis, s výjimkou týkající se zákonných jednání v rámci preventivní či hygienické péče či pro vědecké ústavy. Zákazu a omezení vývozu a dovozu se týká článek 13 dávající straně možnost oznámit ostatním stranám zákaz dovozu některé nebo několika látek, z výše zmiňovaných seznamů látek, do své země či oblasti.

Každá strana má považovat, v souladu s vlastními ústavními předpisy, za trestný čin každé jednání spáchané úmyslně a které je v rozporu se zákonem nebo nařízením přijatým k plnění závazků Úmluvy. Na závažné trestné činy má být reagováno příslušným trestem, zejména vězením nebo jiným trestem odnětí

svobody. Opět zde nacházíme ustanovení týkající se osob závislých na omamných látkách, doporučující pro ně léčení a jiná resocializační opatření. Za trestné činy se považuje i úmyslná účast, spolčení za účelem spáchání, pokus o jeho spáchání, příprava a finanční operace související s těmito trestnými činy. Není zde omezena zásada, že trestné činy budou stanoveny, stíhány a trestány v souladu s vnitrostátními právními předpisy příslušné strany. Považují-li strany za žádoucí ztříbit nebo zpřísnit kontrolní opatření v Úmluvě, mohou tak učinit dle článku 23 pro ochranu zdraví a blaha obyvatelstva.

2.2.4. Úmluva OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami

Úmluva OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami byla sjednána ve Vídni roku 1988. Náplní bylo soustředění sil v mezinárodním měřítku, kontrola prekurzorů a také legislativní opatření k omezení nezákonné výroby a obchodu a praní špinavých peněz. Za trestná se považují jednání obsažená v předchozích úmluvách, trestnost je zde však rozšířena i na prekurzory a navíc článek 3 stanoví, aby úmyslné přechovávání, získávání nebo pěstování jakýchkoliv omamných nebo psychotropních látek pro osobní potřebu, při porušení úmluv z let 1961 a 1971, bylo považováno za trestný čin. Úmluva obsahuje závazek stran k ukládání trestů jakými je uvěznění nebo jiné formy odnětí svobody, peněžité tresty a zabavení majetku – vždy s ohledem na závažnost spáchaného trestného činu. Vedle stíhání a potrestání může být pachatel podroben léčbě, výchově, postpenitenciární péči, rehabilitaci či resocializaci. Mohou být též přijata jako alternativa vedle stíhání či potrestání opatření typu výchova, rehabilitace, resocializace, popř. je-li pachatelem požívač drogy – i léčba a postpenitenciární péče.

Konfiskace zisků je upravena článkem 5 a zahrnuje výtěžek z trestného činu nebo majetku, jehož hodnota odpovídá takovým výtěžkům. Konfiskaci podléhají i omamné a psychotropní látky, materiály nebo zařízení užitá nebo určená k páčání trestných činů proti Úmluvě. Soudy nebo jiné příslušné orgány jsou zmocněny

k nařízení, že bankovní, finanční nebo obchodní záznamy mají být dány k dispozici nebo budou zabaveny.⁴

2.3. Postoj ČR k mezinárodním závazkům

Česká republika podepsala a ratifikovala zmíněné Úmluvy, z čehož pro ni plyne povinnost implikovat je do našeho právního řádu. Česká právní úprava týkající se drogového problému však nebyla před 1. lednem 1999 v souladu s mezinárodními závazky z výše uvedených Úmluv z let 1961, 1971 a 1988. Změna však nastala zavedením trestnosti držení drogy pro vlastní potřebu, a to tzv. drogovou novelou (zákon č. 112/1998 Sb.). Úmluvy OSN obsahují povinnost pro strany uzákonit trestnost držení drog obecně, tedy bez motivu jejich držení. Dávají však stranám možnost moderačního přístupu, kdy nevyžadují ani nenavrhují, aby nezákonné užívání drogy jako takové muselo být trestně stíháno a trestáno. Je tedy ponechána větší volnost národním legislativám při úpravě této otázky, jedince sice trestně nemusí strany stíhat, ale naopak jej zase ani nezabavují zodpovědnosti za méně závažná, ale nezákonná jednání. Úmluva OSN z roku 1988 v článku 3 odst. 2 stanoví závazek států, aby úmyslné přechovávání, získávání nebo pěstování jakýchkoliv drog pro osobní potřebu bylo považováno za trestný čin, pokud toto jednání porušuje Úmluvy z let 1961 a 1971. Státy se zavazují k nedovolení držby drog bez zákonného povolení s tím, že omezí použití a přechovávání drog jen pro dvě výjimky, a to lékařské a vědecké účely.

Dle mého názoru, tzv. drogovou novelou, která zavedla mimo jiné novou skutkovou podstatu trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů (§ 187a tr. zák. – skutková podstata umožňující postihnout nedovolené držení drogy pro sebe v množství větším než malém), a která vedla také k úpravě souvisejících přestupků na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi podle § 30 odst. 1 písm. f) a j) přest. zák. - byly do naší právní úpravy promítnuty mezinárodní úmluvy a Česká republika dostala svým

⁴ Juráková, I.: Trestněprávní postih toxikomanů, Masarykova univerzita Brno, 1999, s. 141-146.

smluvním závazkům z Úmluv včetně kompatibility s právními předpisy Evropských společenství.

2.4. Mezinárodní spolupráce v oblasti protidrogové politiky

Počátky spolupráce v odvětví trestního práva se rozvíjely na bilaterální, regionální (Rada Evropy) a mezistátní úrovni (OSN). Právním prostředkem byly instrumenty mezinárodního práva – mezinárodní úmluvy a dohody. Vývoj trestního práva v evropských souvislostech dnes můžeme sledovat ve dvou základních směrech. Jedná se o aktivity na půdě Rady Evropy, jejichž výsledkem jsou převážně mezinárodní smlouvy, rezoluce a doporučení. Druhý směr, jehož význam nepochybně roste se stále se prohlubující integrací evropských zemí, je představován právem Evropské unie, a to především politikami v oblasti tzv. třetího pilíře EU.⁵ V následujících subkapitolách bych se ráda blíže věnovala jednotlivým mechanismům v oblasti spolupráce v boji proti drogám.

2.4.1. Orgány a mechanismy OSN zaměřené na kontrolu narkotik

Valné shromáždění OSN – jedná se o nejvyšší orgán OSN, v rámci něhož jsou přijímány a schvalovány všechny návrhy rezolucí, úmluv a protokolů, které rovněž rozhoduje o svolávání mezinárodních konferencí či rozhoduje o rozpočtu pro protidrogové aktivity programů a úřadů v rámci systému OSN.

Hospodářská a sociální rada OSN – má celkem 54 členů a je odpovědná za formulování celkového přístupu a politiky OSN v oblasti kontroly a zneužívání drog, koordinování protidrogových aktivit v rámci všech ekonomických a sociálních programů OSN a za přípravu relevantních doporučení vládám.

Úřad OSN pro drogy a kriminalitu (UN Office on Drugs and Crime – UNODC) – v důsledku realizace reformních návrhů generálního tajemníka OSN byl v roce 1997 ve Vídni zřízen Úřad pro kontrolu drog a kriminality – později přejmenován právě na Úřad OSN pro drogy a kriminalitu.

⁵ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, Obecná část, I. vydání, Linde, Praha 2004, s. 68.

Program OSN pro kontrolu drog (UN Drug Control Programme – UNDCP)
– byl vytvořen na základě rezoluce Valného shromáždění 45/179 z roku 1990 k posílení efektivity struktur OSN v této oblasti. Rezoluce uložila Generálnímu tajemníkovi OSN vytvořit v rámci Sekretariátu jediný program, který bude integrovat struktury a funkce do té doby tří oddělených útvarů se sídlem ve Vídni, které se zabývají otázkami drog – Divize pro narkotika, Fond OSN pro kontrolu zneužívání drog a Mezinárodní radu pro kontrolu narkotik. UNDCP je hlavním koordinačním orgánem v rámci OSN pro otázky kontroly narkotik. Poskytuje členským zemím technickou pomoc v záležitostech kontroly narkotik. Vytváří informační a technickoorganizační zázemí pro Komisi OSN pro narkotika. Komise formuluje a schvaluje základní politické přístupy mezinárodního společenství v oblasti boje proti drogám, UNDCP tyto přístupy v rámci svěřených kompetencí a možností realizuje. UNDCP se ve spolupráci se svými úřadovkami po světě zabývá např. pomocí v oblasti protidrogové legislativy, nebo pomocí zemím při vytváření institucí pro boj s drogami.

Komise OSN pro narkotika (Commission on Narcotic Drugs – CND) – jenž má sídlo ve Vídni, je výkonným orgánem UNDCP pro problematiku drog. CND se zabývá analýzou světové situace v oblasti drog a vytváří návrhy k posílení mezinárodního kontrolního systému v boji proti drogám. Komise je centrálním orgánem pro politiku v oblasti kontroly drog, připravuje dohody a úmluvy v oblasti drogové problematiky (na jejich plnění pak dohlíží Mezinárodní rada pro kontrolu narkotik). Rozhoduje o doporučeních Světové zdravotnické organizace (WHO) ohledně seznamu látek v režimu mezinárodní kontroly.

Mezinárodní rada pro kontrolu narkotik (International Narcotic Control Board – INCB) – je nezávislý kontrolní orgán, který dohlíží na plnění mezinárodních protidrogových úmluv OSN. Rada sleduje mezinárodní a domácí trendy v oblasti narkotik a psychotropních látek užívaných pro lékařské a vědecké užití a prosazuje dodržování smluv v oblasti kontroly drog vládami smluvních stran, dohlíží na mezinárodní obchod a slouží jako prostředník mezi odpovědnými národními orgány v této oblasti. Prvořadým úkolem Rady bylo zdokonalení statistického kontrolního systému, dohled a vyhodnocování povinných hlášení o

legální výrobě a spotřebě drog poskytovaných členskými státy. Další přijaté úmluvy a protokoly Radě však svěřily jisté kontrolní pravomoci, podle kterých může žádat členské země o vysvětlení nesrovnalostí, přičemž dotčený stát je povinen reagovat a uvést věci do souladu s protidrogovými úmluvami.⁶

2.4.2. Koordinační a odborné pracovní mechanismy Evropské unie

V rámci EU lze hovořit o trestním právu v souvislosti s tzv. třetím pilířem Evropské unie, který byl konstituován Maastrichtskou smlouvou a zahrnuje spolupráci ve vnitřních věcech a justici. V důsledku přijetí Amsterodamské smlouvy a stanovení požadavku na vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva byl třetí pilíř EU kvantitativně redukován a obsahově přeměněn tak, že některé záležitosti třetího pilíře (kontrola hranic, azyl, migrace, justiční spolupráce v civilních věcech s mezinárodním prvkem) byly přeneseny do prvního pilíře EU, což ve svých důsledcích znamená, že pro tyto oblasti jsou nyní použitelné klasické instrumenty evropského práva, resp. komunitárního práva, čímž je lépe zajištěna jejich vynutitelnost. Původní název pilíře „justice a vnitro“ byl nahrazen označením „policejní a justiční spolupráce v trestních věcech“. Hlavním cílem této spolupráce je prevence a boj proti rasismu a xenofobii, terorismu, obchodování s lidmi a trestné činnosti páchané na dětech, obchodování s drogami, obchodování se zbraněmi a boj proti korupci a podvodům.⁷ Evropská unie nemá svou vlastní klasifikaci drog a odkazuje na úmluvy OSN. Nicméně nařízení o „lnu a konopí“ povoluje průmyslové využití různých druhů konopí s obsahem THC menším než 0,2 %. Evropská unie nemá v oblasti drog nijak široké kompetence. Například trestní či administrativní sankce za užívání drog náleží do odpovědnosti jednotlivých členských států a nikoliv Evropské unie.⁸

Horizontální pracovní skupina pro problematiku drog (Horizontal Working Party on Drugs – HDG) – jedná se o pracovní skupinu Rady EU

⁶ www.drogy-info.cz - Zaostřeno na drogy č. 4, Úřad vlády ČR, Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, Praha 2005, s. 2-3.

⁷ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné-Obecná část, Zvláštní část, 1.vydání, Linde, Praha 2005, s. 80.

⁸ www.drogy-info.cz - Užívání drog v EU-legislativní přístupy, 1. vydání, Úřad vlády ČR, Praha 2005, s. 19.

zabývající se problematikou drog. Národní protidrogový koordinátor (ředitel Sekretariátu RVKPP) se z pozice své funkce pravidelně účastní jednání HDG v Bruselu. Tato jednání se konají jedenkrát měsíčně a pravidelně se jich účastní i zástupce Stálé mise ČR při EU a zástupce ministerstva zahraničních věcí ČR. Na jednáních HDG se např. za předsednictví Nizozemí a Lucemburska projednávali dva stěžejní materiály protidrogové politiky EU – Protidrogová strategie EU (2005 až 2012) a Protidrogový akční plán EU (2005 až 2008). Na základě usnesení vlády č. 427 z 28. dubna 2003 byla zřízena Resortní koordinační skupina pro problematiku drog (RKS), jejímiž členy byli jmenováni zástupci příslušných ministerstev zabývajících se problematikou drog. Hlavním gestorem RKS je ředitel Sekretariátu RVKPP.

Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction – EMCDDA) – je decentralizovaná agentura EU pro monitorování drog, je střediskem pro shromažďování informací o drogách v rámci celé EU. Jeho úlohou je poskytovat EU a jejím členským státům objektivní, spolehlivé a srovnatelné informace o drogách a drogové závislosti a je garantem sledování naplňování protidrogové strategie EU a z ní vyplývajícího akčního plánu. EMCDDA je koordinátorem sítě Reitox, jejímiž členy jsou národní monitorovací střediska jednotlivých zemí – za ČR je to Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti (NMS). Národní střediska zpracovávají každoročně výroční zprávy o stavu ve věcech drog v předcházejícím roce, EMCDDA obdobnou stavu za celou EU a Norsko.

2.4.3. Rada Evropy

Evropský výbor pro trestněprávní problematiku, jakožto stálý výbor při Radě Evropy plní spoustu funkcí, mezi které patří také spolupráce se stálými i ad hoc vytvořenými výbory Rady ministrů, např. skupinou pro boj proti zneužívání drog a nelegálnímu obchodu s nimi - **Pompidou Group (PG)** - se sídlem ve Štrasburku, jenž vznikla v roce 1971. Členy je 35 zemí včetně ČR. Její činnost je založena na mezinárodní platformě. Hlavními cíli činnosti PG je poskytovat prevenci v oblasti

zneužívání drog a nezákonného obchodu s drogami a vytvářet celoevropské multidisciplinární forum, které umožní otevřenou diskusi a výměnu znalostí a zkušeností mezi politiky, odborníky a vědeckými pracovníky v oblasti drogové problematiky. Činnost PG probíhá na několika úrovních:

- **Ministerská konference** – každé tři roky se koná setkání ministrů členských států PG, do jejichž kompetence patří problematika drog. Jednání probíhá na úrovních politických diskusí, stanovují si priority a pracovní program na nadcházející období tří let.

- **Jednání stálých korespondentů** – stálí korespondenti jsou jmenováni zástupci ministerstev nebo jiných vládních institucí členských států PG, které v daném státě koordinují protidrogovou politiku. Stálým korespondentem PG je za ČR jmenován národní protidrogový koordinátor (ředitel Sekretariátu RVKPP). Pracovní setkání stálých korespondentů se koná jedenkrát za šest měsíců. Cílem těchto jednání je výměna informací o situaci v jednotlivých členských státech a hodnocení plnění pracovního programu PG.

- **Výbor stálých korespondentů** – jeho členy jsou předseda, místopředseda a někteří zvolení stálí korespondenti. Výbor dohlíží na plnění úkolů z pracovního programu a navrhuje nové aktivity.

- **Vědecké platformy** – šest pracovních skupin pro oblast primární prevence, léčby, justice, výzkumu, etiky a spolupráce na kontrole evropských letišť. ČR je zastoupena v platformách pro oblast léčby (zástupce NMS), justice (zástupce Ministerstva spravedlnosti ČR), výzkumu (zástupce NMS), spolupráce na kontrole evropských letišť (zástupce Generálního ředitelství cel).

Při Radě Evropy pracuje i tzv. **Moneyval Committee**, což je výbor expertů pro hodnocení opatření proti praní špinavých peněz, organizuje tzv. vzájemná hodnocení členských zemí a má za úkol harmonizovat právní, finanční a trestní opatření v členských státech. ČR má za sebou již tři kola takového hodnocení – první z nich proběhlo na jaře roku 1998, druhé kolo na podzim 2001 a třetí kolo v dubnu 2005.

2.5. Zapojení ČR do mezinárodní spolupráce v oblasti protidrogové politiky

2.5.1. Vláda ČR

Stálým poradním, iniciačním a koordinačním orgánem vlády ČR v oblasti protidrogové politiky je **Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky (RVKPP)** – má za úkol soustřeďovat, projednávat a předkládat vládě informace, podklady a návrhy pro tvorbu a uplatňování jednotné protidrogové politiky vlády a koordinovat plnění úkolů Národní strategie protidrogové politiky ČR na mezinárodní, centrální, krajské a místní úrovni. Dále zejména koordinuje plnění úkolů vyplývajících z mezinárodních smluv, kterými je ČR vázána a z členství ČR v mezinárodních organizacích. Vytváří tak platformu pro komunikaci s mezinárodními orgány a institucemi, které působí v oblasti protidrogové politiky. Členy RVKPP jsou: předseda vlády (předseda RVKPP) a ministři obrany, práce a sociálních věcí, spravedlnosti, školství, mládeže a tělovýchovy, vnitra, zdravotnictví, zahraničních věcí a financí. Díky členství v EU se oblast mezinárodní spolupráce v drogové oblasti stala průřezovým tématem týkajícím se většiny institucí ČR, která se drogovou problematikou zabývají.

Na základě statutu Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky (RVKPP) zajišťuje mezinárodní spolupráci **Sekretariát RVKPP**, který je jako odbor organizační součástí Úřadu vlády ČR. Mezinárodní spolupráce je významnou a nedílnou součástí celkového přístupu k řešení problematiky drog. Tato spolupráce probíhá zejména na úrovni nadnárodních organizací a mezinárodních úmluv, dále též na úrovni regionální a bilaterální. Sekretariát RVKPP se člení na dvě oddělení - Koordinace a financování protidrogové politiky a Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti (NMS). Sekretariát RVKPP:

- vytváří a zpracovává Národní strategii a Akční plán státní protidrogové politiky včetně hodnocení realizace,
- po odborné, organizační a administrativní stránce zajišťuje činnost RVKPP, jejich výborů a pracovních skupin, plnění odborných úkolů a agend vyplývajících ze statutu RVKPP, usnesení vlády a

z mezinárodních úmluv v oblasti protidrogové politiky, statisticko-evidenční, výzkumné a hodnotící úkoly vyplývající ze statutu Národního monitorovacího střediska a mezinárodních úmluv,

- koordinuje zastoupení ČR a činnost českých odborníků v mezinárodních institucích s věcně příslušnými institucemi ČR i orgány EU, Rady Evropy a OSN,
- koordinuje mezíresortní spolupráci při realizaci státní protidrogové politiky, spolupracuje při implementaci Národní strategie a Akčního plánu protidrogové politiky.

Základními platnými dokumenty protidrogové politiky ČR jsou Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009 a Akční plán realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2006; jsou harmonizovány co do základních priorit, principů, postupů a realizovaných opatření s Protidrogovou strategií EU a Protidrogovým akčním plánem EU.⁹

2.5.2. Věcně příslušná ministerstva ČR

Za realizaci opatření, která vyplývají z protidrogové strategie vlády, nese na centrální úrovni odpovědnost věcně příslušný ministr a na místní úrovni statutární zástupce příslušného úřadu.

Ministerstvo zdravotnictví ČR (Inspektorát omamných a psychotropních látek) odpovídá za legislativu týkající se legálního zacházení s NL, přípravky, prekurzory a pomocnými látkami. Povoluje zacházení s NL, přípravky je obsahujícími, prekurzory a pomocnými látkami, povoluje dovoz a vývoz těchto látek, vykonává kontrolní činnost a plní hláskou povinnost o dovozu, vývozu, výrobě, spotřebě a stavu zásob těchto látek pro orgány OSN a EU.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR – odpovídá za řešení sociálních problémů souvisejících s užíváním všech typů drog, tj. legálních i ilegálních a za realizaci a financování sociálních služeb pro uživatele drog jejich blízké a rodinné

⁹ Zaostřeno na drogy č. 4, Úřad vlády ČR, Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, Praha 2005, s. 6 –8.

příslušníky. Odpovídá za legislativu týkající se budování, financování a zajištění kvality v systému sociálních služeb včetně těch pro uživatele všech typů drog.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR – odpovídá především za primární prevenci užívání všech typů drog dětmi a mladými lidmi, které staví na výzkumem ověřených opatřeních a aktivitách.

Ministerstvo vnitra – odpovídá za realizaci opatření k potlačování nabídky ilegálních drog a za vymáhání práva ve vztahu k distribuci drog legálních. V obecné rovině odpovídá za ochranu veřejného pořádku a bezpečnosti a potírání kriminality páchané v souvislosti s užíváním všech typů drog. Na tomto poli působí také Národní protidrogová centrála Policie ČR, jenž je specializovaný útvar služby kriminální policie a vyšetřování Policie ČR s působností na celém území ČR. Mezi jeho hlavní úkoly patří vyhledávání, odhalování, dokumentace a vyšetřování zejména organizované drogové kriminality. Mezinárodní policejní spolupráce slouží k prověřování podezření z páchaní trestné činnosti přímou bezprostřední spoluprací policistů, bez nutnosti zainteresování státních zástupců a soudců, justiční spolupráce se pak využívá ve stadiu provádění procesních úkonů.

Ministerstvo spravedlnosti – odpovídá za tvorbu legislativních návrhů v oblasti trestního práva. Vytváří podmínky pro činnost soudů a státních zastupitelství ve věcech týkajících se drogové problematiky. Zabezpečuje činnost Probační a mediační služby, odklony v trestním řízení nebo alternativy trestu odnětí svobody. Odpovídá za realizaci služeb prevence, léčby a minimalizace rizik a odpovídající pomoci osobám závislým na drogách v podmínkách výkonu trestu. Na tomto úseku je významná mezinárodní spolupráce Vězeňské služby ČR v oblasti národní strategie protidrogové politiky, která probíhá především v oblasti výměny odborných zkušeností. Za nejdůležitější je považována účast a získávání nových poznatků na mezinárodních konferencích, které se zabývají drogovou problematikou.

Ministerstvo obrany – vzhledem ke své roli při zabezpečování obrany bezpečnosti a suverenity ČR a nebezpečí užívání drog vojáky zacházejícími se zbraněmi, sehrává v protidrogové politice zvlášť citlivou a důležitou roli. Nese proto odpovědnost za včasnou identifikaci problémů spojených s užíváním drog

vojáky v činné službě a za kvalitní profesní přípravu členů velitelského sboru, pracovníků vojenského školství a všech ostatních pracovníků resortu ve vztahu k problematice užívání drog.

Ministerstvo zahraničních věcí – koordinuje plnění úkolů vyplývajících z mezinárodních úmluv, kterými je ČR vázána a z členství v OSN; jde zejména o Mezinárodní výbor pro kontrolu narkotik a Komisi pro narkotika OSN a Valné shromáždění OSN. Dále koordinuje plnění závazků legislativní i nelegislativní povahy vyplývající z členství ČR v EU.

Ministerstvo financí – ze státního rozpočtu uvolňuje finanční prostředky, účelně vázané na programy protidrogové politiky jak na centrální, tak na místní úrovni. Na tomto úseku je zapojena do celé řady mezinárodních organizací, informačních systémů a mezinárodních pracovních skupin Celní správa ČR (Generální ředitelství cel nese odpovědnost především za potlačování nezákonného převážení drog přes hranice). Jako centrální státní orgán, který je zodpovědný za sběr, shromažďování a analýzu oznámení o podezřelých obchodech, přicházejících od povinných osob v případě podezření z praní špinavých peněz či financování terorismu, byl založen Finanční analytický útvar.

Ministerstvo zemědělství ČR – odborně spolupracuje při evidenci legální produkce máku setého a konopí, tj. zemědělských plodin obsahujících OPL s Generálním ředitelství cel.¹⁰

3. Návykové látky jako jeden z klíčových celosvětových problémů

3.1. Základní pojmy

Termín **návykové látky** byl zaveden novelou trestního zákona z roku 1990 a zahrnuje v sobě celou škálu látek od běžně dostupných jako jsou například čisticí prostředky, lepidla nebo ředidla, až po nelegální látky. Návykovou látkou se rozumí dle ustanovení § 89 odst. 10 tr. zák. alkohol, omamné látky, psychotropní látky a

¹⁰ www.vlada.cz -Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009, s. 10-11.

ostatní látky způsobí nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.

Droga má ve spisovné češtině význam „omamující prostředek, dráždivý přípravek“ (např. uklidňující droga, omamná, jedovatá, ostrá, povzbuzující droga, působit jako droga). Původnější význam slova „droga“, totiž surovina rostlinného nebo živočišného původu používaná jako léčivo (který snad etymologicky souvisí s nizozemským „drog“ tedy suchý, něco suchého), se ještě udržuje mezi lékárníky a některými jinými vzdělanými odborníky, z povědomí širokých vrstev byl však již už téměř vytlačen. Dnes je slovo droga v obecném i odborném úzu nadřazeným pojmem, označující drogy ve farmaceutickém smyslu a jiné léky a látky (včetně tekutých, jako alkohol), zejména pokud jich je užíváno a zneužíváno ke změnám nálady, vědomí, povzbuzení či tlumení duševních a tělesných funkcí, vyvolávání mimořádných zážitků jako iluzí, halucinací a pseudohalucinací atd.¹¹ V roce 1969 komise expertů Světové zdravotnické organizace (WHO) označila za drogu jakoukoliv látku (substanci), která, je-li vpravena do živého organismu, může pozměnit jednu nebo více jeho funkcí. Definice zahrnuje všechny substance či hmotné látky, ať už mají či nemají přiznáno postavení léků, působí či nepůsobí na nervovou soustavu, jsou přírodní nebo umělé. Hovoříme-li dnes o drogách, máme zpravidla na mysli látky uvedené v mezinárodně přijatých seznamech omamných a psychotropních látek.

Drogy jsou od roku 1971 v odborné terminologii označovány jako **omamné a psychotropní látky (OPL)** - látky, u nichž vzniká nebezpečí chorobného návyku nebo psychických změn nebezpečných pro společnost nebo pro toho, kdo je opakovaně bez odborného dohledu užívá, a jsou uvedeny v přílohách č. 1 až 7 zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, v platném znění. **Jedy** jsou chemické látky uvedené v příloze č. 1 nařízení vlády č. 114/1990 Sb., ve znění nařízení vlády č. 40/2002 Sb., a chemické přípravky, které obsahují nejméně 7 % takové látky, nejde-li o léčiva. Různé drogy jsou spojeny s různou mírou efektu a rizik. Podle míry rizika vzniku závislosti se drogy dělí na „měkké“ a „tvrdé“. V Nizozemí je užíván vhodnější a srozumitelnější způsob dělení na drogy

¹¹ Urban, E.: Toxikománie, 1. vydání, Avicenum, Praha 1973, s. 11.

s akceptovatelným, přijatelným rizikem a drogy s rizikem nepřijatelným. První skupina je charakteristická tím, že drogy sem řazené lze konzumovat (užívat) v přijatelných intervalech a přijatelných množstvích, aniž v neúnosné míře dojde ke vzniku závislosti či k jiným negativním důsledkům. Příkladem lehkých drog je káva, tabákové výrobky všeho druhu, produkty konopí (marihuana, hašiš) a alkohol. U těžkých drog (typu heroin, kokain) je riziko vzniku závislosti jednoznačně vysoké, resp. jsou neakceptovatelným rizikem.¹²

Komise znalců WHO přijala v roce 1950 tuto definici - **Toxikomanie** je stav periodické nebo chronické intoxikace (tj. otravy, vnikání jedovaté látky do organismu), který škodí jedinci i společnosti a je vyvoláván opakovaným užíváním drogy (přírodní nebo syntetické), což zahrnuje:

- přemáhající přání či potřebu pokračovat v užívání drogy a získávat ji jakýmkoliv prostředky,
- tendenci zvyšovat dávky,
- psychickou (psychologickou) a někdy i fyzickou závislostí na účincích drogy.

Mezi toxikomanií a „návykem na drogu“ je však rozdíl, který spočívá v tom, že u návyku nejde o nutkavou potřebu drogy, ale jen o silnou touhu po droze, s malou nebo žádnou tendencí po zvyšování dávek a pouze se závislostí psychickou. Z tohoto důvodu znalci WHO navrhli, aby oba pojmy byly nahrazeny jedním novým pojmem - **drogová závislost**.¹³

Drogová závislost, vyjadřuje stav člověka, který přestal být svobodný vůči droze a vytvořil si na ni vazbu. V roce 1969 komise znalců WHO přijala definici drogové závislosti. Jde o psychický a někdy také fyzický stav vyplývající ze vzájemného působení mezi živým organismem a drogou, charakterizovaný změnami chování a jinými reakcemi, které vždy zahrnují nutkání brát drogu stále nebo pravidelně pro její psychické účinky a někdy také proto, aby se zabránilo nepříjemnostem plynoucím z její nepřítomnosti. Lze odlišovat psychickou a fyzickou závislost. **Psychická závislost** je duševním stavem vzniklým požíváním

¹² Nožina, M.: Svět drog v Čechách, I. vydání, KLP- Koniasch Latin Press, Praha 1997, s. 12.

¹³ Juráková, I.: Trestněprávní postih toxikomanů, I. vydání, MU Brno 2000, s. 9-11.

drogy, jež se projevuje přáním požívat drogu. Jde o domněnku či skutečnou závislost na některých okolnostech provázejících požívání drogy (určitá společnost, atmosféra, doba, prostředí apod.). Je-li přerušeno podávání drogy, dostaví se psychické poruchy. **Fyzická závislost** na droze je stavem organismu, vzniklým zpravidla dlouhodobějším a častým požíváním drogy (byť u některých drog může jít dokonce o krátkodobé požívání, trvající několik týdnů, výjimečně i dnů). Fyzická závislost se po přerušení podávání drogy projevuje výskytem abstinčních příznaků, jež se objevují přesto, že přerušení přísunu drogy je pro organismus žádoucí a prospěšné. Zpravidla se drogová závislost dělí na alkoholovou a nealkoholovou toxikomanií, popř. se ještě jako zvláštní skupina vyčleňují nikotinismus a kofeinismus, jelikož tyto závislosti mají svá specifika.

Příznaky z odnětí návykové látky – tzv. **abstinenční (návykový) syndrom** se vyskytuje téměř vždy. Méně intenzivní z nich jsou subjektivně nepříjemné, např. při nedostatku kofeinu a tabáku. Velmi intenzivní však mohou výrazně poškozovat zdraví i ohrožovat život, např. při nedostatku morfinu a heroinu. Od zanedbatelných jevů (pocení, třes, nechutenství, špatný spánek, zvýšená teplota) až po příznaky života nebezpečné (deprese, epileptický záchvat, sebevražedné jednání).¹⁴

V závěru výkladu drogové terminologie bych se zaměřila na objasnění pojmů úzus, misúzus a abúzus drog. **Úzus** drog znamená jejich upotřebení jako léku podle dispozic lékaře. Jde o shodu s oprávněnými zájmy jednotlivce a společnosti. Tímto užíváním nedochází k poškození zdraví ani k narušení mezilidských vztahů či zhoršení finanční situace jedince. **Misúzus (miniúzus)** značí nenáležitě užití léků (nikoliv drog). Jde tedy o nevhodnou, nadměrnou aplikaci léků bez rozdílu, zda byl lék získán od lékaře či jinou cestou. A konečně **abúzus** čili zneužívání drog. Nejčastěji půjde o nadměrné užívání drog, nebo jejich užívání za nepřijatelné situace (např. v dětství, těhotenství). Dochází zde k rozlišení na abúzus s návykem (člověk drogu nutně potřebuje a pokud ji nemá, tak mu chybí) a abúzus bez návyku (člověk se svobodně rozhodne, jestli drogu užije nebo ne). Jde o takové užívání

¹⁴ Vantuch, P.: Drogy a kriminalita, I. vydání, Univerzita J. E. Purkyně, Brno 1990, s. 11-17.

drog, které vede k nepříznivému ovlivnění fyzického i duševního vývoje lidského jedince.¹⁵

3.2. Drogové spektrum

Spektrum látek zneužívaných v nealkoholové toxikomanii je velmi široké a na rozdíl od alkoholu představuje velmi různorodou skupinu, jak pokud jde o jejich chemické složení, tak i o účinky na lidský organismus. Hlavním společným znakem drog je jejich rychlý a výrazný účinek na psychiku. Například závislost na alkoholu vzniká průměrně u 8 - 10 % populace požívající pravidelně alkohol a vyvine se během 3 - 20 let. Pokud jde o drogy, je výsledek podstatně nepříznivější, neboť závislost se vyvine u 80 % populace v rozmezí několika týdnů či měsíců. I v těchto případech prochází postižený vývojovými stádii závislosti od iniciální fáze, zahrnující první experimenty s drogou, k pravidelnému užívání (vyvine se tolerance na drogu, která nutí postiženého brát drogu znovu a zvyšovat dávky). Záhy se dostane do stadia rozvoje závislosti, v němž dochází k nekontrolovanému užívání drogy, neboť stav bez drogy je pro něj tak nesnesitelný, že touží po rychlém uvedení do stavu intoxikace. Terminální fáze představuje již stav degradace celé osobnosti. Interval mezi jednotlivými fázemi jsou však nesrovnatelně kratší než v případě alkoholu a závisí nejen na věku, zdravotním stavu, osobnostních charakteristikách postiženého, ale i na druhu drogy.¹⁶ Léčiv a drog je velké množství. Řada z nich je rozšířena téměř celosvětově, některé jsou však typické pouze pro některé více méně přesně ohraničené geografické oblasti. K lepší orientaci na drogovém poli, uvádím na tomto místě nejčastěji užívané dělení drog na následující skupiny:

Alkohol - označení pochází z arabštiny (nejjemnější z jemného), jeho objev se přičítá italským alchymistům 12. století. Intoxikace alkoholem představuje nejčastější naléhavé případy s drogami. Abúzus alkoholu je pro lidský organismus stejný jako abúzus jiných tvrdých drog.¹⁷

¹⁵ Štablová, R.: Návykové látky a kriminalita, 1. vydání, Vydavatelství PA ČR, Praha 1995, s. 7-8.

¹⁶ Novotný, O., Zapletal, J., a kol.: Kriminologie, 2. vydání, ASPI, Praha 2004, s. 366.

¹⁷ Göhlert, Ch., Kühn, F.: Od návyku k závislosti, 1. vydání, Euromedia Group, k.s. – Ikar, Praha 2001, s. 79-88.

Opiáty – nazývané podle alkaloidů v nich obsažených, jež se získávají z tzv. surového opia, mléčné kapaliny, která vytéká po naříznutí nezralé hlavičky máku odrůdy *Papaver somniferum album*. Mezi přírodní deriváty opia patří morfin a kodein, polosyntetickým derivátem je heroin.

Stimulační drogy (psychostimulancia) – mezi přírodní drogy tohoto typu patří zejména kokain – alkaloid obsažený v listech rostliny *Erythroxylon coca*. Tepelnou úpravou hydrochloridu kokainu vzniká tzv. crack. Mezi syntetické stimulační drogy patří pervitin (metamfetamin), vyráběný z efedrinu, dále fenmetrazin, extáze atd. Jedná se o látky, které vzbuzují velmi silný pocit posílení a jejich abusus vede k silnému návyku a někdy až k neovladatelnému chování.

Kanabis a jeho deriváty - základní surovina, ze které jsou získávány látky kanabisového typu, je konopě setá (*Canabis sativa*) pravděpodobně pocházející ze Střední Asie. Smíšením usušených a rozmělněných listů a vrchní rostlinné okvětní části konopí, vzniká marihuana. Hašiš se získává z pryskyřičného sekretu, který prosakuje z květů a listů v horní části rostliny. Koncentrace aktivního kanabinoidu THC je v hašiši asi pětikrát vyšší než v marihuaně.

Halucinogeny - halucinogenní drogy jsou látky, které mají silné psychoaktivní účinky. Jde o látky buď přírodního původu (meskalin obsažený v některých druzích kaktusů, psilocybin obsažený v houbách lysohlávkách či muchomůrkách), nebo získávané syntetickou cestou (LSD, Trifenidil) a právě ČR patří mezi významné výrobce prekursorů LSD – ergotaminu a kyseliny lysergové, vyráběných v opavské IVAX a. s..

Těkavé látky (inhalanty) – jsou chemické látky, vyráběné jak pro obchodní, tak i lékařské využití. Mezi inhalanty užívané v lékařství patří anestetické plyny jako éter, vazodilatátory (prostředky rozšiřující cévy), bronchodilatátory (prostředky využívané při léčení astmatu) aj. V průmyslu i každodenním životě se setkáváme např. s benzínem, lepidly, barvami, laky, čistícími prostředky, rozpouštědly (toluen, perchloretylen aj.). Všechny zneužívané těkavé látky jsou převážně domácí výroby.

Tlumivé látky – hovoříme zde o drogové závislosti, závislosti na lécích, která se rozšířila s rozvojem farmaceutického průmyslu. Jde zde o léky, které má možnost získat každý z nás i bez lékařského předpisu. Mezi léky s obsahem tlumivých látek

náleží analgetika (proti bolesti), hypnotika a barbituráty (na spaní), sedativa a anxiolytika (proti úzkosti). Mezi osoby zneužívající tyto látky patří toxikomani, kteří užívají tyto látky jako náhradu, dále pak osoby, které vzhledem ke své profesi k nim mají zjednodušený přístup (zdravotnický personál, apod.) a ti, jimž byli sice v minulosti lékařem předepsány, ale vzhledem k příjemným pocitům v jejich braní pokračují i nadále.¹⁸

Mezi českými uživateli drog je velmi rozšířeno polyvalentní užívání, kdy uživatelé drogy kombinují, plynule mezi nimi přecházejí podle situace na černém trhu a velmi často je kombinují s legálním alkoholem, tabákem a psychotropními léky, z nichž nejoblíbenější jsou léky benzodiazepinové řady (zejména Rohypnol). Droga se stává pro svého uživatele prostředkem, kterým lze kontrolovat a změnit prožívání, dokáže spojovat lidi bohaté a lidi žijící v bídě, jejichž společným jmenovatelem je stres z bídy, z blahobytu, z nudy, z přílišné aktivity, z mnoha silných prožitků apod. Charakteristickým rysem konzumní společnosti je způsob řešení těchto problémů. Namísto aktivity a činorodosti se poměrně snadno koupí prostředek, kterým se snáze dají odstranit. S tím souvisí i hierarchie hodnot, způsob uspokojování ambicí, individualismus, úpadek morálních hodnot, násilí, způsob opatřování prostředků – peněz, které jsou nezbytným prostředkem pro získávání příjemných prožitků.¹⁹

3.3. Drogová kriminalita

Jak ukazují mnohé studie a analýzy, sociálně deviantní vývoj kriminálních toxikomanů se projevuje již od školního věku nejrůznějšími poruchami. U kriminálních toxikomanů se již během školní docházky objevuje záškoláctví, úteky z domova. Tyto poruchy pak přetrvávají do pozdějšího věku jako absence v zaměstnání a konflikty s nadřízenými a spolupracovníky. Počátky rozvoje „kriminální kariéry“ jsou u kriminálních toxikomanů úzce spjaty se stykem s kriminální subkulturou. Kriminální subkultura umožňuje jedinci uznání právě pro

¹⁸ Kuchta, J., Válková, H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky, 1. vydání, C. H. Beck, Praha 2005, s. 437-438.

¹⁹ Vykopalová, H.: Drogy a drogové závislosti, Zdravotnictví a právo 1998, č. 12, s. 15.

ty jeho typické způsoby chování, které nekriminální populace odmítá. Dalším z příznaků sociálně deviantního vývoje je zneužívání alkoholu a jiných návykových látek. S rozvojem návyku na droze, dochází i ke změnám osobnosti toxikomana. Můžeme tedy říci, že raný začátek páchaní trestné činnosti bývá spojen i s raným začátkem zneužívání alkoholu a drog, a naopak. Toxikomani se dopouštějí společensky nebezpečných činů, které sice souvisejí s abúzem drog, ale také s individuálními dispozicemi ke kriminálnímu jednání. Nelze říci, že pachatelé s drogovou závislostí se dopouštějí specifické trestné činnosti či jednání, které by bylo možno označit za charakteristické právě pro ně. Spáchané trestné činy se nacházejí v širokém spektru trestné činnosti.²⁰

Porušování povinností, omezení a zákazů v oblasti manipulace s drogami lze rozlišovat jednak podle intenzity (nebezpečnosti) jednání, jednak podle souvislosti mezi spáchaným deliktem a zneužíváním drog. Podle intenzity porušení stanovených povinností a omezení můžeme rozlišovat drogové delikty na trestné činy a přestupky. Přestupky na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi upravuje ustanovení § 30 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění. Souhrnné údaje o počtu spáchaných, resp. oznámených přestupků jsou k dispozici pouze pokud jde o přestupky podle ustanovení § 30 odst.1 písm. j) citovaného zákona, tj. nedovolené přechovávání OPL pro svoji potřebu v množství malém (tento znak není vymezen zákonem a policejní orgány se při posuzování množství OPL řídí, stejně jako v případě trestného činu podle ustanovení § 187a tr. zák., pokynem nejvyšší státní zástupkyně č. 6/2000.²¹

Přestupky nedovoleného přechovávání OPL pro svoji potřebu v malém množství (Ministerstvo vnitra ČR, 2005)

Rok	2000	2001	2002	2003	2004
Počet přestupků	762	804	761	956	958

²⁰ Juráková, I.: Trestněprávní postih toxikomanů, 1. vydání, Masarykova univerzita v Brně, 2000, s. 61-66.

²¹ Mravčík, V., Zábranský, T. a kol.: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2002, Praha 2003, s. 50.

Nepodařilo se najít vztah mezi farmakologickým účinkem specifické drogy s určitým typem deliktu. Můžeme říci, že nikoli nealkoholová toxikomanie jako taková je příčinou trestné činnosti, nýbrž nealkoholová toxikomanie spjatá s identifikací s toxikomanickou subkulturou a v tomto smyslu s přijetím toxikomanického životního stylu. Nekonvenční zjev, ztráta zaměstnání, ztráta netoxikomanických přátel jsou průvodními znaky tohoto jevu.²² Podle typu souvislosti mezi deliktem a zneužíváním drogy můžeme dle právní úpravy rozlišovat:

Drogové delikty v užším smyslu - do této skupiny zahrnujeme trestné činy spočívající v nedovoleném zacházení s OPL, jejich cílem je vytvořit nabídku drog: jde o trestný čin nedovolené výroby a držení OPL a jedů (§187 tr. zák. – nedovolené nakládání s drogou pro jiného), §187a tr. zák. – držení drogy pro vlastní potřebu a trestný čin nedovolené výroby a držení OPL a jedů podle §188 tr. zák. (nedovolené nakládání s předmětem způsobilým k výrobě) – tj. trestné činy, jejichž obsahem je zájem na ochraně společnosti před negativními důsledky nezákonné dispozice s OPL, přípravky obsahující OPL, prekurzory a jedy. Samotná konzumace drogy není v České republice trestně stíhána. Právní úprava na tomto poli vychází ze zásady, že jde o formu sebepoškozování, které není trestné. Pachatelé mohou být jak konzumenti a na droze závislí jedinci, tak obchodníci s drogami.

Drogové delikty v širším smyslu - jde především o jednání vedoucí k šíření nealkoholové toxikomanie, cílem je vytvoření poptávky po drogách (§188a tr. zák. – šíření toxikomanie). Jako tento trestný čin lze postihnout nejen šíření zneužívání omamných a psychotropních látek, ale i takových návykových látek, jejichž držení a nakládání s nimi nelze podle ustanovení § 187 tr. zák. zakázat. Pachatelé jsou především samotní toxikomani, kteří takto předávají svoje zkušenosti mladším nebo začínajícím konzumentům. Stejně jako u předcházející skupiny má tento trestný čin vysokou latenci, když zájmem samotných sváděných není napomáhat orgánům činným v trestním řízení.

²² Netík, K., Budka, I., Neumann, J., Válková, H.: K osobnosti kriminálního toxikomana, Psychiatrické centrum, Praha 1991, s. 32.

Trestné činy spáchané za účelem získání drogy - jednak páchané za účelem získávání drog, ale i prostředků na drogy. Jsou to zejména majetkové delikty (krádeže, podvody, zpronevěry). Na rozdíl od prvních dvou skupin nebývá u těchto trestných činů vždy souvislost mezi trestnou činností a zneužíváním drog zjištěna. Není zde zájem pachatelů uvádět skutečné motivy jejich trestné činnosti (výjimkou jsou vloupání do lékáren). Pachateli těchto trestných činů jsou především sami toxikomani.

Trestné činy spáchané pod vlivem drogy - mluvíme nejen o době intoxikace, ale též o období abstinenčního syndromu. Zpravidla se jedná o trestné činy hrubě narušující občanské soužití – výtržnictví (§ 202 tr. zák.), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 196, § 197a tr. zák.), trestné činy proti životu a zdraví – ublížení na zdraví (§§ 221 – 224 tr. zák.), trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti – znásilnění (§ 241 tr. zák.), pohlavní zneužívání (§ 242 a 243 tr. zák.), trestné činy proti rodině a mládeži – ohrožování výchovy mládeže (§ 217 tr. zák.); pokud by byly tyto činy spáchané v zaviněné nepřičetnosti, lze je postihnout podle § 201a tr. zák. – trestný čin opilství. Tradičně do této skupiny patří i trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 201 tr. zák. Hovoříme-li o pachatelích této skupiny, máme samozřejmě namysli osoby zneužívající drogy.

Trestné činy páchané na toxikomanech - do této poslední kategorie lze řadit prakticky všechny druhy trestné činnosti, jejímiž oběťmi jsou jedinci závislí na drogách. Zpravidla se jedná o delikty proti svobodě a lidské důstojnosti - např. vydírání (§ 235 tr. zák.), útisk (§237 tr. zák.), znásilnění (§ 241 tr. zák.), pohlavní zneužívání (§§ 242 a 243 tr. zák.), omezování osobní svobody (§ 231 tr. zák.). Vyloučeny nejsou ani násilné či majetkové delikty. O souvislosti mezi tímto typem kriminality a abusem drog je možno hovořit pouze ve smyslu viktimologickém. Pachateli jsou často jedinci na drogách nezávislí.²³

V této souvislosti je třeba zmínit i doprovodnou finanční kriminalitu, jež se promítá do všech sfér společenského života a makroekonomických ukazatelů. Finanční prostředky získávané z obchodu s drogami nelze normálním způsobem zdanit a zlegalizovat, z toho vyplývá nutnost tyto peníze „vyprat“, tzn. zastřít jejich

²³ Kuchta, J. a kol.: Kriminologie, 2.část, 2. vydání, Masarykova univerzita Brno, 1999, s. 42-46.

nelegální původ. Půjde zejména o trestný čin § 252a tr. zák., páchaný vysoce organizovaným způsobem.²⁴

3.4. Prevence vzniku nealkoholových toxikomaní a následné trestné činnosti

Užívání drog se stalo jedním z vážných problémů nejenom v naší zemi, ale v celém světě, a proto vláda ČR již v roce 1993 položila základy národní protidrogové politiky, které dále rozvíjí a aktualizuje. Hlavním garantem tvorby a realizace protidrogové politiky v ČR byla v roce 1993 vytvořená Meziresortní drogová komise vlády ČR, která byla v roce 2001 přeměněna v Radu vlády pro koordinaci protidrogové politiky (RVKPP). Národní strategie protidrogové politiky 2005 až 2009 je klíčovým dokumentem vlády ČR, který aktualizuje předcházející strategie v souladu se současným stavem vědeckého poznání o fenoménu užívání drog, o jeho důsledcích a o účinných řešeních s ním souvisejících problémů. Protidrogová politika bude i nadále zaměřena na snižování nabídky drog (kontrola prodeje a distribuce legálních a potlačování nezákonné distribuce ilegálních drog), snižování poptávky po drogách (primární prevence, léčba a resocializace uživatelů) a snižování rizik s jejich užíváním spojených (harm reduction). Tyto strategie jsou vzájemně nezastupitelné a doplňují se.²⁵ Základními pilíři jsou tedy prevence a zákonná represe; jak preventivní, tak represivní opatření mají sloužit zejména ve směru snižování poptávky po drogách, a ve směru snižování dostupnosti drog pro jejich případné uživatele.

Stěžejní oblastí prevence abúzu drog je **primární prevence** tohoto jevu. Je zaměřena na předcházení jevu v populaci jako celku, zvláštní pozornost má být věnována skupině adolescentů, která je toxikomaníi ohrožena nejvíce. K účinné prevenci přispívají zejména jednoznačná vládní politika a celospolečenské klima směřující ke zdravému životnímu stylu. Mezi konkrétní formy primární prevence patří akční učení, neformální diskuse, podpora zájmů a vlastní sebedůvěry, využívání pozitivních vzorů, peer programy (posilování pozitivních postojů a

²⁴ Kuchta, J., Válková, H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky, C. H. Beck, 1. vydání, Praha 2005, s. 444.

²⁵ www.vlada.cz - Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009, s. 5.

sociálních dovedností u dětí, které mají později působit na své vrstevníky metodou osobního vzoru s cílem eliminovat poptávku po drogách). Jako nevhodné se ukazuje zastrašování, jednorázové a formální akce. Doporučuje se vytvořit síť tzv. intermediátorů z řad rodičů, učitelů, vychovatelů, pracovníků policie, justice, pracovníků sdělovacích prostředků, sportovců a umělců, kteří by mohly účelně působit na výchovu závislostí ohrožených skupin. Speciálně je třeba působit na rodiče a učitele tak, aby mohli provádět depistáž dětí ohrožených drogami, případně dětských konzumentů.

Na zvládnutí rozšířených drogových závislostí je již zaměřena **sekundární prevence**, která je společně s terciální prevencí zaměřena již přímo k jednotlivcům, kteří již drogy zneužívají. Tato prevence je cílena k poskytnutí pomoci v závislosti nebo při léčení takových osob, jejím účelem je zvrácení nebo alespoň zpomalení vývoje již nastalého drogového problému. Tato oblast zahrnuje především poradenství, léčení a léčebnou rehabilitaci. Prioritním cílem je zvýšení dostupnosti a efektivity poradenských a léčebných služeb. Péče je založena na aktivitě terénních pracovníků (streetworkerů), nízkoprahových ambulantních programech (kontaktní centra, denní stacionáře), detoxikaci, léčbu, programy metadonové substituce aj. Jde o komplexní systém státem garantované péče v rámci tzv. minimální sítě.

Ve fázi, kdy se závislost na droze rozroste a působí poškození organismu, nastupuje **prevence terciální**, jejímž cílem je předejít dalším škodám nebo je alespoň minimalizovat jak ve vztahu k závislé osobě, tak ve vztahu ke společnosti. Jsou zde zahrnuty programy prevence šíření infekčních onemocnění (programy tzv. harm reduction, spočívající ve výměně použitých injekčních stříkaček), dlouhodobé léčebné a resocializační programy a programy následné péče pro závislé osoby, opatření snižující šíření infekčních chorob mezi toxikomany, substituční programy pro případy těžké závislosti apod. Existují lidé, pro které se braní drog stalo součástí života, které nejsou schopni a ochotni se vzdát. Těm je pak možno nabídnout substituci. Člověk má možnost dostat drogu legálně, pravidelně a v čisté podobě. Droga je podávána tak, aby se nemusela vpichovat do žíly, čímž odpadá riziko přenosu infekce. Přísun drogy je zaručen, člověk nemusí celý den trávit tím, aby si drogu pokoutně obstaral, a má čas si uvědomit, jak vypadá a kde žije. Odpadá riziko

kriminalizace. Je možné dávku drogy po dohodě s pacientem postupně snižovat a dostat se nakonec až k úplné abstinenci.²⁶ Substituci však nelze chápat jako řešení, neboť jde jen o metodu zmíněné terciální prevence, která byla zařazena do vládní koncepce protidrogové politiky.

Represivní opatření jsou v první řadě zaměřena na omezování dostupnosti drog. Existuje celá škála takových opatření od opatření ekonomické povahy až po zákonné potlačovací metody. Na republikové úrovni je třeba v této oblasti zpřísnit zejména kontrolu dovozu, případně tranzitu drog přes naše území a vyloučit náš stát z mezinárodních drogových cest. Vedle zpřísnění celních kontrol a zlepšení evidence výroby, skladování a distribuce léčiv a prekurzorů je zapotřebí využívat všech právních prostředků k vyloučení drog, které má náš právní řád k dispozici. Lze poukázat na ustanovení zákona č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, ve znění pozdějších předpisů, a dále na represivní ustanovení přestupkového zákona (zejm. § 29 a 30 přest. zák.). Dále je třeba zpřísnit a efektivněji využívat ustanovení trestního zákona o tzv. drogových deliktech (blíže rozvedeno v kapitole čtvrté – Právní úprava tzv. drogových deliktů). Represivní opatření vůči drogové kriminalitě zde do značné míry splývají s represivními opatřeními k zamezení organizované kriminality (využívání operativně pátracích prostředků, ustanovení zákona o praní špinavých peněz, opatření k odčerpání zisků pocházejících z drogové trestné činnosti apod.), neboť více než polovina zisku z organizované trestné činnosti na území našeho státu pochází z drog.²⁷

4. Právní úprava tzv. drogových deliktů

4.1. Vývoj trestněprávního postihu drogových deliktů v ČSSR a ČR

Po dobu čtyřiceti let od účinnosti **trestního zákona z roku 1950 (zákon č. 87/1950 Sb.)** bylo trestným samotné přechovávání návykových látek. Tato právní úprava, která byla upravena §§ 197 a 198, postihovala trestem odnětí

²⁶ Presl, J.: Drogová závislost – Může být ohroženo i Vaše dítě?, Maxdorf, Praha 1994, s. 67.

²⁷ Kuchta, J., Válková, H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky, C. H. Beck, 1. vydání, Praha 2005, s. 446-449.

svobody až na tři léta a peněžitým trestem toho, kdo bez povolení vyrobil, dovezl, vyvezl, jinému opatřil nebo přechovával omamné prostředky nebo jedy, resp. pokud se takového jednání dopustil ve vztahu k předmětu určenému k neoprávněné výrobě omamných prostředků nebo jedů, a to odnětím svobody až na dvě léta. **Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon** upravoval tuto problematiku obdobně, a to v ustanoveních § 187 a § 188. Přínosem této právní úpravy bylo rozšíření katalogu trestů, které bylo možno za toto jednání uložit, a to směrem k tzv. alternativním trestům, tedy trestům, které nebyly spojeny s odnětím, resp. omezením svobody. **Novela trestního zákona, zákon č. 175/1990 Sb.**, v rámci dekriminalizace a depenalizace protispolečenských jednání upustila od postihu přechovávání omamných látek pro vlastní potřebu, neboť v § 187 odst. 1 postihoval toho, kdo bez povolení vyrobí, doveze, vyveze, proveze, jinému opatří nebo pro jiného přechovává omamnou nebo psychotropní látku nebo jed, a to odnětím svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem. Dále byly nově upraveny okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby a podstatně zvýšeny trestní sankce v jednotlivých odstavcích. Novela zavedla i zcela nový trestný čin šíření toxikomanie podle § 188a tr. zák. Další **novela trestního zákona, zákon č. 152/1995 Sb.**, na základě § 43 a násl. o postihu trestných činů spáchaných ve prospěch zločinného spolčení zpřísňuje postih pachatelů, kteří se nedovoleného jednání v souvislosti s omamnými nebo psychotropními látkami nebo jedy dopustili ve prospěch zločinecké organizace.²⁸ Tedy od přijetí zákona č. 175/1990 Sb., až do 1. ledna 1999 nebylo možné podle tehdy platné právní úpravy postihnout samotné držení, resp. přechovávání omamných nebo psychotropních látek nebo jedů pro vlastní potřebu, neboť takovéto jednání nebylo trestným činem, ale přestupkem. Podstatnou změnu v přístupu k řešení drogové problematiky znamenalo přijetí tzv. **drogové novely – zákon č. 112/1998 Sb.** Na tomto místě bych zmínila její největší přínos, a to zavedení trestnosti držení drogy pro vlastní potřebu.

²⁸ Juráková, I.: Trestněprávní postih toxikomanů, Masarykova univerzita, 1. vydání, Brno 2000, s.73.

4.2. Současná právní úprava tzv. drogových deliktů

Trestná činnost spojená s omamnými a psychotropními látkami a jedy je upravena dvěma trestnými činy (které můžeme označit jako „drogové“ delikty) uvedenými v hlavě čtvrté zvláštní části trestního zákona, která je pojmenována Obecně nebezpečné trestné činy. Velmi správně jsou sem zařazeny právě drogové delikty, neboť jednání spojené s abúzem návykových látek je opravdu nebezpečným činem obecně pro celou společnost – nejen tedy pro konzumenta samotného. Jde o trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187, § 187a, §188 tr. zák. a dále trestný čin šíření toxikomanie podle § 188a tr. zák. V uvedených dvou trestných činech nalézáme čtyři základní skutkové podstaty, a to:

- Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 1 – týkající se nedovolené výroby drogy pro sebe i pro jiného a nedovoleného nakládání a přechovávání drogy pro jiného.
- Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187a – skutková podstata umožňující postihnout nedovolené držení drogy pro sebe v množství větším než malém.
- Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 188 odst. 1 - týkající se trestněprávního postihu nakládání s předmětem způsobilým k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky.
- Šíření toxikomanie podle § 188a odst. 1 - chránící společnost před možným ohrožením, které vyplývá ze zneužívání návykových látek jiných než alkohol.

Zákonodárce se snaží postihnout trestněprávně veškerá jednání záležející v neoprávněném zacházení s omamnými a psychotropními látkami a jedy, s výjimkou opatření si takové látky pro vlastní potřebu a s výjimkou konzumace takové látky. **Objektem** trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187, § 187a, § 188 tr. zák. a trestného činu šíření toxikomanie podle § 188a tr. zák. je zájem na ochraně společnosti a lidí před možným ohrožením vyplývajícím z nekontrolovaného nakládání s omamnými a

psychotropními látkami a jedy, přípravky obsahujícími omamnou a psychotropní látku a jed a s prekurzory, resp. zájem na ochraně společnosti před ohrožením vyplývajícím ze zneužívání návykových látek jiných než alkoholu.²⁹

Na drogové delikty také dopadají i skutkové podstaty souvisejících trestných činů, např. ohrožování pod vlivem návykové látky (§ 201 tr. zák.), maření způsobilosti k službě (§ 266 tr. zák.), ohrožování mravní výchovy mládeže (§ 217 tr. zák.) apod. Méně závažná jednání související s drogami mohou být kvalifikována podle zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění, jako přestupek na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi [§ 30 odst. 1 písm. f) a písm. j) přest. zák.]. V následující části rigorózní práce se budu zabývat blíže jednotlivými výše uvedenými skutkovými podstatami tzv. drogových deliktů a otázkami s nimi souvisejícími.

4.2.1. Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů (§ 187 tr. zák.)

§ 187

(1) Kdo neoprávněně vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabízí, zprostředkuje, prodá nebo jinak jinému opatří nebo pro jiného přechovává omamnou nebo psychotropní látku, přípravek obsahující omamnou nebo psychotropní látku, prekurzor nebo jed, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny, nebo ve větším rozsahu, nebo

b) spáchá-li takový čin vůči osobě mladší než osmnáct let.

(3) Odnětím svobody na osm až dvanáct let bude pachatel potrestán,

a) získá-li činem uvedeným v odstavci 1 značný prospěch,

b) spáchá-li takový čin vůči osobě mladší patnácti let, nebo

c) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví.

²⁹ Jelínek, J., Hash, K., Nováková, J., Sovák, Z.: Trestní právo hmotné, zvláštní část, 2. vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2003, s. 105-106.

(4) *Odnětím svobody na deset až patnáct let bude pachatel potrestán,*

- a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví více osob nebo smrt,*
- b) získá-li takovým činem prospěch velkého rozsahu, nebo*
- c) spáchá-li takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech.*

Skutková podstata tohoto trestného činu zahrnuje v základní skutkové podstatě jednání spočívající v neoprávněné výrobě, dovozu, vývozu, průvozu, nabízení, zprostředkování, prodání nebo jinak jinému opatření nebo pro jiného přechovávání omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahujícím omamnou nebo psychotropní látku, prekurzoru nebo jedu. Jde o ohrožovací trestný čin, který je dokonán již vyrobáním, dovezením, provezením, nabízením, zprostředkováním, prodáním nebo jiným opatřením jinému nebo přechováváním pro jiného, pokud se tak děje neoprávněně.³⁰

Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně společnosti a lidí proti možnému ohrožení, způsobeného nekontrolovatelným nakládáním s omamnými a psychotropními látkami, jedy, přípravky obsahujícími omamné nebo psychotropní látky a prekurzory. Předmětem neoprávněného nakládání jsou omamné a psychotropní látky, přípravky obsahující omamné a psychotropní látky, prekurzory a jedy. V trestním zákoně nenalezneme ustanovení s taxativním či demonstrativním výčtem omamných a psychotropních látek; v ust. § 195 odst. 1 tr. zák. nalézáme však odkaz na zvláštní zákon, který stanoví, co se považuje za omamné a psychotropní látky, přípravky obsahující omamnou nebo psychotropní látku nebo za prekurzory, jímž je zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, v platném znění. V odstavci druhém ustanovení § 195 tr. zák. je obsaženo zmocnění vlády k vydání vládního nařízení, kterým se stanoví, co se považuje za jedy ve smyslu § 187, § 187a a § 188 tr. zák. - tímto je nařízení vlády č. 114/1999 Sb., ve znění nařízení vlády č. 40/2002 Sb., v platném znění,

³⁰ Juráková, I.: Několik poznámek ke kriminalizaci držení drog pro vlastní potřebu, Právní rozhledy 1999, č. 1, s.16.

kterým se pro účely trestního zákona stanoví, co se považuje za jedy, nakažlivé choroby a škůdce.

Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, v platném znění - upravuje zacházení s návykovými látkami, s přípravky obsahujícími návykové látky, s některými látkami používanými při výrobě nebo zpracování návykových látek (prekurzory) a zacházení s pomocnými látkami, jejich vývoz, dovoz a tranzitní operace s nimi a rovněž pěstování máku, konopí a koky a vývoz a dovoz makoviny. Citovaný zákon č. 167/1998 Sb. rozumí **návykovými látkami** omamné a psychotropní látky uvedené v přílohách č. 1 až 7 tohoto zákona. Pojem návyková látka v citovaném zákoně neodpovídá vymezení pojmu návyková látka obsaženém v § 89 odst. 10 tr. zák, který jej vykládá širěji, neboť zahrnuje látky běžně používané v domácnosti a průmyslu – ředidla, čistidla, náplně hasících přístrojů a další. **Přípravkem obsahujícím omamnou nebo psychotropní látku** se rozumí roztok nebo směs v jakémkoli fyzikálním stavu obsahující jednu nebo více návykových látek (např. kodein).

S problematikou drog souvisí velice úzce otázka prekurzorů. **Prekurzory** jsou chemické látky, používané jako surovina pro výrobu syntetických drog. Pro ilegální výrobu omamných a psychotropních látek mají chemické látky prvořadý význam. Výroba heroinu a kokainu je např. přímo závislá na řadě chemikálií používaných při úpravě a čištění konečného produktu. Pokud jde o syntetické drogy, jejich výroba spočívá vesměs na použití prekurzorů, které se stanou součástí výsledného produktu. Všechny tyto chemické látky však mají na druhé straně široké použití v chemické a farmaceutické výrobě a v řadě dalších průmyslových odvětví, což stěžuje kontrolu jejich pohybu. Navíc většina z nich se vyrábí ve velkých množstvích a je dostupná na legálním trhu (např. kyselina chlorovodíková, manganistan draselný, aceton). Této skutečnosti právě v posledních letech využívá ilegální výroba drog.³¹ O nebezpečí, plynoucím z nekontrolovatelného pohybu prekurzorů svědčí skutečnost, že v rámci Úmluvy OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami z roku 1988 byly zařazeny do seznamu kontrolovaných chemikálií. Reakcí na tento fakt bylo rozšíření skutkové

³¹ Štablová, R. a kol.: Návykové látky a kriminalita, Policejní akademie ČR, Praha 1995, s. 63.

podstaty trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187 tr. zák., kdy je trestná i neoprávněná dispozice s prekurzorem, navíc dne 1. 1. 1999 nabyt účinnosti zákon o návykových látkách, kde je pojem prekurzor definován. **Prekurzory** jsou látky uvedené v příloze č. 9 zákona o návykových látkách, jakož i roztok, směs nebo přírodní produkt v jakémkoli fyzikálním stavu obsahující jednu nebo více látek uvedených v příloze č. 9 tohoto zákona, kromě látek obsažených v léčivech v lékové formě a v jiných výrobcích nebo látkách, pokud je jejich složení takové, že prekurzory nemohou být použity ani opětovně získány pomocí dostupných prostředků [§ 2 písm. a), b) a c) citovaného zákona]. Lze říci, že prekurzorem je látka určená k výrobě drogy, resp. látka, ze které při metabolismu vzniká výsledný produkt (např. efedrin, kyselina lysergová).

Pomocnou látkou se rozumí látka uvedená v příloze č. 10 nebo v příloze č. 11 zákona o návykových látkách, jakož i směs nebo přírodní produkt v jakémkoli fyzikálním stavu obsahující alespoň jednu takovou látku. Výrobci, vývozci, dovozci a osoby uvádějící na trh pomocné látky nebo které se zabývají tranzitem pomocných látek uvedených v příloze č. 10, s výjimkou výroby a uvádění na trh manganistanu draselného, a osoby, které hodlají vyvážet pomocné látky uvedené v příloze č. 11, jsou povinny se před zahájením činnosti zaregistrovat u Ministerstva zdravotnictví (§ 16 odst. 1 zákona o návykových látkách). Co se pro účely trestního zákona považuje za jedy, stanoví nařízení vlády č. 114/1999 Sb., ve znění nařízení vlády č. 40/2002, v platném znění. Za **jedy** se podle ust. § 1 citovaného nařízení vlády považuje chemická látka uvedená v příloze č. 1 k tomuto vládnímu nařízení, nejde-li o léčiva, a chemické přípravky, které obsahují nejméně 7 % takové chemické látky. Jedy jsou vysoce toxické chemické látky způsobující otravy již v malých dávkách (např. arsenovodík, rtuť, kyanid, strychnin).

Zákon o návykových látkách upravuje mimo jiné zacházení s omamnými a psychotropními látkami a přípravky, za které považuje zákonodárce: výzkum, výrobu, zpracování, odběr, skladování, dodávání a používání těchto látek, přípravků, dále koupi a prodej omamných a psychotropních látek a přípravků, stejně jako nabývání a pozbývání dalších věcných nebo závazkových práv s nimi spojených, zprostředkování takových smluv a zastupování při jejich uzavírání.

Zacházení s prekurzory a pomocnými látkami se vztahuje především na jejich výrobu a uvádění na trh včetně činností s tím souvisejících. Ustanovení § 3 odst. 2 zákona o návykových látkách omezuje použití návykových látek uvedených v seznamu č. 3 nebo 4 tohoto zákona jen k vědeckým a velmi omezeným terapeutickým účelům vymezených v povolení k zacházení. Ostatní návykové látky a přípravky je obsahující mohou být použity pouze k terapeutickým, vědeckým, výukovým, veterinárním účelům nebo i k jiným účelům na základě povolení Ministerstva zdravotnictví. V roce 2004 byla přijata novela tohoto zákona, jejímž hlavním cílem byla důsledná harmonizace tohoto zákona s předpisy EU (novela byla provedena zákonem č. 362/2004 Sb.). Výrazné změny se týkají především oblasti dovozu a vývozu prekurzorů a registrací dovozců, vývozců a prodejců pomocných látek. Některá dosavadní ustanovení zákona o návykových látkách obsahovala v tomto ohledu přísnější úpravu než předpisy EU. Zákon zavádí výjimky a umožňuje právnickým a fyzickým osobám zacházet a v některých případech i vyvážet pomocné látky bez povinnosti registrace Ministerstva zdravotnictví. Dále se upravuje a zpřesňuje působnost a spolupráce orgánů státní správy v oblasti návykových látek, prekurzorů a pomocných látek. Subjekty zacházející s návykovými látkami, přípravky a prekurzory mají povinnost informovat Ministerstvo zdravotnictví o případech jejich odcizení, o podezřelých okolnostech, o neobvyklých objednávkách apod. Záměrem tohoto ustanovení je prevence nezákonné výroby omamných a psychotropních látek. Novela se rovněž dotýká pěstitelů máku a konopí, kteří plní své ohlašovací povinnosti celním orgánům namísto krajským úřadům, jak tomu bylo doposud; zaměstnanci celních orgánů byli zařazeni mezi osoby oprávněné kontrolovat pěstování máku a konopí.³²

V ustanovení § 187 odst. 1 tr. zák. nacházíme výslovně uvedený znak „protiprávnosti“ nakládání s drogou, který lze dovozovat zejména ze zákona o návykových látkách, dle něhož je k zacházení s návykovými látkami, přípravky a prekurzory třeba povolení, pokud zákon nestanoví jinak. Jestliže nedojde k vydání takového povolení, jedná se o neoprávněné zacházení. Povolení je vydáváno Ministerstvem zdravotnictví, a to na dobu pěti let, požádá-li však žadatel o kratší

³² Mravčík, V. a kol.: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2004, Úřad vlády, Praha 2005, s. 2.

dobu, může mu být vyhověno, přičemž na vydání povolení není právní nárok. Povolení je nepřevoditelné a opravňuje pouze k činnostem v něm uvedených. Došlo-li v povolených činnostech ke změnám nebo k jejich rozšíření, je třeba vydání nového povolení k zacházení, jehož vydáním zaniká platnost stávajícího povolení. Prvním požadavkem je podání žádosti o povolení k zacházení, a to na formuláři vydaném Ministerstvem zdravotnictví. Technologického předpisu zamýšlené výroby je třeba v případě, že se jedná o povolení k výrobě návykových látek, přípravků a prekurzorů uvedených v příloze č. 9 zákona o návykových látkách (např. efedrin, safrol). Dalším požadavkem je skutečnost, že ten, komu má být rozhodnutí vydáno, je bezúhonnou fyzickou osobou, která má trvalý pobyt na území České republiky nebo právnickou osobou se sídlem v České republice, která prokáže bezúhonnost fyzických osob, které jsou zapsány v obchodním rejstříku jako osoby oprávněné za ni jednat. Jde-li o právnickou osobu, která se nezapisuje do obchodního rejstříku, tato prokáže bezúhonnost fyzických osob, které jsou označeny ve zřizovacích dokumentech za osoby oprávněné za ni jednat. Podmínka trvalého pobytu nebo sídla v České republice neplatí, jedná-li se o občana členského státu Evropské unie, o občana České republiky, který nemá na území České republiky pobyt, nebo o právnickou osobu se sídlem v členském státě Evropské unie. Bezúhonností se rozumí, dle ustanovení § 8 odst. 5 zákona o návykových látkách, skutečnost, že fyzická osoba nebyla pravomocně odsouzena pro úmyslný trestný čin ani pro trestný čin spáchaný z nedbalosti v souvislosti se zacházením s návykovými látkami, prekurzory a léčivy. Prokazuje se výpisem z Rejstříku trestů nikoli starším tří měsíců.

Ministerstvo zdravotnictví může rozhodnout o odnětí povolení k zacházení, došlo-li k porušení povinností vyplývajících ze zákona o návykových látkách nebo z rozhodnutí vydaného na jeho základě, stejně jako při uvedení nepravdivých nebo neúplných údajů v žádosti o povolení k zacházení, a také z důvodů stanovených bezprostředně závazným předpisem Evropských společenství. Ministerstvo zdravotnictví povolení k zacházení odejme, byl-li jeho držitel pravomocně odsouzen za trestný čin, jehož skutková podstata souvisí s touto činností. Ministerstvo zdravotnictví svým rozhodnutím povolení k zacházení zruší v případě,

že fyzická nebo právnická osoba přestala vykonávat povolenou činnost, a to na podkladě žádosti o zrušení rozhodnutí.

Za trestné podle § 187 tr. zák. je považována výroba, dovoz, vývoz, provoz, nabízení, zprostředkování, prodej nebo jiný způsob opatření pro jiného nebo pro jiného přechovávání v jakémkoliv množství omamné či psychotropní látky, jedu, přípravku obsahujícího uvedenou látku nebo prekurzoru. Objektivní stránka trestného činu předně spočívá v tom, že pachatel drogu neoprávněně vyrobí. Pojem **neoprávněně vyrobí** se rozumí nejen průmyslová nebo řemeslná výroba, ale i jakékoli jiné zhotovení nebo vytvoření omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku, prekurzoru nebo jedu neoprávněným subjektem, jde o jakýkoli proces, kromě produkce (pěstování, vypěstování), jež umožňuje získání některé z uvedených látek, přičemž zahrnuje rovněž čištění a přeměnu těchto látek v jiné takové látky. *Za výrobu omamné nebo psychotropní látky ve smyslu § 187 odst. 1 tr. zák. je třeba považovat jakékoli zhotovení nebo vytvoření této látky (kromě pěstování určitých rostlin), a to bez ohledu na chemický či technologický postup a bez omezení jen na určité způsoby, jimiž je taková látka získána. Nemusí jít nutně o proces, při němž vzniká výrobek, který je kvalitativně a kvantitativně zcela odlišný od vstupních komponentů (č. 2/2004 Sb. rozh. tr.). Pouhé vypěstování takových rostlin, které slouží k nedovolené výrobě jedu, omamné nebo psychotropní látky, je opatřením předmětu určeného k nedovolené výrobě jedu, omamné nebo psychotropní látky ve smyslu § 188 odst. 1 tr. zák., pokud již samotná vypěstovaná rostlina není takovou látkou, neboť pak by vypěstování bylo třeba považovat za opatření podle § 187 odst. 1 a její držení za přechovávání podle § 187 odst. 1 či § 187a odst. 1 tr. zák.³³ Opatření (vyrobení, přechovávání) předmětu určeného k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky je trestným činem nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 188 tr. zák., který je ve vztahu k trestnému činu podle § 187 tr. zák. subsidiární. Pokud si pachatel opatří takový předmět v úmyslu uvedené látky vyrábět, má přednost použití primárního ustanovení o přípravě k trestnému činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a*

³³ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, 5. vydání, C. H. Beck, Praha 2003, s. 1064.

jedů podle § 7 odst. 1 tr. zák., § 187 odst. 2 až 4 tr. zák. Protože příprava k trestnému činu je úmyslné jednání a je trestná jen u zvláště závažných trestných činů obsažených v ustanovení § 41 odst. 2 tr. zák., musí se tento úmysl vztahovat i k okolnostem podmiňujícím použití vyšší trestní sazby tohoto trestného činu (č. 19/2004 – I Sb. rozh. tr.). Trestná je výroba takové látky i pro vlastní potřebu, zatímco opatřování drogy pro sebe trestné není. Trestným se stává teprve přechovávání drogy bez povolení v množství větším než malém. Judikatura pro naplnění skutkové podstaty trestného činu podle § 187 odst. 1 tr. zák. stanoví, že postačí, když pachatel jinému opatří nebo pro jiného přechovává drogu. Není podmínkou, aby prováděl činnost překupníka drog. Rozdíl je pouze v hodnocení stupně společenské nebezpečnosti činu (č. 24/2000 – I Sb. rozh. tr.).

Trestný je dovoz, vývoz, průvoz pro jiného i pro vlastní potřebu pachatele. Za **dovoz** označujeme dopravení z cizího státu přes hranice do naší země, **vývozem** pak rozumíme opuštění z tuzemska přes státní hranice a **průvozem (tranzitem)** je přechod přes naše celní území z jednoho státu směrem do státu druhého. *Za místo spáchání trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 tr. zák., kterého se pachatel dopustí tím, že přepravuje drogy z České republiky do ciziny, je na území České republiky každé místo, kterým pachatel při vývozu drog projede (č. 3/2002 Sb. rozh. tr.).*

Zákonem č. 112/1998 Sb. byla zpřesněna základní skutková podstata obsažená v § 187 odst. 1 tr. zák., a to pokud jde o další tři nové způsoby neoprávněného nakládání s drogou: nabízení, zprostředkování a prodej. **Nabízením** se rozumí jednání, kterým pachatel projevuje ochotu některou omamnou nebo psychotropní látku, přípravek obsahující omamnou nebo psychotropní látku, prekurzor nebo jed poskytnout jinému. Je jím jakýkoli, ať výslovný, nebo konkludentní návrh směřující vůči jiné osobě. Nabídka bude nejčastěji směřovat k prodeji, ale může to být i nabídka obdarování, „půjčení“, apod. Z časového hlediska může být nabídka formulována tak, že k plnění z ní může dojít okamžitě po její akceptaci nebo i v budoucnu, přičemž však pro dokonání trestného činu není třeba, aby k akceptaci nabídky vůbec kdy došlo. I když zákon používá výraz nabízí, z kterého by mohlo být dovozováno, že se tak musí stát opakovaně, postačí

k naplnění tohoto znaku ve smyslu § 187 i jediná nabídka jakéhokoli množství. **Zprostředkováním** se rozumí jakékoli zajištění kontaktu mezi jednotlivými osobami zabývajícími se nakládáním s omamnou nebo psychotropní látkou, přípravkem obsahujícím omamnou nebo psychotropní látku, prekurzorem nebo jedem, jestliže předmětem je dodání takové látky. Ten, kdo zprostředkuje dodání takové látky, sám s ní nenakládá, tedy ji neprodává, nedaruje, nekupuje apod. Zpravidla půjde o zprostředkování mezi prodejcem, jímž může být výrobce, ale i překupník nebo tzv. dealer, a kupujícím. Nemusí tomu tak být ale vždy, neboť zprostředkováním je i zajištění kontaktu mezi osobou, která jiným způsobem obstará některou omamnou nebo psychotropní látku, přípravek obsahující omamnou nebo psychotropní látku, prekurzor nebo jed jinému, např. mezi dárce takové látky a příjemcem daru. Pojem **prodá** vyjadřuje situaci, kdy prodávající již některou omamnou nebo psychotropní látku, přípravek obsahující omamnou nebo psychotropní látku, prekurzor nebo jed odevzdal kupujícímu za dohodnutou peněžní protihodnotu. Nemusí jít jenom o konečný prodej, ale může jít i o prodej mezi výrobcem a osobou zajišťující prodej, kterou může být tzv. dealer nebo i osoba, která předmětnou látku dále distribuuje jednotlivým dealerům. Nabízení, prodej i zprostředkování se musí stát neoprávněně a již z povahy věci musí směřovat vůči jinému.³⁴ Vysvětlení dalšího znaku citované skutkové podstaty se týká pojmu **neoprávněně jinak jinému opatří**. Jde tedy o jiný způsob neoprávněného opatření si omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku, prekurzoru nebo jedu jinému, než který je výslovně uveden v § 187 odst. 1 tr. zák. Jinak jinak opatřit drogu lze např. půjčením, darováním, výměnou, ale taktéž se tak může dít způsobem zakládajícím skutkovou podstatu jiného trestného činu např. krádeží.

Nejvyšší soud České republiky se k právní kvalifikaci přechodného neoprávněného držení drogy pro jiného vyjádřil takto: *přechováváním se ve smyslu § 187 odst. 1 tr. zák. rozumí jakýkoli způsob neoprávněného držení omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku, prekurzoru nebo jedu pro jiného, přičemž pachatel je nemusí mít přímo u sebe,*

³⁴ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, 5. vydání, C. H. Beck, Praha 2003, s.1065-1066.

avšak musí je mít ve své moci, v dispozici (č. 24/2003 Sb. rozh. tr.). Délku doby držení k tomu, aby se již jednalo o přechovávání, zákon přímo nestanoví, ovšem za přechovávání lze považovat alespoň několik hodin trávající držení omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahujícího takovou látku, prekursoru nebo jedu, aby se zde mohla projevit dispoziční moc držitele. Chvilkové neoprávněné držení omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahujícího takovou látku, prekursoru nebo jedu, spočívající ve spolupráci obviněného s distributorem při jejich balení není přechováváním omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahujícího takovou látku, prekursoru nebo jedu pro jiného ve smyslu § 187 odst. 1 tr. zák., ale může být jen pomocí k tomuto trestnému činu podle § 10 odst. 1 písm. c) tr. zák.³⁵ I přechovávání se musí dít pro jiného, jelikož přechovávání omamné nebo psychotropní látky nebo jedu bez povolení pro sebe v množství větším než malém je postihováno dle § 187a tr. zák.

Zákonodárce na rozdíl od ustanovení § 187a tr. zák. nestanoví jaké množství je vyžadováno ke spáchání tohoto trestného činu. Dovožeme tedy, že k trestnímu postihu stačí jakékoliv množství takové látky. Posouzení konkrétních okolností případu, jakými jsou především druh a účinnost dané látky, zda zjištěné množství a v jaké intenzitě je způsobilé k ovlivnění psychiky člověka nebo k ohrožení jeho zdraví, popř. života, je důležité pro posouzení stupně nebezpečnosti činu pro společnost.

Co se týče subjektivní stránky tohoto trestného činu, vyžaduje se úmysl. Neznalost zákona (negativní právní omyl) pachatele neomlouvá, nejen pokud se týká norem trestních zákonů, nýbrž i pokud jde o mimotrestní právní normy, jichž se trestní zákony ve svých odkazovacích a blanketních ustanoveních dovolávají. *Na trestní odpovědnost pachatele trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 tr. zák. (popř. § 187a tr. zák.) proto nemá vliv, že nevěděl, že do České republiky dovezl návykovou látku (např. listy koka), k jejímuž dovozu je podle zákona č. 167/1998 Sb., jehož se blanketní*

³⁵ Judikatura NS ČR: K právní kvalifikaci přechodného neoprávněného držení drogy pro jiného, *Trestněprávní revue* č. 8/2003, s. 235.

ustanovení § 195 odst. 1 tr. zák. dovolává, třeba zvláštního dovozního povolení (č. 10/2000 Sb. rozh. tr.).

Zákonodárce novelou trestního zákona rozšířil případy kvalifikované skutkové podstaty. Zatímco dřívější právní úprava sumarizovala okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby do dvou kvalifikovaných skutkových podstat, nová právní úprava zná tři kvalifikované skutkové podstaty. Okruh okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby se rozšířil o případy, kdy pachatel spáchal čin, uvedený v § 187 odst. 1 tr. zák. vůči osobě mladší patnácti let, nebo kdy získal takovým činem prospěch velkého rozsahu. Zákonodárce tím diferencoval ochranu osob, které si zaslouží zvláštní ochranu (děti, mladiství) tak, že neoprávněné nakládání s drogou vůči osobě mladší než osmnáct let je postiženo trestem odnětí svobody na dvě léta až deset let. Spáchání takového činu vůči osobě mladší než patnáct let je postižitelné trestem odnětí svobody na osm až dvanáct let. Ačkoli obecný požadavek chránit osoby mladší patnácti (osmnácti) let před nebezpečím vzniku drogové závislosti je jistě správný (vzhledem k jejich psychické a sociální nezralosti), nelze však nevidět, že konkrétní legislativní řešení hrozí nebezpečím přepínání trestní represe. Okolnost, že pachatel spáchal trestný čin podle § 187 odst. 1 tr. zák. vůči osobě mladší patnácti (osmnácti) let, je okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby. Podle vykládacího pravidla uvedeného v § 6 písm. b) tr. zák. postačí k okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby zavinění ve formě nevědomé nedbalosti. Jak uvádí J. Jelínek je žádoucí, aby ve vztahu k okolnostem, že čin byl spáchán vůči osobám mladším patnáct (osmnáct) let, zákonodárce vyžadoval k trestnosti úmyslné zavinění, které by navíc plně a dostatečně odůvodňovalo použití vyšší trestní sazby trestu odnětí svobody. Pro ilustraci uvádí příklad, kdy mladistvý pachatel předá jednu cigaretu marihuany osobě mladší než patnáct let, kterou omylem pokládá za osobu starší.³⁶

Nyní bych se vyjádřila k některým důležitým pojmům obsažených ve třech kvalifikovaných skutkových podstatách tohoto trestného činu. Pojmem, který je uveden v § 187 odst. 2 písm. a) tr. zák., je **člen organizované skupiny**. Organizovanou skupinou se rozumí sdružení nejméně tří osob trestně odpovědných,

³⁶ Jelínek, J.: Trestní právo. Novelizace v letech 1997 až 1999, Linde Praha, Praha 2000, s. 70.

jejichž vzájemná součinnost na realizování trestné činnosti vykazuje takovou míru plánovitosti jejího průběhu a tomu odpovídající rozdělení a koordinaci úloh jednotlivých účastníků, že tyto okolnosti zvyšují pravděpodobnost úspěšného provedení trestného činu a tím i jeho nebezpečnost společnosti. Nepostačí, pokud je jedním ze tří osoba trestně neodpovědná, naopak dostačujícím je provedení pouhého jednoho aktu trestné činnosti, nevyžaduje se tedy soustavná trestná činnost. Ve vztahu k této okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby je vyžadován úmysl. Kvalifikační znak prodeje a držení omamných a psychotropních látek **ve větším rozsahu** ve smyslu § 187 odst. 2 písm. a) tr. zák. vyjadřuje jednak kvantitativní a jednak kvalitativní stránku prodeje a držení takových látek ve svém celku a míru ohrožení života a zdraví jejich uživatelů. Z hlediska naplnění této okolnosti je proto zásadní vedle množství též druh účinných látek a četnost osob, jejichž potřebu mohou potencionálně uspokojit. *Za situace, kdy není zjištěno, v kolika případech a v jakém množství pachatel prodával drogu, je možné podle výsledků provedeného dokazování na naplnění znaku „ve větším rozsahu“ u trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 2 písm. a) tr. zák. usuzovat též z výše peněžní částky, kterou za takto prodávanou drogu pachatel utržil, z kvality prodávané drogy i z délky doby, po kterou pachatel drogu prodával, popřípadě lze vycházet i z dalších obdobných okolností, za nichž byl čin spáchán* (č. 25/2004 Sb. rozh. tr.). Musí přitom jít o množství, které značně přesahuje jednotlivou denní spotřební dávku a zároveň je tak velké, že je potencionálně způsobilé ohrozit na zdraví nebo přímo na životě větší počet osob. Významné však vedle toho je také finanční vyjádření hodnoty prodávané nebo držené látky, její kvalita a způsob provedení činu. Zde je na místě uvést, že při splnění podmínek § 88 odst. 1 tr. zák. postačí k naplnění kvalifikované skutkové podstaty trestného činu podle § 187 odst. 2 písm. a) tr. zák. i splnění jen jednoho ze shora uvedených kritérií. Není přitom vyloučeno, aby s ohledem na konkrétní specifické okolnosti případu převážil význam i některého jiného kritéria,³⁷ například délky doby, po kterou pachatel uvedené látky prodával či držel, nebo

³⁷ Judikatura NS ČR: K dokazování znaku „ve větším rozsahu“ u trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů, *Trestněprávní revue* 2003, č. 11, s. 337.

pravidelnost zásobování určité osoby těmito látkami. Ve vztahu k většímu rozsahu postačuje zavinění z nedbalosti. Pojem „větší rozsah“ činí v praxi i nadále obtiže, což můžeme posoudit na příkladu pěstování konopí ve větším rozsahu, které je stíháno dle ust. § 187 odst. 2 tr. zák. Aplikacní praxe se liší dle regionu, například pěstování deseti rostlin konopí bylo stíháno v Ústeckém kraji dle § 187 odst. 1 tr. zák., zatímco v Jihočeském kraji bylo pachatelů pro totéž množství pěstovaného konopí sděleno obvinění dle § 187 odst. 2 tr. zák. V obou případech se jednalo o jinak zcela bezúhonné osoby, které nepřišly nikdy do konfliktu se zákonem, neměly sociální problémy a řádně studovaly nebo pracovaly. Obě osoby přitom byly stíhány na základě podnětů jiných občanů, přičemž v praxi se takové případy objevují velmi často, a to zejména na vesnicích, kde je tolerance vůči uživatelům konopí výrazně nižší než mezi obyvateli měst.³⁸

Značným prospěchem je prospěch ve výši nejméně 500 000 Kč a za **prospěch velkého rozsahu** považujeme prospěch dosahující výše nejméně 5 000 000 Kč. Ve vztahu k těmto pojmům postačí nedbalost. Pojem **více osob** v sobě zahrnuje nejméně tři osoby, co se však týče způsobení smrti, postačí úmrtí i jen jedné z nich. Tento těžší následek může být způsoben buď úmyslně nebo z nedbalosti, způsobí-li však pachatel činem uvedeným v odstavci I smrt úmyslně, musíme jeho jednání posoudit jako trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 1, 4 písm. a) tr. zák. v jednočinném souběhu s trestným činem vraždy podle § 219 tr. zák. Posledním pojmem k vysvětlení je **organizovaná skupina působící ve více státech**. Jde zde o působení členů organizované skupiny alespoň v jednom cizím státě. V rámci této zvláštní skutkové podstaty se předpokládá, že pachatel působí mimo organizovanou skupinu a do její činnosti se nezapojuje. Pachatel si však musí být alespoň vědom, že jde o spolupráci s organizovanou skupinou, jejíž náplní je nezákonná výroba, dovoz, průvoz, nabízení apod. a s tímto jednáním musí být srozuměn.

V závěru části týkající se trestného činu neoprávněné výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187 tr. zák. bych zmínila fakt, že

³⁸ Mravčík, V., Zábranský, T. a kol.: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2002, Úřad vlády, Praha 2003, s. 8.

nepřekážení tohoto trestného činu je trestné podle § 167 tr. zák. (obdobně i § 188 tr. zák.). Zákon č. 112/1998 Sb. (tzv. drogová novela) upřesnila základní skutkovou podstatu trestného činu podle § 187 tr. zák., a to obohacením o nové tři způsoby nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy (nabízí, zprostředkuje, prodá), a ohledně dalších předmětů, s nimiž je neoprávněně nakládáno (přípravek obsahující omamnou nebo psychotropní látku, prekurzor). Byl podstatně zpřísněn trestní postih za spáchání zmíněného trestného činu a byly rozšířeny okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, které byly rozčleněny do více odstavců. Můžeme říci, že novela trestního zákona aktuálně zareagovala na stav drogové scény v naší zemi.

Ohledně návrhů *de lege ferenda* bych souhlasila s myšlenkou J. Jelínka, který považuje za žádoucí rozšíření škály zvláště přitěžujících okolností u tohoto trestného činu ještě o jiná, další kritéria zvyšující nebezpečnost činu pro společnost. Kritériem zvyšujícím závažnost sankce by bylo povolání pachatele, který má díky svému povolání snadnější přístup k drogám (lékaři, zdravotnický personál) nebo užší kontakt s ohroženou skupinou (učitelé, vychovatelé), případně pracující v jisté specializované profesi (pracovník vězeňské služby). Navrhuje také zorganizování tohoto drogového deliktu označit za novou okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby. Vyzdvihuje tedy nebezpečnost zorganizování tohoto trestného činu před jeho individuálním spácháním. V zájmu redukce nejzávažnějších forem drogové kriminality uvažuje o uložení výjimečného trestu za zvlášť kvalifikované případy nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů. Taková právní úprava by ovšem vyžadovala novelizaci ustanovení § 29 odst. 3 tr. zák. o výjimečném trestu, neboť současná právní úprava umožňuje uložení výjimečného trestu jen v případě úmyslného usmrcení jiného. Uložení výjimečného trestu opírá o ustanovení francouzského trestního zákoníku z roku 1994, který umožňuje uložení doživotního trestu odnětí svobody za řízení nebo organizování skupiny zabývající se produkcí, výrobou, vývozem, dovozem, dopravou, držením drog.³⁹

³⁹ Jelínek, J., Hasch, K., Nováková, J., Sovák, Z.: Trestní právo hmotné - Zvláštní část, 2. vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2003, s. 110-111.

Zabránění přepínání trestní represe by šlo docílit již výše zmíněnou přeměnou formy nevědomé nedbalosti na formu zavinění úmyslného u jednání, které směřuje vůči osobám mladších osmnácti (patnácti) let a jednak také zpřesněním okolnosti podmiňující použití trestní sazby, a to stanovením konkrétního množství látek poskytnutých těmto osobám, jelikož stávající právní úprava pro naplnění formálních znaků trestného činu vyžaduje byť i jen minimální množství. Od tohoto stanoveného množství by tak bylo možno odvodit i značné množství, které by tak nahradilo méně jasný pojem ve větším rozsahu. Touto změnou by došlo k zřetelnějšímu rozlišení mezi pachateli, kteří se dopustili tohoto jednání a osobám, jež by takto jednaly v malém množství (zejména pokud by šlo o tzv. lehkou drogu, např. marihuanu). De lege ferenda lze také očekávat rozšíření trestního postihu na nedovolené nakládání s pomocnými látkami, uvedenými v přílohách č. 10 a 11 zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách v platném znění, čímž by došlo k rozšíření základní skutkové podstaty právě o pomocné látky. Tak by Česká republika dostála závazkům plynoucích jí z Úmluvy OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami, a to konkrétně článku 3 odst. 1 písm. a) *Každá smluvní strana přijme taková opatření, která mohou být nezbytná k tomu, aby jako trestné činy podle jejího trestního práva byly stanoveny, budou-li spáchány úmyslně: IV) zhotovení, převážení nebo šíření zařízení, materiálů nebo látek uvedených v tabulce I a v tabulce II, pokud je známo, že jsou určeny pro použití s cílem nedovoleného pěstování, výroby nebo zhotovení omamné nebo psychotropní látky.* Pro ilegální výrobu omamných a psychotropních látek mají právě tyto chemické látky prvořadý význam, uveďme příkladmo aceton, kyselinu chlorovodíkovou a sírovou, které jsou pomocnou látkou pro výrobu heroinu a kokainu či toluen, který se uplatňuje v produkci celé řady drog. Proto kontrola jejich výroby i dozor nad jejich nelegálním využitím je jednou z možných cest jak účinně bojovat proti jejich únikům do nelegální sféry.

Tato rigorózní práce vychází ze stavu právní úpravy platné ke dni 1. února 2006 a z judikatury k této úpravě. Poslanecká sněmovna vyslovila souhlas s vládním návrhem trestního zákoníku, podle sněmovního tisku č. 744, ve znění schválených pozměňovacích návrhů, a to dne 30. listopadu 2005. Poslanecká

sněmovna postoupila dne 10. ledna 2006 návrh zákona Senátu (jako senátní tisk č. 219). Z výše uvedeného pro připravovaný nový kodex trestního práva hmotného se navrhuje jednak změna názvu (na trestný čin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy - § 258 tr.zák.), jenž reaguje na doplnění základní skutkové podstaty - trestní postih vztahující se na nedovolené užívání pomocných látek. Důvodem pro rozšíření trestního postihu na nedovolené užívání pomocných látek, uvedených v přílohách 10 a 11 zákona č. 167/1998 Sb., je skutečnost, že např. anhydrid kyseliny octové, pomocná látka uvedená v příloze 10 je zneužívána při nezákonné výrobě heroinu, manganistan draselný, pomocná látka uvedená v příloze 10 je zneužívána při výrobě kokainu atd. V rámci mezinárodních projektů, označených Operation Topaz pro sledování anhydridu kyseliny octové a Operation Purple pro sledování manganistanu draselného, je monitorován pohyb těchto pomocných látek od výrobce až po konečného uživatele a kompetentní orgány zasílají informaci před uskutečněním vývozem, který je odsouhlasen kompetentním orgánem země dovozu. Zacházení se všemi pomocnými látkami uvedenými v přílohách 10 a 11 podléhá registraci (výroba, dovoz a vývoz). A jednak se u tohoto trestného činu počítá s odstraněním přepínání trestní represe u některých okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby zavedením spodních hranic množství takových látek (množství větší než malé, větší rozsah) poskytovaných vůči určitým osobám (dítě mladší čtrnácti let, dítě). Zvláště přitěžující okolnosti vztahující se k prospěchu byly na základě požadavků praxe upraveny tak, aby se vztahovaly nikoli k získání takového značného prospěchu nebo prospěchu velkého rozsahu, ale již jen k úmyslu takový prospěch získat, který bude možno dovozovat z množství omamné nebo psychotropní látky nebo jedu. Zároveň má být toto ustanovení obohaceno o odstavec pátý, dle něžž je příprava trestná.⁴⁰

⁴⁰ www.senat.cz – Senátní tisk č. 219 (vládní návrh zákona trestní zákoník schválen Poslaneckou sněmovnou dne 30.11.2005 usnesením č. 1998).

4.2.2. Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů (§ 187a tr. zák.)

§ 187a

(1) *Kdo bez povolení přechovává omamnou nebo psychotropní látku nebo jed v množství větším než malém, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.*

(2) *Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 ve větším rozsahu*

Podstatou přijaté novely přestupkového a trestního zákona (tedy zákona č. 112/1998 Sb.) je zavedení duálního systému trestního a správního postihu za neoprávněné držení omamné nebo psychotropní látky nebo jedu pro vlastní potřebu. Pomyslnou hranicí mezi přestupkem a trestným činem je množství drogy, které je bez povolení, tedy nelegálně přechováváno. Korespondujícím přestupkem trestnému činu dle § 187a tr. zák. je přestupek na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi podle § 30 odst. 1 písm. j) přest. zák., kterého se dopustí ten, kdo neoprávněně přechovává v **malém množství** pro svoji potřebu omamnou nebo psychotropní látku, za což lze uložit pokutu do 15 000 Kč. Velmi významnou změnou, kterou obsahuje tzv. drogová novela, je zavedení nové skutkové podstaty přechovávání drog pro sebe, v množství větším než malém, což je legislativně vyjádřeno vytvořením nového § 187a tr. zák., který byl vložen za § 187 tr. zák.

Tato nová skutková podstata ve vztahu k ustanovení § 187 tr. zák. je užší ve dvou směrech: Nevztahuje se na přechovávání přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku a prekurzoru a trestné je pouze přechovávání omamné nebo psychotropní látky pro sebe. Přechovávání pro jiného je postihováno ustanovením § 187 tr. zák.⁴¹ Z toho vyvozujeme subsidiární povahu § 187a tr. zák. vůči § 187 tr. zák, která vylučuje jednočinný souběh obou trestných činů. Obě ustanovení se také liší ve stanovení množství drogy, které je relevantní pro trestní postih a které je uvedeno pouze u § 187a tr. zák. („množství větší než malé“). Společným pojítkem obou srovnávaných ustanovení je nerozlišení druhu zneužívané drogy. Tím se naše

⁴¹ Jelínek, J., Sovák, Z.: Trestní zákon a trestní řád, 19. vydání, Linde, Praha 2003, s. 199.

právní úprava liší od některých zahraničních legislativních řešení, která nejčastěji rozlišují tzv. měkké drogy (Cannabis a jeho deriváty) od tzv. tvrdých drog. Rozlišení podle druhu zneužívané drogy se pak následně promítá do míry trestního postihu, který odvisí od míry nebezpečí chorobného návyku, psychických změn při užívání a rizik plynoucích ze zneužití té které drogy.⁴²

Za objekt tohoto trestného činu považujeme zájem na ochraně společnosti a lidí proti možnému ohrožení vyplývajícího z nekontrolovatelného zacházení s omamnými a psychotropními látkami a jedy. Subjektem je každý, kdo naplňuje svým jednáním skutkovou podstatu tohoto trestného činu. Po subjektivní stránce je vyžadován u odstavce 1 úmysl a u odstavce 2 ohledně zavinění postačí nedbalost. Objektivní stránka tohoto trestného činu tkví v přechovávání omamné nebo psychotropní látky nebo jedu, a to v množství větším než malém bez povolení. Nejvyšší soud České republiky se vyjádřil, že *trestným činem podle § 187a tr.zák. je mimo jiné neoprávněné přechovávání jedu, tj. přesně specifikované chemické látky co do svého složení, které je výslovně uvedeno v příloze č. 1 k nařízení vlády č. 114/1999 Sb., ve znění nařízení vlády 40/2002 Sb. Držení jiných látek či chemických sloučenin takových látek, které nejsou v citovaném nařízení vlády (resp. jeho příloze) uvedeny, není trestné podle § 187a tr. zák., byť se může jednat o látky jinak lidskému zdraví škodlivé, u nichž je nutno dodržovat předpisy z oblasti správně právní (č. 26/2004 Sb. rozh. tr.). Přísnějšímu postihu je vystaven pachatel spáchá-li takový čin ve větším rozsahu.*

Nejprve bych se vyjádřila k pojmu **bez povolení** označujícím protiprávnost v jednání pachatele. Vycházíme zde opět ze zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, v platném znění, který vyžaduje pro zacházení s návykovými látkami, prekurzory a přípravky obsahujícími tuto látku tzv. povolení k zacházení, nestanoví-li zákon o návykových látkách jinak. Výklad pojmu „bez povolení“ je obdobný výkladu pojmu „neoprávněně“ obsaženého v § 187 tr. zák., čímž nalzáme další shodu (znak protiprávnosti) s ustanovením § 187 tr. zák.

Přechováváním ve smyslu § 187a tr. zák. označujeme jakýkoli způsob držení omamné nebo psychotropní látky či jedu bez povolení. Pro takovéto držení

⁴² Jelínek, J.: Nová úprava tzv. drogových deliktů, Justiční revue 1999, č. 2, s. 55.

postačí, že se látka nachází v moci pachatele, tudíž ji pachatel nemusí mít přímo u sebe. Délka doby přechovávání má význam pro stupeň nebezpečnosti činu pro společnost. Jak jsem se již zmínila, přechovávání se musí dít pro sebe, pro svou vlastní potřebu, neboť přechovávání pro jiného je ošetřeno § 187 tr. zák. *Pro naplnění znaku přechovávání ve smyslu § 187a tr. zák. postačí po formální stránce jakýkoliv způsob držení omamné nebo psychotropní látky nebo jedu bez povolení pro sebe. Musí však jít o držení takové látky v množství převyšujícím dávku potřebnou pro držitele (podle stupně jeho závislosti), neboť držení jen jedné dávky konzumentem drog před jejím použitím není přechováváním, ale jen tzv. spotřební držbou, byť by šlo o množství jinak splňující znak množství větší než malé (č. 46/2000 Sb. rozh. tr.). Z judikatury vyplývá individuální přístup k držitelí omamné nebo psychotropní látky při stanovení tzv. spotřební držby. Účelem ustanovení § 187a tr. zák. tedy není v žádném případě postihnout držbu jedné běžné dávky konzumentem drog, neboť by šlo v tomto případě o trestní postih konzumace drog a nikoli o postih jejich přechovávání, jak vyžaduje uvedená skutková podstata.*

Zákonodárce, pokud jde o množství omamných nebo psychotropních látek nebo jedů, požaduje pro naplnění skutkové podstaty tohoto trestného činu **množství větší než malé**, které však již žádným dalším způsobem v trestním zákoně blíže nespecifikuje. Ponechává stanovení konkrétního množství, které u jednotlivé látky je takovým množstvím, na judikatuře. Přičemž při výkladu pojmu „množství větší než malé“ si nemůžeme vypomoci ustanovením § 89 odst. 11 tr. zák., kde nalézáme definovanou škodu nikoliv malou, neboť ta se vztahuje k majetkové škodě, tudíž ke zcela jinému trestnému činu. K základním zásadám trestního práva náleží zásada *nullum crimen sine sine lege, nulla poena sine lege* (jedině zákon stanoví, která činnost je trestná, a jakým trestem se postihuje), jenž je pravidlem ústavněprávní úrovně. Je obsažena v článku 39 LPS („Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.“) a v článku 40 odst. 6 LPS („Trestnost činu se posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl trestný čin spáchán. Pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější.“). O této zásadě hovoříme ve čtyřech

souvislostech, z nichž pro náš případ je zde nyní nejdůležitějším atributem zásada *nullum crimen sine lege certa*, tj. požadavek určitosti trestněprávní normy, který stanoví, že jednání trestným právem zakázané musí být vyjádřeno jasně, přesně, srozumitelně, dostatečně určité a podrobně, aby jednající neměl pochybnosti o tom, kdy a za jakých podmínek se jeho chování stává trestným. Současná právní úprava používá v některých místech neurčité nebo nedostatečně srozumitelné pojmy, jak můžeme vidět sami právě zde v § 187a tr. zák.⁴³ Soudobá teorie práva reflektuje rozdíl stojící mezi zákonem, jenž je pramenem práva jako nositel (komunikátor) právní normy, na straně jedné a na straně druhé právní normou samotnou, která je právním předpisem komunikována a která je jeho obsahem. Z této distinkce vyplývá i požadavek na zákonodárce, aby komunikoval právní normu tak, že ji v textu zákona vyjádří jistým minimálním způsobem. Tento minimální způsob předpokládá, že právní norma bude z tohoto zákona právně relevantními metodami interpretovatelná, a to na základě takových právních argumentů, které nebudou založeny jen na libovůli rozhodujícího orgánu. Překročí-li zákonodárce tuto hranici minimální meze určitosti právní normy, má to za následek protiústavnost pro rozpor s právní jistotou jakožto nutným a zcela nezbytným předpokladem existence právního státu, v němž by každý (tedy i drogový dealer nebo narkoman) měl mít možnost předem vědět, zda jeho chování, které zamýšlí uskutečnit, je po právu či naopak proti právu.⁴⁴

Vnesení § 187a tr. zák. do českého právního řádu se stalo pro občana i aplikující orgány nesrozumitelným, neboť zákon ani právo vůbec nedávalo žádné prostředky k tomu, jak v individuálním případě má být zjištěno, zda jde o množství větší než malé. Východiskem by tak zůstávala možnost volného nalézání práva soudem s tím důsledkem, že by zcela rozhodující roli vždy hrály individuální názory a preference soudce, čímž by došlo ale k narušení principu dělby moci, neboť soudce sice právo v naší právní kultuře dotváří, ale je zcela vyloučeno, aby právo sám tvořil, a to zejména v trestněprávní sféře. Za výstižné lze považovat hodnocení uvedené situace J. Jelínkem, který zvolené legislativní řešení považuje za

⁴³ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné - Obecná část, I. vydání, Linde Praha, Praha 2004, s. 21-22.

⁴⁴ Kühn, Z.: O určitosti a neurčitosti práva (úvaha nad ústavností § 187a tr. zák.), Trestní právo 1999, č. 5, s. 12-15

obdobné nesprávnému způsobu, jakým byla před novelou trestního zákona z roku 1990 vyjádřena majetková škoda způsobená trestným činem. Rozsah majetkové škody byl vyjádřen obecným hodnotícím pojmem (značná škoda, škoda velkého rozsahu etc.), přičemž finanční vyjádření té které kategorie určovala judikatura.⁴⁵ Obecně lze množství přechovávané drogy, kterým je podmíněn vznik trestní odpovědnosti, vymezit v podstatě dvojím způsobem. Jednak paušálně jako určitou obecně nebezpečnou hranici, po jejímž překročení je ohroženo zdraví každého průměrného držitele drogy, bez ohledu na to, jaké může mít toto množství drogy účinek na konkrétní osobu, u níž byla droga nalezena. Takový přístup – byl-li skutečně zamýšlen – by si zřejmě vyžádal blanketní normu v trestním zákoně se zmocněním například pro vládu, aby ve svém nařízení stanovila onu hranici množství pro různé druhy drog. Další možností, jak vymezit rozhodné množství drogy, je individuální přístup podle konkrétních okolností případu a osoby pachatele. Lze si však představit i kombinaci obou popsanych způsobů pro vymezení hranice množství většího než malého. V nařízení vlády (nebo v příloze zákona o návykových látkách) by mohlo být stanoveno rozhodné množství pro jednotlivé drogy určitým rozpětím hmotnosti účinné látky a v jeho rámci by se pak přihlédlo k individuálním okolnostem každého případu, zejména stupni závislosti a míře tolerance držitele drogy.⁴⁶

Existence tohoto ustanovení vzbudila v aplikační praxi potíže, související s nejasností pojmu „množství větší než malé“, které byly na úrovni policejních orgánů a státních zastupitelství překonávány zejména pokyny policejního prezidenta a nejvyššího státního zástupce, v soudní praxi pak prostřednictvím judikatury Nejvyššího soudu. Stanovením orientačních hodnot malého množství, resp. množství většího než malého omamných a psychotropních látek se zabýval nejprve závazný pokyn policejního prezidenta č. 39/1998 ze dne 9. prosince 1998, kterým se upravuje postup příslušníků Policie České republiky při odhalování protiprávních jednání souvisejících s toxikomanií, který v příloze obsahuje tabulku s těmito max. hodnotami: Heroin – 0,3 g (asi 10 dávek), Kokain – 0,5 g (asi 10 dávek),

⁴⁵ Jelínek, J.: Trestní právo – Novelizace v letech 1997 až 1999, Linde Praha, Praha 2000, s. 77.

⁴⁶ Půry, F., Sotolář, A., Šámal, P.: K problematice trestněprávního postihu přechovávání drog pro vlastní potřebu, Právní rozhledy č. 10, 1999, s. 510.

Amfetamin – 0,5 g (asi 10 dávek), Metamfetamin – 0,5 g (asi 10 dávek), MDMA – 1,0 g (asi 10 dávek), LSD – 0,0005 g (asi 10 dávek), THC (marihuana) – 0,3 g (asi 20 cigaret). Nejvyšší státní zástupce vydal k této problematice pokyn obecné povahy č. 6/2000 Sbírky pokynů obecné povahy NSZ (1 Spr 198/2000) ze dne 27. dubna 2000, jímž se upravují podrobnosti postupu státních zastupitelství při postihu trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187a tr. zák., který také obsahuje tabulku orientačních hodnot odpovídajících znění ustanovení § 187a odst. 1, 2 tr. zák. nejčastěji se vyskytujících omamných a psychotropních látek s uvedením příslušných hodnot. Tyto orientační hodnoty uvádím v následující tabulce.

Orientační hodnoty odpovídající znění ustanovení § 187a odst. 1, 2 tr. zák. nejčastěji se vyskytujících omamných a psychotropních látek

Druh	Hmotnost (g) „množství větší než malé“	Hmotnost (g) „větší rozsah“
Heroin	0,15 Heroin HCl (asi 5 dávek po 30 mg)	1,5 Heroin HCl (asi 50 dávek po 30 mg)
Morfin	0,3 Morfin HCl (asi 10 dávek po 30 mg)	4,5 Morfin HCl (asi 150 dávek po 30 mg)
Methadon	0,3 Methadon (asi 10 dávek po 30 mg)	4,5 Methadon (asi 150 dávek po 30 mg)
Kokain	0,25 Kokain HCl (asi 5 dávek po 50 mg)	5 Kokain HCl (asi 100 dávek po 50 mg)
THC (marihuana, hašiš)	0,3 THC (asi 10 dávek po 30 mg)	7,5 THC (asi 250 dávek po 30 mg)
LSD	0,0005 LSD (asi 10 dávek po 50 mg)	0,006 LSD (asi 120 dávek po 50 mg)
Amfetamin	0,5 amfetamin-base (asi 10 dávek po 50 mg)	10 amfetamin-base (asi 200 dávek po 50 mg)
Metamfetamin (Pervitin)	0,5 metamfetamin-base (asi 10 dávek po 50 mg)	10 metamfetamin-base (asi 200 dávek po 50 mg)
Psilocybin	0,05 Psil.-lysohl. (asi 5 dávek po 10 mg)	3 Psil.-lysohl. (asi 300 dávek po 10 mg)

Tato množství jsou jen orientační, a proto nejsou pro soudy závazná. Přesto však velmi významně ovlivňují praxi, neboť orgány činné v přípravném řízení trestním z nich zpravidla vycházejí, poněvadž výklad pojmu „množství větší než malé“, je důležitý nejen pro stanovení spodní hranice trestní odpovědnosti, ale zároveň i jako znak odlišující trestný čin od přestupku podle § 30 odst. 1 písm. j) přest. zák.⁴⁷ Obecně můžeme říci, že za „množství větší než malé“ je třeba považovat takové množství, které bude přesahovat jednu dávku drogy pro vlastní potřebu. V souvislosti s určením denní dávky musíme vzít v potaz stupeň závislosti konzumenta na dané droze, povahu užívání drogy a osobu uživatele samotného. Denní dávka drogy u závislého člověka je do značné míry individuální. Stupeň závislosti na droze, která nám určuje odlišnou míru tolerance uživatele ve vztahu k množství drogy, koresponduje s účinkem drogy na lidský organismus. Pro posouzení můžeme uvést případ, kdy totéž množství drogy, které je běžnou jednorázovou dávkou pro osobu s rozvinutou závislostí například na heroinu, by bylo zřejmě smrtelnou dávkou pro prvokonzumenta, popř. pro osobu, která podstoupila detoxikaci po předcházející závislosti. V této souvislosti je potřebné také zmínit různost způsobu aplikace dané drogy, jelikož užívání vnitřní, požití ústy, vdechování, obklady či jiný způsob aplikace znamenají odlišnost jejich účinků na konzumenta. Za individuální lze označit i povahu užívání drogy, zda jde o postupné užívání či jednorázové použití. Nelze tedy v žádném případě postavit naroveň denní dávku prvokonzumenta a denní dávku osoby závislé na droze, u které půjde o množství vyšší. K trestnímu postihu je třeba takového množství přechovávané drogy či jedu, které znamená zvýšené nebezpečí pro zdraví nebo život člověka. Pokud jde o účinek drog na zdraví, lze v zásadě rozlišovat mezi působením okamžitým, krátkodobým a jednak dlouhodobým. Lidskému zdraví může být škodlivým užívání jakéhokoli množství drogy. Kritériem by měl být pouze škodlivý vliv krátkodobý a zároveň rozhodujícím faktorem nebude hmotnost přechovávané látky, ale množství drogy obsažené v látce.

⁴⁷ Šámal, P.: K problematice množství většího než malého u omamných a psychotropních látek podle § 187a odst. 1 tr. zák., *Trestněprávní revue* 2003, č. 1, s. 27-28.

Na problematické aspekty právní úpravy poukazuje i kolektiv autorů – Púry, Sotolář a Šámal – zaobírající se spornou otázkou při právním posuzování přechovávaného množství drog, kdy určitá osoba přechovává více různých druhů drog, resp. je závislá na užívání drog různého druhu. Také se zaobírají otázkou, do jaké míry by bylo možno tolerovat držitelé drog určité „předzásobení“ drogou, na níž je prokazatelně závislý do takové míry, že ji musí brát denně, a to dokonce v několika denních dávkách. Tak například u heroínu s rozvojem závislosti uživatele vzrůstá nutnost zvyšovat dávku drogy i četnost dávek, u kokainu zpravidla roste jen četnost dávek. Dalším problematickým momentem označují prokázání zavinění ve vztahu k přechovávanému množství omamné nebo psychotropní látky nebo jedu, a to z hlediska čistoty takové látky. Některé drogy (například heroin a pervitin) se na trhu vyskytují v poměrně rozdílné čistotě (koncentraci), z níž vyplývá i jejich odlišná účinnost. Potíže lze předpokládat zejména tam, kde bude zjištěno množství skutečně větší než malé, pokud ovšem pachatel bude tvrdit, že předpokládal jinou čistotu (koncentraci) přechovávané látky, která by vzhledem k tomu nedosáhla množství většího než malého.⁴⁸

K otázce výkladu pojmu „omamné nebo psychotropní látky v množství větším než malém“ ve smyslu § 187a odst. 1 tr. zák. se trestní kolegium Nejvyššího soudu vyjádřilo takto: *Za množství větší než malé je třeba považovat takové množství přechovávané omamné nebo psychotropní látky nebo jedu, které vícenásobně – podle ohrožení vyplývajícího pro život a zdraví lidí ze škodlivosti jednotlivých látek - převyšuje běžnou dávku průměrného konzumenta [v případě metamfetaminu-base (pervitinu) desetinásobně]. Při posuzování otázky, zda je naplněn tento zákonný znak, nelze činit rozdíl mezi prvokonzumentem a uživatelem těchto látek v pokročilém stádiu (č. 46/2000 Sb. rozh. tr.).* V tomto rozhodnutí došlo ke kombinaci individuálního přístupu k držiteli omamné nebo psychotropní látky při stanovení tzv. spotřební držby, s objektivním přístupem při vymezení pojmu „množství větší než malé“, u něhož nelze činit rozdíl mezi prvokonzumentem a uživatelem v pokročilém stádiu. Avšak i toto rozhodnutí je

⁴⁸ Púry, F., Sotolář, A., Šámal, P.: K problematice trestněprávního postihu přechovávání drog pro vlastní potřebu, Právní rozhledy 1999, č. 10, s. 511.

spojeno s určitými obtížemi, neboť neurčitý pojem - průměrný konzument - nás uvádí do právní nejistoty. V rámci výkladu pojmů musím zmínit i okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, jíž je přechovávání ve **větším rozsahu**. Rozsah ani obsah tohoto pojmu není v trestním zákoně blíže stanoven. Za naplnění tohoto znaku bude považováno takové množství omamných nebo psychotropních látek nebo jedů, které bude způsobilé ohrozit život nebo zdraví více osob (nejméně tří) a bude významně přesahovat denní dávku toxikomana. V tomto případě je trestné přechovávání drogy v množství, které přesahuje běžnou potřebu držitele drogy. Při zvažování této okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby je třeba hodnotit i druh a kvalitu takové látky, délku jejího přechovávání, pravidelnost či občasnost jejího požívání apod. V žádném případě se však nepoužijí kritéria, která se aplikují v případě „většího rozsahu“ u trestných činů majetkových a jiných trestných činů při vymezení škody způsobené trestným činem, protože zde hrají roli jiné okolnosti. Finanční hodnota drogy nám v tomto případě nevyjádří nebezpečí té které látky.

Zákonodárce novelou trestního zákona č. 112/1998 Sb. doplnil znění § 34 písm. j) tr. zák. o další kritérium při posuzování recidivy, které má vést k zvláštnímu ohledu vůči pachateli trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187a odst. 1 tr. zák., jestliže se tohoto činu znovu dopustil proto, že se oddává zneužívání omamných nebo psychotropních látek a jedů. Zákonodárce zde nepřímou vyjádřil požadavek, aby v reakci na tzv. drogovou závislost takového pachatele byla dána přednost jiným opatřením (včetně léčebných postupů) před zpřísněním represe v důsledku recidivy založené na opětovně páchaných trestných činů spočívajících v držení a používání drogy pro vlastní potřebu. U zmíněného pachatele by tedy soud neměl považovat jeho recidivu, ovšem jen ve vztahu k trestnému činu podle § 187a odst. 1, za přitěžující okolnost, ani když by k tomu jinak byly splněny formální a materiální podmínky. To se pak projeví v možnosti uložení mírnějšího trestu, resp. v jeho možné kombinaci s jinými vhodnějšími opatřeními, zejména s ochranným

lечením podle § 72 nebo s přiměřenými omezeními a povinnostmi demonstrativně vypočtenými v § 26 odst. 4 tr. zák.⁴⁹

Zamyslíme-li se nad povahou trestného činu podle § 187a tr. zák., musíme připustit, že na rozdíl od jiných skutkových podstat trestního zákona je nejenom neurčitý, ale zároveň postrádá jádro určitosti regulující ty případy, o nichž by se dalo hovořit, že tu právní norma funguje bez interpretačních problémů. Z. Kühn se vyjádřil k této neurčitosti zákona jedinež zhojením této situace, a to zmocňovací klauzulí vyjádřenou explicitně v zákoně, z níž bude následně jednoznačně patrné, že bez vydání prováděcího předpisu nelze dotyčnou skutkovou podstatu aplikovat (takovým ustanovením dle něj není v žádném případě § 195 ve znění zákona č. 167/1998 Sb., podle něhož zvláštní zákon stanoví, co se považuje za omamné a psychotropní látky, přípravky obsahující omamnou nebo psychotropní látku nebo za prekurzory, a dále podle tohoto ustanovení vláda nařízením stanoví, co se považuje za jedy ve smyslu ustanovení §§ 187, 187a a 188). Jinými slovy je tedy nutno zákonem založit povinnost vlády prováděcí předpis vydat, nikoliv jen tomu korespondující právo vlády jej vydat (které má vláda *ex constitutione*). Za alarmující považuje skutečnost, že podle řady členů našeho zákonodárského sboru i vrcholných politiků byla nejistota o obsahu tohoto trestného činu dokonce jejich záměrem. Potencionální pachatelé (dle dikce politiků – drogoví dealeri) podle těchto výroků nebudou mít možnost nikdy předem vědět, co se vlastně množstvím větším než malé rozumí, a tudíž je bude snazší za takové činy sankcionovat.⁵⁰ Za optimální z hlediska požadavku, aby všechny podmínky resp. základy trestní odpovědnosti byly stanoveny přímo v trestním zákoně a aby byla právní úprava přesná, jasná a srozumitelná, lze považovat takové legislativní řešení, při kterém by příslušné množství drogy bylo stanoveno přímo v trestním zákoně. Dalším řešením, které uvádí J. Jelínek je zvolení řešení, které bylo v trestním zákoně obsaženo u majetkových trestných činů. U těchto trestných činů až do 31. 12. 2001 byl rozsah škody způsobené trestným činem vyjádřen v příslušné skutkové podstatě obecným, hodnotícím pojmem (například pojmem značná škoda) a výkladové pravidlo

⁴⁹ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, 5. vydání, C. H. Beck, Praha 2003, s. 263.

⁵⁰ Kühn, Z.: O určitosti a neurčitosti práva, Trestní právo 1999, č. 5, s. 15.

obsažené v § 89 odst. 11 tr. zák. stanovilo, že konkrétní rozsah škody se určí jako násobek minimální měsíční mzdy stanovené nařízením vlády. Novela trestního zákona s účinností od 1. 1. 2002 tento způsob výpočtu škody způsobené trestným činem změnila a stanovila částky rozhodné pro tu kterou kategorii obecného, hodnotícího pojmu přímo v zákoně. Došlo tedy k úpravě řešení, které lépe odpovídá principu *nullum crimen sine lege*. Toto pravidlo týkající se vyložení obecného hodnotícího pojmu mělo zásadní význam u všech trestných činů, kde škoda je znakem příslušné skutkové podstaty a je důležitá pro odlišení trestných činů od korespondujících přestupků. J. Jelínek vyjadřuje zklamání nad nevyužitím této možnosti zákonodárcem. Řešením by dle něj bylo rozšíření § 89 tr. zák. o obdobné vykládací pravidlo, podle kterého by se množstvím drogy nikoli malým rozumělo množství stanovené nařízením vlády, a současně tedy i zmocnění vlády k vydání příslušného nařízení. Vládní nařízení by podle něho mohlo pružně reagovat na aktuální situaci, a tedy měnit příslušné množství drogy relevantní pro trestněprávní kvalifikaci. Řešením, které zákonodárce zvolil (vyjádřením „množství větší než malé“), podle něho zákonodárce poněkud rezignoval na potřebu stanovit podmínky trestní odpovědnosti přímo v zákoně. Současně zvolil řešení, při němž o rozsahu trestněprávní odpovědnosti vlastně výlučně rozhoduje nikoli orgán, který normu přijal, ale orgány aplikační praxe, u nichž se z pochopitelných důvodů projeví větší závislost na znaleckém důkazu. Protože závěry znalců se mohou v jinak stejných případech lišit, není vyloučeno nejednotné posuzování.⁵¹

Z výše uvedených názoru, ke kterým se kloním i já, při řešení současné právní situace, vyplývá tedy požadavek na rozšíření § 89 tr. zák. o nové vykládací pravidlo a současně zmocnění vlády k vydání nařízení, které by stanovilo množství drogy nikoli malé. Neboť jak uvádí J. Fastner, výrazným argumentem na podporu pevně stanoveného množství drogy (jehož přechovávání pro vlastní potřebu je trestné dle § 187a tr. zák.) je obecná znalost podmínek trestní odpovědnosti. Normativní právní akt (příloha zákona, nařízení vlády, vyhláška ministerstva), který by tuto situaci zpřesnil by byl publikován ve Sbírce zákonů, a tak by se s ním mohla obeznámit široká veřejnost a zároveň by byla naplněně zásada „neznalost práva

⁵¹ Jelínek, J.: *Trestní právo – Novelizace v letech 1997-1999*, Linde Praha, Praha 2000, s. 77.

neomlouvá“. Pokud by však bylo až na znalci, aby určil toto množství, docházelo by zřejmě k rozdílným představám o tomto množství, které by chápal pachatel a které by ex post určil znalec, což by se promítlo do posuzování subjektivní stránky pachatelova jednání. Pokud by takový obecný právní předpis na základě a k provedení ustanovení § 187a tr. zák., mělo vydat ministerstvo (nejspíše zdravotnictví), potřebovalo by k tomu zákonné zmocnění. K tomu však nedošlo a zřejmě takový postup v naší legislativě nelze očekávat ani do budoucna, neboť současné blanketní normy trestního zákona odkazují v podobných případech na nařízení vlády či dokonce na zvláštní zákon. Poněkud jiná je však situace v případě vládního nařízení. Vláda je podle čl. 78 Ústavy také oprávněna vydávat nařízení jen k provedení zákona a v jeho mezích, ovšem na rozdíl od ministerstva k tomu nepotřebuje výslovné zákonné zmocnění. Trestní zákon přesto takové blanketní normy obsahuje (např. § 195 odst. 2 tr. zák.). Zákonodárce však žádnou takovou blanketní normu nepřijal. Přesto by nebylo v rozporu s ústavním pořádkem ani se zákonem, pokud by vláda takové nařízení z vlastní iniciativy vydala.⁵²

Zavedení tohoto nového trestného činu si žádá též zvýšenou potřebu znaleckého dokazování, a to jak ve vztahu k osobě, která drogu přechovávala, tak i ve vztahu k přechovávané omamné a psychotropní látce či jedu. Trestní řízení tak bude spjato s negativními důsledky jakými jsou jeho prodloužení a prodražení, a to zejména faktem, že bude muset být podle okolností případu vyžadován znalecký důkaz z více oborů. Přibrání znalce dle § 105 odst. 1 tr. řádu bude třeba k podání **znaleckého posudku z oboru toxikologie** k určení toho, zda přechovávaná látka je drogou ve smyslu § 195 odst. 1 tr. zák. či nikoli, a pokud půjde o drogu, pak k určení jejího druhu, hmotnosti, čistoty, účinnosti, způsobu možného užívání. To je záležitostí kvalitativní i kvantitativní analýzy látky přechovávané podezřelou osobou. Nebude zde postačovat jen kvalitativní analýza (určení, zda jde o drogu či nikoli, popř. o jakou drogu jde), ale bude třeba stanovit i její množství, tj. množství účinné látky (drogy), které je formálním znakem trestného činu podle § 187a tr. zák. i přestupku podle § 30 odst. 1 písm. j) přest. zák. a zároveň kritériem

⁵² Fastner, J.: Ještě k trestnému činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187a tr. zák., Trestní právo 1999, č. 11, s. 9.

odlišujícím navzájem trestný čin a přestupek. Úkolem toxikologické expertízy bude i zkoumání biologického materiálu, v němž se může droga vyskytovat (například tkáň lidského těla, sekrety, krev, moč), bude-li toho třeba k prokázání užívání drog či stupně závislosti na nich. Vedle již zmíněné značné nákladnosti, spočívající zejména v rozdílné dostupnosti toxikologických laboratoří, které budou k provádění uvedených analýz dostatečně odborně a materiálně vybaveny, lze pak předpokládat i další komplikace. Toxikologický rozbor může být také zkomplikován relativně malým množstvím přechovávané drogy (například u LSD), jež může být celé při jeho provádění spotřebováno, a v některých případech bude třeba provádět analýzu všech zadržených dávek, bude-li důvodné předpokládat jejich rozdílnou koncentraci, nejčastěji v důsledku odlišného původu (může se to týkat například postupně nashromážděných tzv. psaníček pocházejících od různých dealerů).

Ke zpracování **psychiatrického znaleckého posudku** k objasnění existence a stadia závislosti držitele drogy na ní, a bude-li zjištěna závislost, pak též k objasnění toho, jaká dávka příslušné drogy odpovídá stupni závislosti a je tedy pro onu osobu běžnou dávkou, a potažmo také toho, jaký účinek na její psychiku by droga při užití měla, resp. zda a v jakém směru by držené množství drogy po jejím užití onou osobou bylo způsobilé ohrozit její zdraví. V tomto znaleckém posudku bude třeba odpovědět i na otázku, do jaké míry případně zjištěná závislost na drogách ovlivnila (snížila či případně až vyloučila) rozpoznávací a ovládací schopnosti držitele drogy, a to právě ve vztahu k trestnému činu podle ustanovení § 187a tr. zák. Konečně by znalci – psychiatři ve svém posudku měli poskytnout informace o tom, jaké léčebné či jiné opatření se jeví jako nejvhodnější vůči osobě stíhané pro zmíněný trestný čin a jaká je prognóza takové léčby (případně i to, v jakém zařízení by mohla být vykonávána). Z uvedeného vyplývá, že by posudek měl být zpracován znalci specializovanými na problematiku závislosti na drogách, protože tato problematika vykazuje řadu specifík a zkušenosti znalců jen s alkoholovou toxikomanií zde nebudou postačovat.

V některých případech nelze vyloučit ani nutnost znaleckého dokazování **posudkem znalce – psychologa**, jestliže bude třeba posoudit věrohodnost výpovědí obviněných a svědků, poněvadž lze předpokládat, že půjde se značnou

pravděpodobnosti o osoby závislé na užívání drog. Zejména u svědků, jejichž výpovědi mohou být rozhodujícím důkazem pro dokazování tzv. drogových deliktů, bude patrně častou námitkou proti jejich věrohodnosti, že sami pocházejí z určité drogové komunity a tato skutečnost s případnou závislostí na drogách může ovlivnit věrohodnost jejich výpovědí.⁵³

Judikatura se k problému dokazování vyjádřila těmito právními větami: *Jestliže je pachatelem trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187a odst. 1 tr. zák. osoba, u které nebylo zjištěno, že uvedené látky zneužívá, a nejsou-li tu ani skutečnosti, které by takové podezření odůvodňovaly, postačí jako podklad k objasnění právní otázky, je-li množství takové látky, bez povolení přechovávané výše uvedenou osobou, větší než malé, posudek znalce z oboru zdravotnictví, odvětví toxikologie, a v jednodušších případech také odborné vyjádření příslušného orgánu (§ 105 odst. 1 Tr. Ř.). Přibrání znalců z oboru psychiatrie (§ 116 odst. 1 Tr. Ř.), specializovaných na tzv. nealkoholovou toxikomanií, bude zpravidla nezbytné tehdy, bude-li u konzumenta výše uvedených látek zapotřebí posoudit stupeň závislosti na nich a s tím souvisící individuální toleranci (snášenlivost) vůči vyšším dávkám. Stanovení stupně drogové závislosti je pak významné i pro posouzení ovládacích a rozpoznávacích schopností pachatele a v tomto smyslu také pro pozdější (právní) závěry o jeho trestní odpovědnosti (č. 60/2001-I Sb. rozh. tr.).*

Přijetím skutkové podstaty trestného činu podle § 187a tr. zák. došlo ke kompromisnímu řešení názorů dvou skupin, zabývajících se otázkou drogového problému. První skupina upřednostňuje represivní postih toxikomanů (**represivní koncepte**), který je představován oním požadavkem na uzákonění trestnosti držení drog, a to i v případě, kdy ji pachatel má pro svou vlastní potřebu. Argumenty ve prospěch represe jsou následující: Nezbytnost trestního postihu je zdůvodňována odkazem na závazky, které pro Českou republiku vyplývají z mezinárodních smluv, k nimž přistoupila. S užíváním drog v populaci roste nebezpečí rozšíření viru HIV, následné onemocnění AIDS a roste počet zemřelých z předávkování. Ohroženou

⁵³ Sotolář, A., Půry, F., Šámal, P. a kol.: *Povaha zneužívání drog v mezinárodních souvislostech*, Trestní právo 2000, č. 6, s. 19.

skupinou se stává především mládež. Drogová závislost je spojována přímou úměrou s trestnou činností. Mezi důvody je uváděno i odstranění důkazní nouze při trestním stíhání nedovoleného obchodu s drogami (vydávání se dealerů za prosté konzumenty) a nutnost odradit od experimentování s drogou osoby, u nichž selhala všechna přesvědčovací opatření. Opačný názor zastává skupina odmítající trestnost držení drogy pro vlastní potřebu, zde hovoříme o **terapeutické koncepci**, která vyjadřuje humánní přístup k toxikomanům. Zastává názor, že obecná trestnost držení drog bude zbytečnou kriminalizací toxikomanů, na které se má pohlížet především jako na nemocné osoby, pacienty a opatření směřovaná vůči nim mají být pouze léčebného či resocializačního rázu. Toxikomany je třeba léčit, ne trestat, což opírají o fakt, že toxikomanie je nemoc a jako taková je uvedena a zařazena do mezinárodního klasifikačního seznamu nemocí. Dále si je dle nich také třeba uvědomit, že toxikomanie je formou sebepoškozování, které nelze ve smyslu trestního zákona postihovat, neboť se k takovému jednání člověk rozhodne sám v souvislosti s právem rozhodovat sám o sobě a o svém zdraví a že držení drogy je jen přípravou ke konzumaci. Zároveň se sníží pravděpodobnost, že se osoby závislé budou pokoušet vyhledávat pomoc lékařů, terapeutů či kontaktních center, jelikož jako uživatelé drog, budou potencionálními pachateli trestných činů. Dále poukazují na rozdíly mezi uživateli drog – experimentátory a pravidelnými uživateli. I. Juráková upozorňuje zejména na fakt, že novela neumožňuje rozlišit od sebe čtyři typy jednání souvisejícího s užíváním návykových látek – čisté dealerství, dealerství spojené s užíváním drogy, chování toxikomana, který drogu nedistribuuje, a tzv. prvokonzumenta drog. Trestání má být zaměřeno především na výrobce a distributory drog, ne na konzumenty. Kritizují neurčitost pojmu „množství větší než malé“, varují před nemožností postihnout úplně všechny konzumenty drog, před rozhojněním korupce a zahlcením soudů. Za optimální koncepci lze považovat strategii o dvou stranách, tedy na jedné straně trestat co nejpřísněji obchodníky s drogami (zejména pokud provozují nedovolenou výrobu a obchod na mezinárodní úrovni, ve spojení se zločineckými organizacemi) a na straně druhé vytvořit systém léčení, pomoci a dohledu u narkomanů. Vůči těm, kteří s drogami jen experimentují, mají být upřednostňována preventivní opatření.

I. Juráková spatřuje v novele trestního a přestupkového zákona drogovou represí, která je jistě namístě ve vztahu k dealerům drog vzhledem k závažnosti a společenské nebezpečnosti jejich jednání, což je vyjádřeno přísnějšími tresty. Vůči držitelům drog či toxikomanům, kteří drží omamnou či psychotropní látku pro svou vlastní potřebu, ji však shledává za morálně nepřipustnou a zároveň, jak jednoznačně ukazují moderní vědecké poznatky, za nejméně účinné, nejdražší a největším možným počtem negativních vedlejších (doprovodných) důsledků zatížené řešení drogového problému.⁵⁴ Zakotvení trestnosti přechovávání (držení) drog pro vlastní potřebu by samo o sobě nevyvolávalo žádné negativní důsledky, pokud by na ně navazovala celá řada opatření v trestním právu hmotném, procesním a v jiných právních odvětvích (zejména alternativní tresty, alternativní opatření, uplatnění různých forem odklonů, řešení sociálních a zdravotních důsledků zneužívání drog v jiných právních odvětvích). Tato doplňující opatření v návaznosti na novelu uplatněna nebyla, resp. jsou již v platném právu zakotvena, je však otázkou, zda je tato úprava dostatečná.⁵⁵

V rámci ukončení výkladu ustanovení § 187a tr. zák. bych shrnula, že za pachatele tohoto trestného činu je považována osoba, u které je zjištěno přechovávání drogy v množství, které přesahuje její běžnou potřebu, ale nepodaří se jí prokázat, že tak jednala způsobem uvedeným v § 187 tr. zák. Takový závěr se ovšem blíží myšlence vyjádřené v důvodové zprávě k původnímu návrhu novely týkající se trestnosti přechovávání drog, která spatřovala přínos novely mimo jiné též v možnosti řešení důkazních problémů při dokazování trestného činu podle § 187 tr. zák. subsidiární aplikací § 187a tr. zák., a to se všemi negativními důsledky. Z toho plyne jisté riziko spočívající zejména v obavě, že dojde k omezení trestního postihu na snadno prokazatelné případy konzumentů přechovávajících drogy (tzv. malých ryb) a k postihu skutečných výrobců, dealerů a distributorů drog jako pachatelů trestných činů podle § 187 tr. zák. jen za snadnější prokazatelný trestný čin podle § 187a tr. zák. Na druhé straně je faktem, že řada uživatelů drog,

⁵⁴ Juráková, I.: Několik poznámek ke kriminalizaci držení drog pro vlastní potřebu, Právní rozhledy 1999, č. 1, s. 18.

⁵⁵ Růžička, M.: Problematika trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek nebo jedů, Praktická příručka, Právní rádce 2000, č. 3, s. III.

včetně těch závislých, si na jejich opatření vydělává tím, že zároveň působí jako dealeri nebo distributoři. Ve vztahu k výrobcům, dealerům a distributorům drog by tedy měl být pravidlem postih podle § 187 tr. zák. a jen výjimečně, při skutečné důkazní nouzi, kterou nelze odstranit, by měl být používán jejich subsidiární postih podle § 187a tr. zák. Nelze však s ohledem na platnou zásadu legality a oficiality připustit, aby podle tohoto ustanovení byli selektivně stíháni pouze ti, o nichž si orgány činné v přípravném řízení myslí, že jsou výrobci, dealeri nebo distributoři, ale nemohou jim to prokázat; naopak stíhány by měly být v zásadě všechny osoby, které naplní znaky skutkové podstaty uvedeného trestného činu.⁵⁶ Zdůrazňuji, že naše trestní právo vychází ze zásady, že prostředky trestního práva by se neměly uplatňovat tam, kde jsou buď neúčinné, nebo kde lze nápravy dosáhnout jinými prostředky, a proto se přikláním k závěru J. Hejdy, který shledává, že zavedení obecné trestnosti držení drogy neodradí dospívající mládež od experimentů (to naopak umožňuje kvalitní prevence) a nezabaví již závislé jedince onemocnění (to naopak dokáže dobré léčení). Je důležité proti drogám nekompromisně bojovat, a to tak, že používáme represi proti skutečným zločincům - obchodníkům, pašerákům, distributorům drog, přičemž tresty a metodické postupy zde musí být nekompromisní. Na druhé straně proti experimentátorům (především dospívající a mladí lidé) nemůžeme bojovat jenom trestněprávními prostředky, ale systematickou a dlouhodobou prevencí, výchovou k odpovědnosti.⁵⁷

De lege ferenda lze očekávat určité změny, o což se zasloužilo zejména Ministerstvo zdravotnictví, které mělo provést na základě usnesení vlády ze dne 14. 11. 2001 č. 1177 kategorizaci drog podle jejich zdravotní nebezpečnosti. Smyslem kategorizace a jejího promítnutí do trestního zákona je umožnit orgánům činným v trestním řízení prioritně se zaměřit především na kontrolu a postihování aktivit skupin organizovaného zločinu, které nezákonné drogy (zejm. drogy z kategorie C – tj. heroin, pervitin a kokain) vyrábějí, pašují a distribuují. Současně má být dosaženo oddělení trhů s drogami kategorie A (konopnými) a kategorie B

⁵⁶ Sotolář, A. – Púry, F.- Šámal, P. a kol.: Povaha problému zneužívání drog v mezinárodních souvislostech, *Trestní právo 2002*, č. 6, s. 20-21.

⁵⁷ Hejda, J.: Kriminologické, trestně právní a kriminalistické aspekty drogového problému v ČR a jeho řešení, 1. vydání, RAIN reklamní agentura s.r.o., Jindřichův Hradec 2000, s. 54-56.

(extáze, halucinogeny) a C, a tím sníženo riziko, že uživatelům konopných drog budou nabízeny i jiné drogy. Na základě usnesení vlády ze dne 22. 1. 2003 č. 88 byly drogy rozděleny do dvou kategorií právě podle míry jejich zdravotní a společenské nebezpečnosti.⁵⁸ Toto legislativní rozdělení drog podle zdravotní a společenské nebezpečnosti se stalo součástí navrhované rekonstrukce trestního zákoníku. Rigorózní práce vychází ze stavu právní úpravy platné ke dni 1. února 2006 a z judikatury k této úpravě. Poslanecká sněmovna vyslovila souhlas s vládním návrhem trestního zákoníku, podle sněmovního tisku č. 744, ve znění schválených pozměňovacích návrhů, a to dne 30. listopadu 2005. Poslanecká sněmovna postoupila dne 10. ledna 2006 návrh zákona Senátu (jako senátní tisk č. 219). U trestného činu přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu podle zamýšleného § 259 tr. zák. (současný § 187a tr. zák.) bylo realizováno praxí požadované rozdělení omamných a psychotropních látek na „měkké“ a „tvrdé“. Na základě výše uvedených usnesení vlády byly drogy rozděleny do dvou kategorií podle míry jejich zdravotní a společenské nebezpečnosti, tj. podle negativních zdravotních a společenských dopadů v důsledku jejich zneužívání. Podle návrhu Ministerstva zdravotnictví ze dne 13. března 2003 č.j. 6898/03; OZP/4-179/2 byly do první nejlehčí skupiny zařazeny konopné látky – kanabinoidy (rostlinné produkty obsahující THC). V návaznosti na seznamy omamných a psychotropních látek připojené jako přílohy 1 až 7 k zákonu č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, byly vymezeny tyto látky podle přílohy 3 – konopí a pryskyřice z konopí a podle přílohy 4 – tetrahydrokanabinoly, všechny izomery a jejich stereochemické varianty (THC). Tyto látky byly zařazeny do odstavce 1 včetně rozsahu, který byl stanoven jako „množství větší než malé“. Naopak odstavec 2 je pak věnován jiné omamné nebo psychotropní látce než uvedené v odstavci 1 nebo jedu taktéž v „množství větším než malém“, avšak s přísnějším trestním postihem. Přísnějšímu postihu je pachatel vystaven pro případ, že spáchá čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 „ve větším rozsahu“. Dále byla u tohoto trestného činu doplněna okolnost podmiňující použití

⁵⁸ www.drogy-info.cz.

vyšší trestní sazby spáchá-li pachatel čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 „ve značném rozsahu“.

Vzhledem k potřebám praxe, když jen velmi obtížně se sjednocuje postup orgánů činných v přípravném řízení trestním (viz výše uvedené tabulky v závazném pokynu policejního prezidenta č. 39/1998 a v pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 6/2000) a judikatura ohledně jednotlivých v zákoně stanovených množství omamných a psychotropních látek a jedů, což má za následek nejednotnost v postupu orgánů činných v trestním řízení, nový trestní zákoník v § 263 odst. 2 tr. zák. zmocňuje vládu, aby nařízením stanovila, co se považuje za jedy ve smyslu § 258, 259 a 261 a jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahujících, prekurzorů, pomocných látek používaných pro nezákonnou výrobu omamných a psychotropních látek nebo prekurzorů a jedů.⁵⁹

Úmluva z roku 1998 dává stranám možnost posoudit, zda posuzování držby drog pro vlastní potřebu, ale i pěstování pro vlastní potřebu je v souladu se základními principy jejich právních řádů. Z čehož můžeme de lege ferenda dovozovat možnost odlišení pěstování rostlin obsahujících OPL jednotlivcem pro svou vlastní potřebu, od postihu pachatele, který se pěstováním takových rostlin živí a dále je distribuuje do společnosti, s čímž také počítá nový trestní zákoník, když zavádí v návaznosti na diferenciaci držení drog pro vlastní potřebu podle typu drogy také novou skutkovou podstatu trestného činu nedovoleného pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku (§ 260 tr. zák.), neboť by měly existovat rozdílné sankce také pro pěstování těchto drog za účelem samozásobitelství (tzn. že navazujícím krokem není distribuce a s tím související ohrožení zdraví třetích osob) oproti sankcím pro „komerční“ pěstování, které díky privilegovanosti navrhovaného § 260 tr. zák. bude nadále postihováno jako výroba drogy. Navrhovaná zákonná úprava je analogická k současnému návrhu úpravy skutkové podstaty držení drog pro vlastní potřebu a řeší odkazem na vládní nařízení v § 263 odst. 3 tr. zák. stanovení, které rostliny nebo houby se považují za rostliny a

⁵⁹ www.senat.cz – Senátní tisk č. 219 (vládní návrh zákona trestní zákoník schválen Poslaneckou sněmovnou dne 30.11.2005 usnesením č. 1998).

houby obsahující omamnou nebo psychotropní látku podle § 260 a jaké je množství větší než malé ve smyslu § 260. Vlastním smyslem je zachovat trestnost držení a pěstování psychotropních rostlin – a z nich zejména nejčastěji pěstovaného konopí – pro vlastní potřebu, zároveň však aktivně vyřadit (vesměs experimentální a rekreační, tedy „neproblémové“) konzumenty konopných drog (a dalších rostlinných drog a hub) z účasti na trhu, na němž se vyskytují s komparativně významně nebezpečnějšími drogami typu heroin, metamfetamin, kokain apod. Privilegovaná skutková podstata § 260 tr. zák. umožňuje změkčit trestní postih proti samozásobitelům přesně tak, jak jej měla na mysli vláda v usnesení č. 1177/01, kdy nový trestní zákoník v § 260 odst. 1 tr. zák. počítá s postihem pěstování bez povolení pro vlastní potřebu konopí v množství větším než malém a odstavci 2 počítá s množstvím větším než malém u houby nebo jiné rostliny než uvedené v odstavci 1. Okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby (ve větším rozsahu, ve značném rozsahu) je aplikována ve vztahu ke skutkové podstatě podle odstavce 1 i odstavce 2.⁶⁰ V závěru je třeba zmínit fakt, že ustanovení zamýšleného § 260 nekriminalizuje pěstování rostlin s psychotropním účinkem, které dosud žádnému zákonnému omezení nepodléhají jako je puškvorec, muškátový oříšek, petúnie a další.

4.2.3. Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů (§ 188 tr. zák.)

§ 188

(1) Kdo vyrobí, sobě nebo jinému opatří anebo přechovává předmět určený k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku nebo jedu bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci.

⁶⁰ www.senat.cz – Senátní tisk č. 219 (vládní návrh zákona trestní zákoník schválen Poslaneckou sněmovnou dne 30.11.2005 usnesením č. 1998).

(2) *Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán,*

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 ve větším rozsahu,

b) spáchá-li takový čin vůči osobě mladší než osmnáct let, nebo

c) získá-li takovým činem značný prospěch.

Zákonem č. 112/1998 Sb. byla skutková podstata trestného činu rozšířena i na výrobu, opatření anebo přechovávání předmětu určeného k výrobě přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku a dále byl podstatně zpřísněn postih za uvedený trestný čin. Kvalifikační okolnosti, které byly rozděleny do dvou kvalifikovaných skutkových podstat, zůstaly zachovány, ale byly zařazeny do jedné kvalifikované skutkové podstaty, a to § 188 odst. 2 tr. zák. Jedná se o úmyslný ohrožovací trestný čin, který je dokonán již vyrobením nebo opatřením anebo přechováním předmětu určeného k výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku nebo jedu. Trestný čin je tedy dokonán již zhotovením předmětu určeného k nedovolené výrobě drogy, předmětu tedy nemusí být vůbec k výrobě použito.

Ustanovení § 188 odst. 1 tr. zák. postihuje výrobu, opatření nebo přechovávání předmětu určeného k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku nebo jedu. Nestačí tedy vyrobit, opatřit nebo přechovávat předmět způsobilý k výrobě takové látky, ale musí jít o předmět určený k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku nebo jedu. K výkladu pojmů vyrobí, opatří a přechovává jsem se věnovala v souvislosti s § 187 odst. 1 tr. zák., na tomto místě bych však poukázala na skutečnost, že je trestné **opatření sobě i jinému** předmětu určeného k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku nebo jedu. Obdobné platí pro přechovávání. **Opatření** ve smyslu § 188 tr. zák. je širší než v ustanovení § 187 odst. 1. tr. zák. Nacházíme zde (v § 187 odst. 1 tr. zák.) totiž zužující formulaci - „jinak opatří“, a proto opatření ve smyslu § 188 tr. zák. zahrnuje některá jednání, která jsou v ustanovení § 187 odst. 1 přímo vyjmenována – dovoz, vývoz, průvoz, zprostředkování, prodej.

Skutková podstata uvedená v § 188 tr. zák. je subsidiární ke skutkové podstatě uvedené v § 187 odst. 1 tr. zák., pokud se jedná o neoprávněnou výrobu. Pokud si pachatel vyrobil, opatřil nebo přechovával předmět určený k výrobě omamných nebo psychotropních látek, přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku nebo jedu v úmyslu bez povolení takové látky vyrábět, bylo by ho možno postihnout za přípravu k trestnému činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek jen tehdy, pokud by jeho úmysl směřoval i k některé z okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby uvedených v odst. 2, 3 příp. 4 § 187 tr. zák., neboť příprava je podle § 7 odst. 1 tr. zák. trestná jen u zvlášť závažných trestných činů (§ 41 odst. 2 tr. zák.). Jinak bude trestný podle § 188 tr. zák.⁶¹

Předmětem určeným k nedovolené výrobě může být v zásadě cokoli, co lze k výrobě drogy či jedu použít. Půjde především o přístroje, zařízení nebo jejich součásti, například destilační jednotky. Předmět nemusí být klíčovým komponentem ve výrobě. Půjde také o suroviny a pomocné látky, které se při výrobě drog používají a které jsou zároveň určené k takové výrobě. Vypěstování rostlin, které samy o sobě drogou nejsou, pro účely výroby omamné nebo psychotropní látky nebo jedu, je tedy opatřením předmětu určeného k nedovolené výrobě omamných nebo psychotropních látek nebo jedů. Vzhledem k tomu, že zákonná formulace neobsahuje žádné omezení a není tedy zřejmé, kam by případný výčet předmětů určených k nedovolené výrobě drogy mohl sahat, bude vždy nutné posuzovat konkrétní stupeň nebezpečnosti výroby, opatření nebo přechovávání daného předmětu (zkumavka, pinzeta, etc.).⁶² K posouzení, zda zjištěný předmět naplňuje tato kritéria, bude třeba příbrání znalce z oboru technologie výroby, chemie. Tyto předměty slouží obvykle i k jiným využitím, nejenom k výše uvedenému způsobu. Předmětu nemusí být fakticky využito k zákonem danému účelu, ale postačí, že si jej pachatel s takovým úmyslem opatří nebo přechovává a je srozuměn s následkem takového jednání.

⁶¹ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, 5. vydání, C. H. Beck, Praha 2003, s. 1075.

⁶² Jelínek, J., Sovák, Z.: Trestní zákon a trestní řád, Poznámkové vydání s judikaturou, 18. vydání, Linde, Praha 2002, s. 200.

Jednou z okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby je skutečnost, že čin byl spáchán **ve větším rozsahu**, a to v případě, je-li stupeň nebezpečí vyplývajícího z činu uvedeného v odst. 1 značně vysoký, zejména tehdy, vyrobí-li, sobě nebo jinému opatří anebo přechovává předměty určené k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku nebo jedu ve značném množství, přičemž tvoří kompletní zařízení k výrobě, které je způsobilé k výrobě některé takové látky ve velkém množství určeném pro více lidí. Další variantou je sice nemožnost z nich takové kompletní zařízení vytvořit, ale uvedené předměty jsou vyráběny soustavně a jako takové jsou dodávány odběratelům k sestavení zařízení, jehož jsou nezbytnou součástí nebo tvoří potřebné suroviny pro výrobu na takových zařízeních. Je třeba hodnotit nejenom množství a kvalitu předmětů určených k takové nedovolené výrobě, ale i množství, druh a kvalitu látky, která mohla nebo měla být prostřednictvím takovýchto předmětů vyráběna nebo také například způsob provedení činu. Porovnáme-li pojem **větší rozsah** uvedený v § 188 tr. zák. s pojmy stejného znění uvedenými v § 187 odst. 2 písm. a) a v § 187a odst. 2 tr. zák., nenacházíme mezi nimi obsahovou shodu. Zatímco „větší rozsah“ ve dvou posledně uvedených ustanoveních trestního zákona souvisí s větším nakládáním s drogou, tedy o stanovení konkrétního množství drogy, které je schopno naplnit jeho kvantitativní kritérium, tak naopak v § 188 tr. zák. „větší rozsah“ souvisí s větším rozsahem jednání spočívajícího v nakládání s předmětem určeným k nedovolené výrobě drogy. Z hlediska zavinění postačí ve vztahu k této okolnosti nedbalost. Okolnost, že trestný čin byl spáchán vůči **osobě mladší než osmnáct let**, je jinou skutečností ve smyslu § 6 písm. b) tr. zák., a proto není třeba, aby pachatel znal věk takové osoby. V takovém případě postačí nedbalost nevědomá, tedy postačí, že se zřetelem na okolnosti (vzhled, fyzickou vyspělost, atd.) a svoje osobní poměry o uvedené okolnosti vědět měl a mohl. **Značným prospěchem** podle § 89 odst. 11 tr. zák. rozumíme prospěch ve výši nejméně 500 000 Kč a jelikož jde o těžší následek, postačí k jeho zavinění nedbalost [§ 6 písm. a) tr. zák.].

Rigorózní práce vychází ze stavu právní úpravy platné ke dni 1. února 2006 a z judikatury k této úpravě. Poslanecká sněmovna vyslovila souhlas s vládním

návrhem trestního zákoníku, podle sněmovního tisku č. 744, ve znění schválených pozměňovacích návrhů, a to dne 30. listopadu 2005. Poslanecká sněmovna postoupila dne 10. ledna 2006 návrh zákona Senátu (jako senátní tisk č. 219). Nový trestní zákoník mimo změny názvu (trestný čin výroby a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu - § 261 tr. zák.) upřesňuje základní skutkovou podstatu o rozšíření trestního postihu vztahujícího se i na nedovolené užívání pomocných látek stejně jak je tomu u zamýšleného § 258 tr. zák. Lze očekávat i upřesnění okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby, a to spáchá-li čin jako člen organizované skupiny, spáchá-li jej ve značném rozsahu či ve větším rozsahu vůči dítěti.⁶³

4.2.4. Šíření toxikomanie (§ 188a tr. zák.)

§ 188a

(1) Kdo svádí jiného ke zneužívání jiné návykové látky než alkoholu nebo ho v tom podporuje anebo kdo zneužívání takové látky jinak podněcuje nebo šíří, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem.

(2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 vůči osobě mladší než osmnáct let, nebo

b) spáchá-li takový čin tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.

Ustanovení § 188a tr. zák. o trestném činu šíření toxikomanie je novou skutkovou podstatou, zakotvenou novelou trestního zákona z roku 1990. Zdůrazňuje se jí společenská nebezpečnost uvedených forem jednání v odstavci prvním. Jelikož samotné požívání návykových látek není trestné, není možné trestně stíhat ani účastenství na něm podle § 10 tr. zák. Řešením této situace bylo vytvoření

⁶³ www.senat.cz – Senátní tisk č. 219 (vládní návrh zákona trestní zákoník schválen Poslaneckou sněmovnou dne 30.11.2005 usnesením č. 1998).

nové skutkové podstaty podle § 188a tr. zák. Trestný čin šíření toxikomanie byl také novelizován, a to v podobě vyšších trestních sazeb trestu odnětí svobody, čímž tzv. drogová novela vyzdvihla závažnost a nebezpečnost tohoto jednání pro společnost. Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně společnosti před možným ohrožením, které vyplývá ze zneužívání návykových látek jiných než alkoholu. Objektivní stránku tohoto trestného činu spatřujeme v jednání pachatele, který svádí jiného ke zneužívání návykové látky jiné než alkoholu nebo ho v tom podporuje anebo zneužívání takové látky jinak podněcuje nebo šíří.

Forma **svádění** není zákonem blíže vymezena, a proto může být různé, například může jít o přemlouvání ke zneužívání návykových látek, poučení, příp. předvedení způsobu zneužívání určité návykové látky či o jinou formu vyvolání rozhodnutí o zneužívání takové látky. Povahu svádění by mohlo mít i schvalování zneužívání návykové látky, pokud by jím bylo sledováno vzbuzení rozhodnutí o zneužívání takové látky v jiné konkrétní osobě. Svádění totiž na rozdíl od podněcování nebo šíření musí směřovat k individuálně určené osobě. Není vyloučeno i svádění nepřímé, při kterém pachatel svádí jiného prostřednictvím „živého nástroje“. Také formy **podporování** nejsou v zákoně blíže vymezeny. Podporování může být provedeno jak vůči osobě začínající se zneužíváním, tak i vůči osobě, která již návykové látky jiné než alkohol zneužívá, ve formě fyzické i psychické (intelektuální). Fyzickým podporováním bude například opatření návykové látky, opatření injekčních stříkaček, přivedení takovéto osoby do komunity, v níž je běžné zneužívání návykových látek, opatření bytu či jiné místnosti pro narkomana, kde může takovou návykovou látku nerušeně zneužívat, pokud je vedeno úmyslem podporovat v něm její zneužívání, apod. Za podporování formou psychické pomoci rozumíme radu, utvrzování v předsevzetí zneužívat návykové látky jiné než alkohol apod. Je důležité uvést, že za podporu nelze v žádném případě považovat preventivní akce různých státních i nestátních organizací, při kterých dochází k rozdávaní zdravotnického materiálu včetně injekčních stříkaček pro nitrožilní aplikaci, dále k vysvětlování zásad prevence u toxikomanů, poskytování rad a poučení z hlediska hygieny a zdravotních zásad. **Podněcováním** ke zneužívání takové látky je třeba rozumět projev, kterým pachatel

zamýšlí vzbudit u jiných osob rozhodnutí nebo náladu vedoucí ke zneužívání návykových látek jiných než alkohol. Nezáleží na formě projevu (ať už je písemná, ústní či jiná). Podněcování se může dít přímo, nepřímo i skrytě (příkladem jsou výsměšné poznámky nebo ironizování na adresu osoby, která nezneužívá takové návykové látky, apod). Rozdílem mezi sváděním a podněcováním je v okruhu osob, vůči kterým tento projev směřuje. Při svádění jde o konkrétní individualizovanou osobu, zatímco u podněcování projev nesměřuje vůči konkrétní osobě anebo osobám, i když i v tomto případě jde o snahu pachatele namířenou k vyvolání rozhodnutí zneužívat návykovou látku u těch osob, kterým je jeho projev určen. Při svádění a podporování jde v podstatě o jednání podobné návodu a pomoci ve smyslu § 10 odst. 1 písm. b), c) tr. zák., i když vzhledem k tomu, že osoba, která sama požívá návykové látky, se nedopustí trestného činu, nemůže jít o formu účastenství ve smyslu citovaného ustanovení, ale jedná se o přímé pachatelství trestného činu podle § 188a tr. zák., zcela nezávislé na případném pachatelství jiné osoby. Formou šíření se rozumí jakékoli další jednání směřující k rozšíření zneužívání návykových látek jiných než alkoholu. Příkladem může být vyzývání osob, které látky již zneužívají, aby své postoje a návyky – tzv. drogovou kulturu – dále šířily mezi svými vrstevníky. Může být provedeno i formou schvalování spáchání trestných činů, nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 a § 188 tr. zák. Podobně jako podněcování, směřuje šíření vůči blíže nekonkretizovaným osobám. Podněcování nebo šíření se může stát jak ústní projevem, tak i prostřednictvím tisku nebo jiného hromadným informačním prostředkem.⁶⁴

Posledním pojmem k objasnění, v základní skutkové podstatě trestného činu šíření toxikomanie, zůstává pojem **jiné návykové látky než alkohol**. Rozdílu mezi návykovými látkami a látkami omamnými či psychotropními jsem se věnovala blíže u ustanovení § 187 tr. zák. Shrnu tedy, že návykové látky jsou uvedeny demonstrativním výčtem v § 89 odst. 10 tr. zák. a mezi uvedenými nacházíme: alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobivé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti nebo

⁶⁴ Šámal, P., Pury, F., Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, 5. vydání, C. H. Beck, Praha 2003, s. 1077.

sociální chování. Pojem návykové látky je tedy širší než pojem látky omamné nebo psychotropní. Není tedy vyloučeno postihnout šíření toxikomanie ve vztahu k takovým látkám, jejichž držení nebo nakládání s nimi není možné postihnout podle § 187 tr. zák. a násl. – máme zde na mysli barviva, ředidla, různá čisticí. U trestného činu šíření toxikomanie pak musíme z návykových látek vydělit alkohol. **Alkoholickými nápoji** jsou podle zákona č. 37/1989 Sb. lihoviny, destiláty, víno, pivo a jiné nápoje, které obsahují více než 0,75 objemového procenta alkoholu. Pojem alkoholu podle § 89 odst. 10 tr. zák. však není určen touto definicí, ale rozhodující je, zda v konkrétní užití látce, která nemusí být „alkoholickým nápojem“, byl obsažen alkohol a zda tento alkohol působil na psychiku konkrétní posuzované osoby. V souvislosti s alkoholickými nápoji platí ustanovení § 218 tr. zák. (podávání alkoholických nápojů mládeži), resp. § 217 tr. zák. (ohrožování mravní výchovy mládeže).

Jde o úmyslný ohrožovací trestný čin, který je dokonán již sváděním, podporováním, podněcováním nebo šířením, přičemž zákon nevyžaduje, aby osoba či osoby, kterým je projev nebo jiné jednání pachatele určeno, jím byly skutečně ovlivněny. Novelou trestního zákona č. 134/2002 Sb. byl stávající odstavec 2 v § 188a doplněn o písmeno b), čímž byl proveden závazek vyplývající z čl. 9 Společného postupu odsouhlaseného Radou na základě článku K3 Smlouvy o Evropské unii týkající se přibližování zákonů a praktik členských států Evropské unie v boji proti narkomafii a týkající se prevence a boje proti nezákonnému obchodování s drogami, který vyžaduje, aby při postihu podněcování nebo vybízení k nezákonnému užívání nebo výroby narkotik členské státy věnovaly zvláštní pozornost používání údajů zpracovaných na počítači, a zejména na internetu. Vedle šíření toxikomanie prostřednictvím veřejně přístupné počítačové sítě, jakou je internet, se demonstrativním výčtem doplňují další obdobné účinné formy.⁶⁵

Trestnému činu šíření toxikomanie podle § 188a tr. zák. odpovídá nový přestupek podle § 30 odst. 1 písm. f) přest. zák., jehož se dopustí ten, kdo umožní neoprávněné požívání omamných a psychotropních látek osobě mladší osmnácti let, nejde-li o čin přísněji trestný. Za tento přestupek lze uložit pokutu do 5 000 Kč a

⁶⁵ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, 5. vydání, C. H. Beck, Praha 2003, s. 1078.

zákaz činnosti do šesti měsíců. Z vypracovaných studií vyplývá, že zatím nejméně jsou stíhány osoby podle § 188a tr. zák. za šíření toxikomanie, i když, jak ukazují epidemiologické studie, jde o frekventovaný trestný čin. Na uvedené skutečnosti se podílí nejen rafinovaná opatření potencionálních pachatelů, ale také složitost při prokazování naplněné skutkové podstaty tohoto trestného činu.⁶⁶

De lege ferenda lze očekávat i u tohoto ustanovení patrné změny. Rigorózní práce vychází ze stavu právní úpravy platné ke dni 1. února 2006 a z judikatury k této úpravě. Poslanecká sněmovna vyslovila souhlas s vládním návrhem trestního zákoníku, podle sněmovního tisku č. 744, ve znění schválených pozměňovacích návrhů, a to dne 30. listopadu 2005. Poslanecká sněmovna postoupila dne 10. ledna 2006 návrh zákona Senátu (jako senátní tisk č. 219). Nový trestní zákoník uvádí u trestného činu šíření toxikomanie (§ 262 tr. zák.) doplnění okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby, spáchá-li pachatel tento trestný čin jako člen organizované skupiny a dopustí-li se tohoto trestného činu vůči dítěti (resp. dítěti mladšímu čtrnácti let), aby tyto zvláště ohrožené osoby byly proti takovému jednání zvýšeně chráněny.⁶⁷ Smyslem tohoto zamýšleného ustanovení není postihnout jednání, které je vykonáváno se záměrem zmírnit negativní psychické, zdravotní a sociální dopady zneužívání návykových látek na jejich uživatele

5. Možnosti trestněprávního postihu drogových deliktů

5.1. Tresty

Výčet trestů, které dle českého práva může soud uložit za spáchané trestné činy, je obsažen v ustanovení § 27 tr. zák. Jedná se o tyto tresty: odnětí svobody, obecně prospěšné práce, ztráta čestných titulů a vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti, zákaz činnosti, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci, vyhoštění a zákaz pobytu. Trestní zákon nyní obsahuje taxativně celkem deset

⁶⁶ Cejp, M. a kol.: Pravděpodobný vývoj vybraných druhů kriminality, I. vydání, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 2001, s. 96.

⁶⁷ www.senat.cz – Senátní tisk č. 219 (vládní návrh zákona trestní zákoník schválen Poslaneckou sněmovnou dne 30.11.2005 usnesením č. 1998).

druhů trestů (z nichž ještě odnětí svobody může být podmíněné, podmíněné s dohledem, nepodmíněné nebo v podobě výjimečného trestu) a tím poskytuje základní předpoklady pro širší využívání alternativ k odnětí svobody. V systému trestů převažují druhy trestů, které nejsou spojeny s odnětím svobody a s izolací pachatele od společnosti, protože se předpokládá, že značná část pachatelů je méně narušena, a u těchto pachatelů by se mohly nepříznivě projevit některé škodlivé důsledky spojené s výkonem trestu odnětí svobody. Ty spočívají zejména v násilném vytržení pachatele z přirozeného sociálního prostředí, narušení jeho sociálně užitečných svazků a v riziku negativního vlivu více narušených osob. Zároveň se uložení trestů nespojených s odnětím svobody chápe jako projev důvěry vůči pachateli, přičemž při jejich výkonu je možnost opřít se o pachatelovy kladné vlastnosti a návyky a na výchovném zacházení s ním se mohou podílet odborníci i laická veřejnost. V neposlední řadě pak výkon trestu odnětí svobody vyžaduje vynaložení značných finančních, materiálních a dalších prostředků (budování věznic, udržování jejich provozu, zajištění kvalifikovaného vězeňského personálu atd.).⁶⁸

Tzv. drogová novela zavedla přísnější trest u pachatele, který se dopustil jednání dle § 187 odst. 1 tr. zák., a to trest odnětí svobody na jeden rok až pět let. Trestem odnětí svobody na dvě léta až deset let bude potrestán pachatel, který spáchá čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny, nebo ve větším rozsahu, nebo spáchá-li takový čin vůči osobě mladší než osmnáct let. Jestliže však pachatel získá činem uvedeným v odstavci 1 značný prospěch, spáchá-li takový čin vůči osobě mladší patnácti let, nebo způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na osm až dvanáct let (tedy přísnějším trestem než tomu bylo v předchozí právní úpravě). Nově byl novelou připojen odstavec 4, podle kterého bude pachatel potrestán na deset až patnáct let způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 těžkou újmu na zdraví více osob nebo smrt, získá-li takovým činem prospěch velkého rozsahu, nebo spáchá-li takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech.

⁶⁸ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, 5. vydání, C. H. Beck, Praha 2003, s. 219.

Ustanovení § 187a tr. zák. stanoví trestnost osoby, která bez povolení přechovává omamnou nebo psychotropní látku nebo jed v množství větším než malém. Takový pachatel bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem. Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 ve větším rozsahu.

Pachatel trestného činu nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 188 odst. 1 tr. zák. bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci. Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 ve větším rozsahu, spáchá-li takový čin vůči osobě mladší než osmnáct let, nebo získá-li takovým činem značný prospěch. Novelou byla zvýšena jak trestní sazba trestu odnětí svobody v základní skutkové podstatě, tak i u kvalifikované skutkové podstaty.

U trestného činu šíření toxikomanie dle § 188a odst. 1 tr. zák. bude pachatel potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem. Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 vůči osobě mladší než osmnáct let, nebo spáchá-li takový čin tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem. Zde došlo rovněž ke zvýšení trestní sazby trestu odnětí svobody jak v základní, tak u kvalifikované skutkové podstaty.

Zajímavou se jeví skutečnost, že v roce 2004 došlo poprvé od roku 1996 k poklesu počtu stíhaných a obžalovaných pachatelů drogových trestných činů (viz. následující tabulky) včetně přechovávání drog v množství větším než malém; podíl stíhaných za přechovávání je v ČR dlouhodobě nízký, v roce 2004 činil 8 %.⁶⁹

⁶⁹ Mravčík, V. a kol.: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2004, Úřad vlády, Praha 2005, s. 1.

Počty obžalovaných osob za drogové trestné činy (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2005)

Rok	§ 187	§ 187a	§ 188	§ 188a	Celkem
1998	1029	0	159	342	1530
1999	1102	115	119	429	1765
2000	1276	158	190	419	2043
2001	1418	215	195	332	2160
2002	1444	206	223	374	2247
2003	1708	277	319	433	2737
2004	1710	217	363	299	2589

Počty odsouzených osob za drogové trestné činy (Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2005)

Rok	§ 187	§ 187a	§ 188	§ 188a	Celkem
1998	702	0	55	45	802
1999	765	26	38	70	899
2000	819	92	29	61	1 001
2001	905	86	62	41	1 094
2002	1 007	103	58	48	1 216
2003	1 077	115	63	49	1 304
2004	1146	121	64	45	1376

Ze statistik týkajících se roku 2004 pak vyplývá, že drogová trestná činnost je ve srovnání s trestnou činností celkem charakterizující vyšším podílem mladistvých pachatelů a pachatelů do 25- ti let. Mezi odsouzenými za drogové trestné činy je 13,2 % mladistvých a 53,9 % osob mladších 25-ti let (oproti 4,7 % , resp. 33,8 % u všech trestných činů). Mezi udílenými tresty za tzv. drogové trestné činy převažoval i v roce 2004 podmíněný trest odnětí svobody. V přibližně jedné čtvrtině případů byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody; v 75 % z 360 nepodmíněných trestů se trestní sazba pohybovala od 1 do 5 let, ve 14 % do 1 roku a v 11 % převyšovala 5 let odnětí svobody (MS ČR, 2005).⁷⁰

⁷⁰ Mravčík, V. a kol.: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2004, Úřad vlády ČR, Praha 2005, s. 55.

5.2. Alternativní způsoby trestání pachatelů drogových trestných činů

Tresty musí odpovídat svému účelu vymezenému v § 23 tr. zák.. Musí být způsobilé chránit společnost před pachateli trestných činů a zabraňovat jim v dalším páchání trestné činnosti i výchovně působit na pachatele a ostatní členy společnosti. Z hlediska výchovného účelu trestu nemohou proto u značné části pachatelů, kterou tvoří pachatelé méně narušení, připadat v úvahu nepodmíněné tresty odnětí svobody. U těchto pachatelů přináší nepodmíněný trest odnětí svobody většinou více škody než užitku; zejména se záporně projevuje okolnost, že jsou násilně vytrženi ze svého přirozeného sociálního prostředí, dochází tak k narušení sociálně užitečných svazků a naopak vzniká nebezpečí záporného vlivu více narušených osob. Proto v systému trestů převažují tresty, které nejsou spojeny s odnětím svobody a neznamenají izolaci pachatele od společnosti. Uložení těchto trestů chápe pachatel současně jako projev důvěry, při jejich výkonu je možno se plně opřít o pachatelovy kladné vlastnosti a návyky a na výchovném zacházení s ním mohou participovat odborníci i laická veřejnost. V celosvětovém vývoji se prosazuje úsilí o širší využívání trestů nespojených s odnětím svobody a postupné nahrazování trestu odnětí svobody těmito alternativami. Hlavní důvody tohoto úsilí je třeba spatřovat zejména v tom, že alternativy trestu odnětí svobody nemají nevýhody odnětí svobody, jejich výkon je spojen s nižšími náklady a nejsou překážkou pro opětovné začlenění pachatele do společnosti, ale naopak v řadě případů mu účinně napomáhají.⁷¹

Aktivity směřující k alternativnímu řešení trestních věcí probíhají u nás ve dvou rovinách – jednak v rámci systému platného trestního práva, jednak mimo tento systém, v prostředí, které samo není právem regulováno, ale v němž lze podle platné právní úpravy dosáhnout řešení, které má určitý dopad v trestněprávní oblasti. Mezi hmotněprávní alternativy (resp. alternativy v systému trestního práva hmotného) patří:

⁷¹ Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné I., Obecná část, 4. vydání, ASPI, Praha 2003, s. 279-280.

- **Alternativní tresty** – ke kterým je třeba počítat vedle *podmíněného odsouzení*, které má zvláštní povahu, neboť může vést v důsledku chování odsouzeného ve zkušební době k bezprostřednímu výkonu trestu odnětí svobody, zejména *majetkové tresty* (peněžitý trest, propadnutí věci) a *tresty spočívající v zákazech* (tj. zákaz činnosti, zákaz pobytu a vyhoštění), *trest obecně prospěšných prací* a dále *podmíněné odsouzení k trestu odnětí s dohledem (probase)*. Do úvahy je třeba vzít i institut *podmíněného upuštění od potrestání s dohledem*. Mezi alternativní tresty v užším pojetí řadíme především tresty vykonávané ve společenství (tzv. komunitní sankce), u nás představované *trestem obecně prospěšných prací, podmíněného odsouzení s uloženými přiměřenými povinnostmi nebo přiměřenými omezeními*, dále tresty s probačními prvky v podobě *podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dodatečným vyslovením dohledu a peněžitý trest*. U mladistvých pachatelů jde o *trestní opatření obecně prospěšné práce, peněžité opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení) a odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem*.
- **Alternativy k potrestání** – rozumíme jimi tradiční *upuštění od potrestání a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem*. U mladistvých jde o instituty *upuštění od uložení trestního opatření a podmíněného upuštění od uložení trestního opatření*.

Mezi alternativy trestního práva procesního (resp. alternativy v systému trestního práva procesního) patří tzv. **odklony v trestním řízení**, kterými jsou: *narovnání, podmíněné zastavení trestního stíhání a podmíněné odložení podání návrhu na potrestání*. U mladistvého pachatele je možno kromě narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání i *odstoupení od trestního stíhání*.

Mezi alternativní postupy směřující k řešení trestních věcí realizované mimo systém trestního práva (alternativy k systému trestního práva) patří zejména *mediace*. Mediace je však zvláštní neprocesní formou alternativního řešení trestních věcí, jejíchž výsledky se mohou promítnout do rozhodnutí ve věci.

Ve vztahu k trestně stíhaným osobám užívajícím drogy lze v zásadě použít všech alternativ k potrestání nepodmíněným trestem odnětí svobody. Z těch, které jsou v našich trestních kodexech upraveny již delší dobu, jde zejména o *podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody* (§ 58, § 59 tr. zák.), o *peněžitý trest* (§ 53 tr. zák.), o *trest obecně prospěšných prací* (§ 45, § 45a tr. zák.), o *upuštění od potrestání* (§ 24, § 25 tr. zák.) a o *podmíněné zastavení trestního stíhání* (podle § 307, § 308 tr. ř.) a jestliže jde o trestní stíhání osoby užívající drogy za trestnou činnost spojenou s určitým konfliktem mezi ní a osobou poškozenou jejím jednáním (např. tedy o majetkový trestný čin nebo násilný trestný čin) pak také *narovnání* (podle § 309 - § 314 tr. ř.). Z relativně nových alternativ k trestu odnětí svobody mají význam v souvislosti s trestním postihem osob užívajících drogy nebo osob již na nich přímo závislých především *podmíněné upuštění od potrestání s dohledem* (podle § 26 tr. zák.) a *podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem* (podle § 60a a 60b tr. zák.). Jde o novější instituty našeho trestního práva, které byly zavedeny do trestního zákona jeho novelizací provedenou zákonem č. 253/1997 Sb. s účinností od 1. 1. 1998. Samotné rozšíření probace bez vytvoření zákonných a profesionálních podmínek pro aplikaci těchto institutů se míjelo účinkem. Zákon o Probační a mediační službě přijatý v roce 2000 definoval pojem probace a mediace, upravil organizaci Probační a mediační služby, vymezil její úkoly, stanovil pravidla součinnosti se státními orgány, zejména soudy a dalšími institucemi, upravil postavení osob podílejících se na činnosti Probační a mediační služby a některé další organizační otázky. Ke škodě věci však nebyl dostatečně konkrétně vymezen účel a zejména obsah dohledu, což pochopitelně snižovalo výkon probace a mohlo vést k nejednotnému postupu při jejím provádění. Proto novela trestního zákona z roku 2000 účinná od 1. 1. 2002 definovala účel a obsah dohledu a stanovila povinnosti pachatele, kterému byl uložen dohled.⁷²

V těchto novějších institutech se projevuje zásada humanity a pomocné role trestní represe a má výrazný výchovný charakter. Jde o instituty, které mají mnohem širší využitelnost, protože nejsou omezeny jen na pachatele trestných činů

⁷² Jelínek, J., Sovák, Z.: Trestní zákon a trestní řád, Poznámkové vydání s judikaturou, 19. vydání, Linde, Praha 2003, s. 39.

souvisejících s užíváním drog. Speciálně ve vztahu k osobám zneužívajícím drogy pak zákon v rámci zmíněných či dalších alternativních trestů konkretizuje obsah přiměřených omezení a přiměřených povinností ukládaných ve zkušební době (§ 26 odst. 4, § 59 odst. 2 a § 60a odst. 3 tr. zák.), včetně možnosti uložit pachateli povinnost podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle trestního zákona (§ 26 odst. 4 písm. c) tr. zák.). V souvislosti s alternativou trestu odnětí svobody má význam i zákonná změna ve formě recidivy jako přitěžující okolnosti [§ 34 písm. j) tr. zák.]. Zákonodárce zde nepřímou vyjádřil požadavek, aby v reakci na tzv. drogovou závislost takového pachatele byla dána přednost jiným alternativním opatřením (včetně léčebných postupů) před zpřísnováním represe v důsledku recidivy založené na opětovně páchaných trestných činech spočívajících v držení a používání drogy pro vlastní potřebu. U zmíněného pachatele by tedy soud neměl považovat jeho recidivu, ovšem jen ve vztahu k § 187a odst. 1 tr. zák., za přitěžující okolnost, ani kdyby k tomu jinak byly splněny formální a materiální podmínky. To se pak projeví v možnosti uložení mírnějšího trestu, resp. v jeho možné kombinaci s jinými vhodnějšími opatřeními, zejména ochranným léčením podle § 72 tr. zák. nebo s přiměřenými omezeními a povinnostmi demonstrativně vypočtenými v § 26 odst. 4 tr. zák., popřípadě v možnosti podmíněného zastavení trestního stíhání nebo upuštění od potrestání, ať už se stanovením určitých podmínek nebo bez nich.⁷³

S alternativami trestů odnětí svobody úzce souvisí problematika alternativ soudního trestání vůbec. Jde o tendence řešení trestního případu, pokud to okolnosti, osobnost pachatele a přístup poškozeného dovolí, neformální mimotrestní cestou. Výše zmíněné podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání jsou tzv. odklony v trestním řízení – alternativy k standardním postupům, jejichž smyslem je racionalizace systému trestní justice.⁷⁴ Podmíněné zastavení trestního stíhání předpokládá souhlas obviněného, jeho doznání a náhradu škody poškozenému nebo uzavření dohody s poškozeným o její náhradě, případně dodržovat tzv. přiměřená omezení a povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život. Pokud se obviněný ve

⁷³ Sotolář, A., Půry, F., Šámal, P. a kol.: Povaha problému zneužívání drog v mezinárodních souvislostech, *Trestní právo 2000*, č. 6, s. 22.

⁷⁴ Jelínek, J., Draštík, A., Hasch, K. a kol.: *Trestní právo procesní*, Eurolex Bohemia, Praha, 2002, s. 527.

stanovené zkušební době neosvědčí, v trestním stíhání se pokračuje. Podstatou *narovnání* je pak dohoda mezi obviněným a poškozeným vyžadující schválení soudem nebo v přípravném řízení státním zástupcem s procesními důsledky zastavení trestního stíhání. Základní podmínkou pro schválení narovnání je skutečnost, že obviněný zaplatil způsobenou škodu, případně jinak odčinil újmu způsobenou trestným činem a současně přispěl odpovídající částkou na obecně prospěšné účely. Podle mého názoru však institut narovnání (v rámci primární i sekundární drogové kriminality) nebude příliš často využíván, neboť podmínkou tohoto postupu je mimo jiného dle § 309 odst. 1 písm. c) tr. řádu - složení peněžní částky určené konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti trestného činu. Zejména u problémových uživatelů drog s ohledem na jejich finanční stránku, toto řešení nebude tedy vůbec přicházet v úvahu. Novela trestního řádu provedená zákonem č. 283/2004 Sb. zakotvila institut *podmíněného odložení podání návrhu na potrestání* – jedná se o formu varování, jehož se podezřelému dostává před tím, než jeho případ bude předán soudu k trestnímu stíhání, pokud by se nepoučil, nevyhověl uloženým podmínkám, případně se opětovně dopustil protiprávního jednání. Uvedený institut se blíží svým pojetím i obsahem podmíněnému zastavení trestního stíhání. V neposlední řadě i zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů doplňuje u mladistvých již existující druhy odklonů o institut *odstoupení od trestního stíhání mladistvého* a obsahuje i zvláštní úpravu některých podmínek pro použití již zavedených odklonů. Jak ale uvádí F. Ščerba zmiňovaný zákon spíše zpřísňuje podmínky pro využívání odklonů u mladistvých osob, což je v rozporu s obecným účelem zákona, jímž je posílení výchovného vlivu na mladistvé pachatele.⁷⁵ Tento typ odklonu spočívá v tom, že za splnění zákonem uložených podmínek může v přípravném řízení státní zástupce a v řízení před soudem soud pro mládež odstoupit od trestního stíhání z důvodu absence veřejného zájmu na dalším stíhání mladistvého.⁷⁶

⁷⁵ Ščerba, F.: Sankcionování mladistvých, *Kriminalistika* 2005, č. 2, s. 135-137.

⁷⁶ Kuchta, J., Válková, H. a kol.: *Základy kriminologie a trestní politiky*, C. H. Beck, 1. vydání, Praha 2005, s. 250.

5.3. Uživatelé drog jako klienti Probační a mediační služby ČR

Uživatelé drog, kteří se dostanou do konfliktu se zákonem, jsou cílovou skupinou jednak pro pracovníky zařízení, která se zabývají prevencí a léčbou drogových závislostí – cílovou skupinou jsou uživatelé drog – a jednak pro pracovníky Probační a mediační služby ČR (PMS) – cílovou skupinou jsou osoby, které se dostaly do konfliktu se zákonem. PMS vznikla k 1. 1. 2001 a v současné době působí ve všech okresech i obvodech ČR. Vzhledem ke svému zaměření může hrát důležitou roli při řešení problematiky uživatelů drog, kteří se dostanou do konfliktu se zákonem. Klientem PMS se uživatel drog může stát de facto v kterékoli fázi trestního řízení. Konkrétně od momentu, kdy je policií obviněn ze spáchání trestného činu, do momentu, kdy vykonal uložený trest nebo byl osvědčen. Pachatelem trestného činu - a v této souvislosti i klientem PMS – se může stát jak experimentátor, tak pravidelný nebo problémový uživatel drog a samozřejmě také osoba drogově závislá.

Zákonná úprava předpokládá, že probační pracovníci zahajují svou činnost na pokyn orgánů činných v trestním řízení, úprava také připouští některé situace, kdy podnět k zahájení činnosti může dát obviněný nebo poškozený; v těchto případech mohou orgány činné v trestním řízení rozhodnout, zda k pokračování v zahájených činnostech dají nebo nedají souhlas. Zkušenosti z praxe dokazují, že je smysluplné, pokud podnět ke spolupráci může dát kromě výše jmenovaných subjektů také kurátor pro mládež, sociální kurátor, ale také pracovník nízkoprahového zařízení nebo pracovník ambulantního či pobytového léčebného zařízení, nemluvě o vytipování vhodného případu samotným probačním pracovníkem.

5.3.1. Východiska a metody práce probačních pracovníků

Probační pracovník může s uživatelem drog spolupracovat již v období, než je klientovi zaslán trestní příkaz, nebo před vynesením rozsudku. Na základě této spolupráce může probační pracovník připravit podklady pro rozhodování soudu, které mohou ovlivnit ukládaný trest (případně i odvrátit hrozící nepodmíněný trest). Včasnost navázání kontaktu je tak jedním ze zásadních faktorů, které mají přímý

vliv na výsledky práce probačního pracovníka s klientem – včetně uložení například alternativního trestu. V otázce včasnosti navázání kontaktu mohou hrát zásadní roli mimo jiné i pracovníci zařízení, která se zabývají prevencí a léčbou drogových závislostí. Pracovníci těchto zařízení by měli být schopni se alespoň zhruba orientovat ve fázích trestního řízení a jejich možných důsledcích, včetně toho, že by měli mít dostatečný přehled o roli probačního pracovníka v trestně právním řízení. Nejdůležitější je, aby byli schopni informace týkající se trestního stíhání, případně uloženého trestu od svých klientů cíleně zjišťovat a hlavně včas získat. Podcenění důležitosti informací týkajících se trestního stíhání, respektive jeho důsledků (zvláště pokud jde o nepodmíněný trest), mohou mít na připravovaný nebo již započatý proces léčby výrazně negativní vliv.

S včasností navázání spolupráce také úzce souvisí průběh výkonu a efekt uloženého trestu. Ze stávajících zkušeností probačních pracovníků jednoznačně vyplývá, že předjednání trestu – spolupráce probačního pracovníka s klientem v období před vynesemím rozsudku – má pozitivní vliv na průběh uloženého trestu, a to u všech typů klientely. Při práci s uživateli drog platí tento vztah dvojnásobně. Soud může na základě podkladů připravených probačním pracovníkem při rozhodování o uložení vhodného trestu reagovat na individuální situaci klienta a samozřejmě i na rizika, která mu mohou hrozit. U uživatelů drog je z hlediska dalšího možného páčání trestné činnosti jednoznačným rizikem nebezpečí pokračování v užívání drog nebo – po určité době abstinence podpořené, ale i nepodpořené léčbou – recidiva. Z těchto důvodů je vhodné, když soud ve svém rozhodnutí zohlední i nezbytnost léčby. Soud může k alternativnímu trestu uložit ochranné protitoxikomanické léčení (formou ústavní nebo ambulantní) nebo přiměřenou povinnost léčit se. Předjednání nucené (soudem uložené) léčby a s tím související možnost klienta zvolit si ve spolupráci s odborníky – v období před rozhodnutím soudu – vhodnou formu léčby, případně i konkrétní léčebné zařízení, bývá řazeno mezi efektivní formy nucení k léčbě, což samozřejmě může mít na její průběh a výsledek pozitivní vliv.

Metodologicky vychází práce probačních pracovníků z metod sociální práce, obsahuje prvky socioterapie, psychologického vedení, atd. Práce probačních

pracovníků – při realizaci výkonu alternativních trestů velmi zřetelně – propojuje prvky podpory a kontroly.

5.3.2. Specifika práce probačních pracovníků v jednotlivých fázích trestního řízení

Činnosti probačních pracovníků ve fázi před rozhodnutím soudu spočívají zejména v možnosti pracovat s klientem na přípravě již zmiňovaných podkladů pro rozhodnutí soudu. Jedná se o tzv. zprávu soudní pomoci nebo zprávu o aktuální životní a sociální situaci klienta. Práci probačního pracovníka s klientem výrazně ovlivňuje to, zda je klient stíhán na svobodě nebo vazebně. Při spolupráci s klientem, který je stíhán vazebně, má probační pracovník a koneckonců i klient logicky omezené možnosti. V každém případě je možné, aby klient udržoval s probačním pracovníkem pravidelný písemný kontakt a pokud to dovolí časové možnosti probačního pracovníka, může se uskutečnit jedna nebo i více konzultací přímo ve vazební věznici. Při práci s vazebně stíhanými uživateli drog jsou pro probační pracovníky důležitým partnerem specializovaní pracovníci kontaktních center, kteří se zaměřují na kontakt s klienty ve vazbě a ve výkonu trestu odnětí svobody. Problémem při práci s vazebně stíhanými bývá sladění termínu propuštění z vazby a nástupu do léčby. Řešením by v těchto případech mohlo být nahrazení vazby dohledem, kdy by byl termín propuštění na náhradu vazby dohledem sladěn s termínem nástupu do léčby. Probační pracovník se může u klientů, kteří jsou poprvé trestně stíháni za nezávažnou trestní činnost a jejichž trestní věc splňuje i další zákonné podmínky, zaměřit na přípravu podkladů pro alternativní způsoby trestního řízení.

Činnosti probačních pracovníků ve fázi po rozhodnutí soudu se pak soustřeďují na výkon alternativních trestů. Při realizaci výkonu alternativních trestů nebo alternativy k potrestání má odsouzený povinnost být s probačním pracovníkem v kontaktu a dokladovat, jak plní soudem uložené povinnosti. Specifické a zákonem definované podmínky musí klient plnit v případě, kdy je mu uložen dohled. Specifickou variantou je spolupráce probačního pracovníka s klientem, který byl

odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, kdy jsou již vyčerpány možnosti řádných odvolacích prostředků. V těchto případech je možné v rámci spolupráce s klientem začít připravovat podklady k žádosti o odklad výkonu trestu, eventuálně také k žádosti o milost prezidenta republiky. Probační pracovník se při práci s klientem zaměřuje také na předběžnou přípravu klientova propuštění po vykonání nepodmíněného trestu.⁷⁷

Počínaje rokem 2004 byly do databáze klientů Probační a mediační služby (probační rejstřík) zaneseny změny umožňující rozlišení druhu drogy v souvislosti s níž došlo ke spáchání trestného činu klientem. Sledovanými znaky jsou jednak „hlavní závislost“, kdy je uveden typ drogy užívané klientem s určitou pravděpodobností, a jednak „spácháno pod vlivem“, kdy je sledován vliv drogy v momentě spáchání trestného činu. Dále jsou v databázi uvedeny typy trestných činů a typ činnosti Probační a mediační služby v konkrétním případě. V databázi za rok 2004 se vyskytuje 443 klientů, kteří v době spáchání trestného činu užívali drogy a v následující tabulce můžeme sledovat působení probačních úředníků v několika typech jejich činnosti ve fázi přípravného či soudního řízení nebo výkonu trestu právě na těchto klientech.⁷⁸

Typ činnosti	Počet	Podíl (%) n = 443
Podmíněné odsouzení s dohledem	125	28,2
Trest/Trestní opatření obecně prospěšné práce	111	25,1
Náhrada vazby dohledem	48	10,8
Podmíněné propuštění z výkonu trestu	46	10,4
Podmíněné zastavení trestního stíhání	43	9,7

⁷⁷ Kalina, K. a kol.: Drogy a drogové závislosti 2, Mezioborový přístup, 1. vydání, Úřad vlády ČR, Praha 2003, s. 249-252.

⁷⁸ Mravčík, V. a kol.: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2004, Úřad vlády, Praha 2005, s. 61.

5.4. Ochranné léčení osob závislých na drogách

S alternativami k trestu odnětí svobody při postihu tzv. drogové kriminality úzce souvisí problematika ochranného léčení osob závislých na drogách. Ochranné léčení je totiž jedním z ochranných opatření, které může být uloženo též vedle trestu (a ten pak může být vzhledem k tomu mírnější), anebo dokonce místo trestu. Ustanovení § 72 odst. 1 tr. zák. upravuje obligatorní ukládání ochranného léčení, zatímco v odstavci 2 je upraveno fakultativní ukládání ochranného léčení. Podle § 72 odst. 2 písm. b) tr. zák. lze uložit ochranné léčení speciálně pachateli, který se oddává zneužívání návykové látky, pokud spáchal trestný čin buď pod vlivem této návykové látky (například spáchání trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky podle § 201 tr. zák. nebo trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187a tr. zák.) nebo v souvislosti s jejím zneužíváním (například trestný čin krádeže podle § 247 tr. zák. v lékárně za účelem opatření psychotropních látek). Ochranné protitoxikomanické či protialkoholní léčení se však neuloží, je-li vzhledem k osobě pachatele zřejmé, že jeho účelu nelze dosáhnout.

Podle judikatury je oddávání se zneužívání návykové látky ve smyslu [§ 72 odst. 2 písm. b) tr. zák.] jednou z podmínek pro uložení ochranného léčení jen tehdy, když je trvalého rázu. *Nestačí například ojedinělá opilost nebo ojedinělé užití psychotropní nebo omamné látky, ani pouhé zjištění sklonů například k požívání alkoholických nápojů, ale musí jít o takové požívání, které má povahu chorobného návyku (č. 50/1983 Sb. rozh. tr.). U pachatelů trestných činů spáchaných pod vlivem alkoholu a psychotropních nebo omamných látek, kteří ve výrazné míře podléhají nadměrnému požívání uvedených látek a u nichž jsou tyto sklony chorobné povahy, jsou orgány činné v trestním řízení povinny zjišťovat předpoklady pro ochranné léčení (č. 30/1972 Sb. rozh. tr.). Protože k posouzení stadia vývoje a stavu alkoholismu a narkomanie osoby, u níž má být rozhodnuto o uložení ochranného léčení, je třeba odborných znalostí, je nezbytné, aby v každé takové věci (pokud ve věci nebyl zpracován znalecký posudek) bylo toto odborné vyjádření k ochranné léčbě vyžádáno, a to od lékaře věnujícího se osobám*

užívajícím psychotropní a omamné látky nebo alkohol anebo od zdravotnického zařízení, zabývajících se protialkoholní nebo protitoxikomanickou léčbou (č. 46/1977 a č. 59/1968 Sb. rozh. tr.). Ve znaleckém posudku nebo odborném lékařském vyjádření je třeba také zaujmout stanovisko, zda vzhledem k osobě pachatele, jeho zdravotnímu stavu (včetně psychiky), jeho poměru k ochrannému léčení a případně dosud proběhlým ochranným léčbám, je předpoklad, že lze dosáhnout účelu ochranného léčení. Ochranné léčení se totiž podle § 72 odst. 2 písm. b) tr. zák. neuloží, je-li vzhledem k osobě pachatele zřejmé, že jeho účelu nelze dosáhnout. Zkušenosti ukazují, že pro účinné ochranné léčení, zejména toxikomanů a alkoholiků, má zásadní význam náležitá motivace léčené osoby k pozitivní změně a její spolupráce při léčení.

Ochranné léčení lze uložit samostatně - především u nepříčetného pachatele, ale jeho uložení přichází i v úvahu v případech uvedených v § 72 odst. 2 písm. a) a b) tr. zák. u pachatelů, jejichž trestní stíhání bylo zastaveno např. z důvodů § 11 odst. 1 písm a) či b) tr. ř.. Otázku, zda pachatel spáchal trestný čin, musí soud vyřešit jako předběžnou otázku podle § 9 odst. 1 tr. řádu. Vedle trestu přichází uložení ochranného léčení v úvahu u pachatelů zmenšeně příčetných a u pachatelů, kteří se oddávají zneužívání návykových látek.⁷⁹ Uložení léčby není vyloučeno ani pro případ podmíněného upuštění od potrestání s dohledem dle § 26 tr. zák. a u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem dle § 60a a § 60b tr. zák. Soud může totiž dle § 26 odst. 4 písm. c) tr. zák. jako přiměřená omezení nebo povinnosti uložit zejména podrobení se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle trestního zákona. Pachatel ji má vnímat jako alternativu k uložení trestu. Má mít tedy možnost vyjádřit se, zda preferuje léčbu nebo trest. Taková léčba, která je pachatelem přijata dobrovolně, bývá v praxi mnohem úspěšnější než léčba nucená.

Praxe soudů, pokud se týče ukládání ochranných protitoxikomanických léčení, je taková, že se soudy důsledně drží závěrů znaleckých posudků, kdy znalci tuto léčbu nedoporučují s odůvodněním, že nařízená léčba by byla neefektivní či

⁷⁹ Púry, F., Sotolář, A., Šámal, P.: K problematice trestněprávního postihu přechovávání drog pro vlastní potřebu, *Právní rozhledy* 1999, č. 11, s. 581-582.

neperspektivní. Dochází tedy k situaci, kdy soudci stále více preferují léčbu, které se uživatel drog podrobuje právě z vlastní vůle. Trendem poslední doby je praxe orgánů činných v trestním řízení, jež upouštějí od požadavku na zpracování znaleckých posudků u uživatelů konopných látek. Důležité je upozornit na slabé místo při řešení drogové problematiky, a to na otázku zacházení s pachateli trestných činů závislých na nealkoholových drogách. Trestní zákon nově penalizuje samotné držení drogy pro vlastní potřebu, ale vůbec neřeší problém zacházení s osobami odsouzenými za přechovávání drog pro vlastní potřebu, u nichž se prokáže drogová závislost. Poznatky z praxe ukazují, že samotný výkon trestu odnětí svobody ještě neřeší drogovou závislost pachatelů. Samotný trest a jeho výkon není schopen odstranit základní příčinu spáchání trestného činu, tedy návyk na drogu a současně nemá tolik odstrašující účinek, aby motivoval odsouzeného k tomu, aby sám, dobrovolně vyhledal léčbu. Vytváří se tak kruh, kdy drogově závislým bude opět ukládán trest odnětí svobody, aniž se zbaví návyku na drogu. Trest odnětí svobody neplní svou roli, není-li doplněn ochranným léčením toxikomana, ovšem léčení je úspěšné jen tehdy, je-li drogově závislý k léčení náležitě motivován. V právním řádu citelně chybí například možnost uložení alternativních opatření k trestu odnětí svobody pro drogově závislé, zejména možnost odložit výkon trestu odnětí svobody, jestliže odsouzený absolvuje úspěšné léčení, resp. rehabilitaci. Takové možnosti znají některé zahraniční právní úpravy.

V současné době v České republice nemá pachatel trestné činnosti, které se dopustil v souvislosti se svou drogovou závislostí, možnost volby mezi uložením trestu a podrobením se léčbě drogové závislosti. Za splnění zákonem stanovených podmínek může soud uložit uživateli drog ochranné léčení, které je ochranným opatřením, nebo povinnost podrobit se léčbě drogové závislosti (během zkušební doby) v rámci dohledu nad osobou obviněnou, obžalovanou či odsouzenou. Na rozdíl od ochranné léčby se jedná o léčbu dobrovolnou, kdy osobní motivace k léčbě zásadním způsobem ovlivňuje rozhodování soudu nebo v přípravném řízení státního zástupce. Léčba jako povinnost, jejíž plnění je sledováno probačním úředníkem, může být uložena v rámci rozhodnutí o:

- podmíněném upuštění od potrestání s dohledem (§ 26 tr. zák.)

- podmíněném odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem (§ 60a tr. zák.)
- podmíněném propuštění z výkonu trestu (§ 61 tr. zák.)
- podmíněném zastavení trestního stíhání (§ 307 tr. řádu)
- nahrazení vazby dohledem (§ 73 tr. řádu)

Nový trestní zákoník uvádí v ustanovení § 100 odst. 4 tr. zák., že se ochranné léčení ukládá ve dvou formách, a to ústavní a ambulantní, přičemž zásadně má být vykonáno, je-li ukládáno vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody, po jeho nástupu ve věznici. Není-li to možné, vykonává se ústavní ochranné léčení před nástupem trestu odnětí svobody a délka vykonaného takového ochranného léčení vzhledem k tomu, že jde o omezení osobní svobody započítává nejvýše do jedné poloviny uloženého trestu odnětí svobody. Tento nový výkon ochranného léčení má zajistit jeho větší účinnost, neboť k léčení dochází v zápětí po jeho uložení a navíc je tím i odsouzený motivován, aby na léčení spolupracoval, poněvadž uvedený zápočet se neprovede, pokud odsouzený mařil výkon ochranného léčení nebo při jeho výkonu dostatečně nespolupracoval. Ambulantní ochranné léčení se vykonává zpravidla po nástupu do věznice, není-li to však zde možné, vykoná se až po výkonu trestu odnětí svobody. Trvání ochranného léčení, uloženého v našem případě pachateli, který se oddává zneužívání návykové látky, který spáchal trestný čin pod jejím vlivem nebo v souvislosti s jejím zneužíváním, však může být ukončeno, jakmile se během jeho výkonu zjistí, že jeho účelu nelze dosáhnout. V případě, kdy by trvalo nebezpečí, že odsouzený spáchá další trestný čin, soud v rozhodnutí o propuštění z ochranného léčení uloží odsouzenému dohled nad jeho chováním až na dobu pěti let; maření dohledu nahrazujícího ochranné léčení bude trestným činem maření výkonu úředního rozhodnutí.⁸⁰

Za samozřejmý požadavek lze považovat, aby výkon trestu odnětí svobody u osob drogově závislých byl prováděn odděleně od ostatních odsouzených. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu odnětí svobody a o změně některých souvisejících

⁸⁰ www.senat.cz – Senátní tisk č. 219 (vládní návrh zákona trestní zákoník schválen Poslaneckou sněmovnou dne 30.11.2005 usnesením č. 1998).

zákonů v platném znění takovou možnost zná, neboť v ustanovení § 58 odst. 3 citovaného zákona uvádí, že pro tyto odsouzené se zpravidla ve věznicích zřizují specializovaná oddělení.⁸¹ Situace v oblasti léčebných a jiných specializovaných programů, určených uživatelům drog ve vězení, neodpovídá potřebám v této oblasti. Dochází sice k nárůstu jejich počtu i celkové kapacity, dosud se ale v této oblasti nepodařilo zavést standardy léčby a dalších služeb. Věznění uživatelé drog se v případě, že to vyžaduje jejich zdravotní stav, podrobí nejdříve detoxikaci na oddělení interních oborů vězeňské nemocnice Praha-Pankrác. Uživatelům drog, zejména problémovým uživatelům pervitinu a heroinu, poskytují individuální a skupinovou terapii pracovníci poraden drogové prevence, které jsou zřízeny v každé věznicí. V roce 2004 se zvýšil počet bezdrogových zón věznic z 22 na 30, s celkovou kapacitou 1440 míst. V bezdrogových zónách se uplatňuje zvláštní režim výkonu vazby či trestu, upravený interními pokyny, s cílem zamezit vězněným osobám v kontaktu s drogami. Věznění uživatelé drog, kteří se rozhodnou nastoupit léčbu, mohou být umístěni ve specializovaných odděleních věznic zaměřených na uživatele drog. Specializovaná oddělení pro diferencovaný výkon trestu působí v šesti věznicích (Bělušice, Nové Sedlo, Ostrov, Plzeň, Příbram, Všehrady), jejich kapacita se v roce 2004 zvýšila z 214 na 292 míst. Druhým typem specializovaných oddělení zaměřených na uživatele drog jsou oddělení pro výkon ochranného léčení protitoxikomanického v ústavní formě; ta působí ve třech věznicích (Opava, Rýnovice, Znojmo), jejich celková kapacita činí 73 míst.⁸² Programy jsou založeny na komunitních principech práce, přičemž využívají skupinové a individuální terapie, pracovní terapie a jiných léčebných postupů. Ve všech stávajících věznicích a vazebních věznicích ČR jsou zřizovány tzv. poradny protidrogové prevence. Drtivá většina programů a opatření ve vztahu k uživatelům drog byla doposud téměř výhradně zaměřena na abstinenci. Přístupy orientované na snižování rizik a poškození u odsouzených (harm reduction programy) pokračujících v užívání drog i v prostředí věznic (nebo kteří zde drogy

⁸¹ Jelínek, J., Hash, K., Nováková, J., Sovák, Z.: Trestní právo hmotné - Zvláštní část, 2. vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2003, s. 115-116.

⁸² Mravčík, V. a kol.: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2004, Úřad vlády, Praha 2005, s. 59

užívat začali) jsou nedostatečné a podceňované. Nejsou prováděny prozatím nejvíce kontroverzní výměnné programy jehel a stříkaček ani výdej dezinfekčních přípravků.⁸³ Z trestních statistik soudů vyplývá, že ukládání ochranných protitoxikomanických léčení není časté. V roce 2003 bylo uloženo celkem 143 ochranných protitoxikomanických léčení, z toho 36 pachatelům drogových trestných činů. Podíl ochranných léčení na počtu odsouzených osob se v posledních čtyřech letech pohybuje kolem 0,2 – 0,3 %, v případě odsouzení za drogové trestné činy je řádově vyšší, v posledních letech se ovšem snižuje.⁸⁴

Problematika drog je ve vězeňství závažná především proto, že četnost uživatelů drog je ve vězeňské populaci mnohonásobně vyšší než v běžné občanské společnosti. Zásady a směřování protidrogové politiky budou v souladu se strategií protidrogové politiky EU a národní strategií protidrogové politiky vytvářet racionální systém, jehož pilíři budou opatření k maximálnímu zabránění průniku OPL do vězeňských objektů a eliminaci jejich užívání vězňenými osobami; zacházení s drogově závislými osobami motivující drogově závislé vězně k uvědomělému se zbavení závislosti na drogách a preventivní opatření k zabránění infikace vězňených osob, dosud neužívajících drogy, drogovou závislostí. Základem protidrogových opatření budou nadále opatření k minimalizaci nabídky a tím k nucené abstinenci. Rozvíjeny budou dále všechny dosavadní preventivní i léčebné přístupy jako činnost protidrogových poraden, bezdrogových zón a specializovaných oddělení pro léčbu drogově závislých. Své opodstatnění má také substituce.⁸⁵ Současný stav znalostí a řešení drogové problematiky v českých věznicích není možno hodnotit jako uspokojivý. Je třeba zabránit nesmyslné stigmatizaci toxikomanů a vytvořit nabídku kvalitních drogových služeb a tím přispět k racionálnějšímu řešení situace lidí užívajících a zneužívajících drogy.

V závěru této kapitoly je třeba zmínit fakt, že v ČR nebyl doposud přijat ani zákon ani jasné podzákoné nařízení o výkonu a praktické realizaci ochranného léčení, takže např. nutná omezení práv a svobod pacientů během ochranného léčení

⁸³ Miovský, M., Spirig, H., Havlíčková, M. a kol.: Vězeňství a nelegální drogy, Sborník textů z oblasti užívání nelegálních návykových látek, I. vydání, Úřad vlády ČR, 2003, s. 33-37.

⁸⁴ Mravčík, V., Korčíšová, B.: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2003, Úřad vlády, Praha 2004, s. 70.

⁸⁵ www.vscr.cz -Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015, s. 17.

ústavního jsou na jednotlivých pracovištích velmi rozdílná. Rigorózní práce vychází ze stavu právní úpravy platné ke dni 1. února 2006 a z judikatury k této úpravě. Poslanecká sněmovna vyslovila souhlas s vládním návrhem trestního zákoníku, podle sněmovního tisku č. 744, ve znění schválených pozměňovacích návrhů, a to dne 30. listopadu 2005. Poslanecká sněmovna postoupila dne 10. ledna 2006 návrh zákona Senátu (jako senátní tisk č. 219). Nová rekonstrukce trestního zákoníku dává příležitost k prosazení nového ochranného opatření po vzoru cizích právních úprav, a to institutu zabezpečovací detence. Zabezpečovací detence má chránit společnost před pachatelem závažné trestné činnosti (nebo činu jinak trestného), jejichž duševní stav způsobuje, že se jí dopustili, a o nichž lze předpokládat, že se závažné trestné činnosti budou dopouštět i v budoucnu. Navrhovaná česká právní úprava pojala zabezpečovací detenci jako subsidiární opatření k ochrannému léčení. Okruh pachatelů, jimž bude zabezpečovací detence nařizována, bude nepochybně představovat pouze vysoce nebezpečné osoby s duševní poruchou. Nemělo by tolik záležet na typu a diagnóze pachatele (nepříčetný delikvent nebo osoba s vážnou duševní poruchou, sexuální agresor, toxikoman, recidivista), jako na míře jeho nebezpečnosti a nezpůsobilosti podřídit se léčení. Výkon zadržovací detence bude spojen s větší újmou pro pachatele než ochranné léčení, protože na rozdíl od ochranného léčení bude nařizován na dobu neurčitou, avšak zákon ukládá soudu, aby nejméně jednou za dva roky přezkoumal, zda důvody pro její další pokračování ještě trvají.⁸⁶ Nový trestní zákoník předpokládá v ustanovení § 101 odst. 1 tr. zák., že soud uloží obligatorně zabezpečovací detenci především v případě, kdy pachatel činu jinak trestného, který by naplňoval znaky zvlášť závažného zločinu, není pro nepříčetnost trestně odpovědný, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti. Fakultativně tak soud může učinit (v souladu s ustanovením § 101 odst. 2 písm. a) tr. zák.) vzhledem k osobě pachatele s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a jeho poměrům i tehdy, jestliže pachatel spáchal zločin ve stavu vyvolaném duševní

⁸⁶ Břicháček, S.: Detenční ústav a institut zabezpečovací detence, Ministerstvo vnitra ČR, Kriminalistika č. 2, Praha 2005, s. 144-148

poruchou, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti, nebo (v souladu s ustanovením § 101 odst. 2 písm. b) tr. zák.) pachatel, který se oddává zneužívání návykové látky, byl pro zvlášť závažné zločiny spáchané pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím zneužíváním již dvakrát odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na jeden rok a nelze očekávat, že by bylo možné dosáhnout uložením ochranného léčení dostatečné ochrany společnosti, a to i s přihlédnutím k již projevenému postoji pachatele k ochrannému léčení. Zákon ve všech případech tedy stanoví jako základní podmínku uložení zabezpečovací detence subsidiaritu k ochrannému léčení. Ochrannou detenci lze také změnit v ústavní ochranné léčení a naopak. Tím jsou vytvářeny též podmínky, aby výkon ochranného léčení, včetně ochranného léčení protialkoholního a proti závislosti na jiných návykových látkách, byl v praxi do budoucna účinnější.⁸⁷ Detenční ústav má být tedy zařízením nezdravotnickým, zaměřeným na nebezpečné pachatele sabotující ochranné léčení, anebo na osoby aktuálně neléčitelné. Bude se v něm nicméně prolínat složka justiční se zdravotnickou

⁸⁷ www.senat.cz – Senátní tisk č. 219 (vládní návrh zákona trestní zákoník schválen Poslaneckou sněmovnou dne 30.11.2005 usnesením č. 1998).

6. Závěr

Návykové látky můžeme označit za klíčový problém lidstva již od druhé poloviny dvacátého století. Odkazy na drogy nacházíme již ve starších náboženských textech a jelikož nás drogy provázejí už od samého počátku lidstva, je nesmyslné, abychom se domnívali, že se drogy nebo závislosti na nich podaří z jakékoliv společnosti odstranit či dokonce vymýtit. V posledních letech dochází k nárůstu nabídky i poptávky po drogách ve všech zemích světa, drogové mafie získávají stále větší vliv a stále otevřeněji vstupují do ekonomiky zemí mezinárodní drogové kartely, snažící se získat v zemích politický vliv. Drogy se stávají často i výměnným platidlem za získání zbraní. Těmto aktuálním problémům musí čelit v současné době i naše země, která se v devadesátých letech minulého století v souvislosti s otevřením hranic stala především zemí tranzitní. Rozšíření Evropské unie přineslo a do budoucna bude nadále přinášet stále významnější odbourávání bariér mezi národy Evropy, ale současně s těmito pozitivními prvky nelze nevidět i prvky negativní spočívající v prohlubování aktivit organizovaného zločinu v mezinárodní sféře. Oblast nedovolené výroby a obchodu s drogami lze označit za velmi dynamickou, strukturovanou, rozmanitou a nebezpečnou formu organizované kriminality a vzhledem k jejich fatálním důsledkům, ať se již jedná o devastaci zdraví mnoha lidí a tvorbě obrovských nelegálních zisků je zde především nebezpečí ohrožení samotných základů demokratické společnosti. Důvody pro postih takovýchto jednání v rámci trestního práva jsou velmi silné, ale měli bychom mít na vědomí, na kolik může trestní právo napravit to, co ne vždy napravit můžeme, protože základní možností je prevence. A právě prevence spolu s represí jsou základními pilíři Národní protidrogové strategie České republiky na období 2005 až 2009. Na jedné straně stojí tedy represe, zaměřená na snižování nabídky omamných a psychotropních látek, na straně druhé pak prevence, soustředující se na snižování poptávky po drogách. Dlouhodobým cílem prevence šíření drog je vytvoření takového společenského klimatu, které by podporovalo zdravý životní styl, odmítání drog a vedlo by k včasné prevenci a léčení. Za zásadní je považována primární prevence, do jejíž oblasti patří všechny aktivity směřující k tomu, aby

drogový problém vůbec nevznikl, popřípadě aby první setkání s drogou bylo oddáleno. Sekundární prevenci lze zjednodušeně označit za léčbu závislosti na omamných a psychotropních látkách a prevence terciální (harm reduction, snižování negativních důsledků) směřuje ke snižování rizik a poškození z užívání drog plynoucích včetně zabránění recidivě. Omezování nabídky tkví v represivní strategii, v potlačení nezákonného obchodu a výroby drog a v zabezpečení kontroly legálního nakládání s nimi, a to tak, aby nedocházelo k nežádoucím únikům. Vláda schválila svým usnesením č. 109/04 o přípravě národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009 jako jeden z hlavních principů protidrogové politiky ochranu veřejného zdraví a za hlavní cíle si vytyčila potírat organizovaný zločin zapojený do nezákonného nakládání s drogami a vymáhat dodržování zákonů ve vztahu k distribuci legálních drog a snížit užívání všech typů drog a potenciální rizika a škody, které mohou jednotlivcům a společnosti v důsledku jejich užívání nastat.⁸⁸

Vláda se svojí protidrogovou politikou hlásí k mezinárodním úmluvám OSN o drogách, k Politické deklaraci o základních principech snižování poptávky po drogách Zvláštního zasedání Valného shromáždění OSN z června 1998, k Amsterodamské úmluvě Evropského společenství, k závěrům Dublinské konference o podobě budoucí strategie EU – Cesta vpřed z května 2004 a k programu Světové zdravotnické organizace Zdraví pro všechny v 21. století. Česká republika je signatářem řady mezinárodních smluv týkajících se drogové problematiky; převzaté závazky vyplývající z trestních ustanovení těchto úmluv jsou v právním řádu České republiky vyjádřeny zejména v ustanoveních § 187 až 188a tr. zák. a v § 30 přest. zák. Mimořádný důraz byl kladen na tzv. drogovou novelu – zákon č. 112/1998 Sb., která s sebou přinesla významné změny právě na poli drogových deliktů. Jednak došlo ke zpřísnění trestních sankcí za jednotlivé drogové delikty, k rozšíření kvalifikovaných skutkových podstat těchto trestných činů o nové okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, vybrané skutkové podstaty drogových deliktů (§ 187 a 188 tr. zák.) byly zařazeny k trestným činům, jejichž nepřekažení je trestné (§ 167 tr. zák.), ale nejpodstatnější změnou bylo

⁸⁸ www.vlada.cz – Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009 , s. 6.

zavedení trestnosti držení omamné a psychotropní látky nebo jedu v množství větším než malém pro sebe. Z dosud beztrestného držení drogy pro vlastní potřebu jejím konzumentem, se od 1. 1. 1999 stal trestný čin. Vnesení ustanovení § 187a tr. zák., které lze označit za poměrně nejasné, přineslo praxi při jeho výkladu značné problémy.

Hlavním předmětem mého výkladu byl trestněprávní postih pachatelů dopouštějících se trestné činnosti v souvislosti s omamnými a psychotropními látkami a jedy de lege lata. U jednotlivých trestných činů jsem uváděla návrhy na jejich změny s úmyslem minimalizovat „zastaralost“ legislativy. Rigorózní práce vychází ze stavu právní úpravy platné ke dni 1. února 2006 a z judikatury k této úpravě. Poslanecká sněmovna vyslovila souhlas s vládním návrhem trestního zákoníku, podle sněmovního tisku č. 744, ve znění schválených pozměňovacích návrhů, a to dne 30. listopadu 2005. Poslanecká sněmovna postoupila dne 10. ledna 2006 návrh zákona Senátu (jako senátní tisk č. 219). Vládní návrh nového trestního zákoníku, který by měl mimo jiné přinést některé změny v ustanoveních u tzv. drogových trestných činů (§ 187 až § 188a tr. zák.) je tedy nyní (únor 2006) v parlamentním legislativním procesu. V zásadě zachovává dosavadní drogové trestné činy, zároveň však přináší podstatné změny. V případě trestného činu nedovolené výroby a jiného nakládání s návykovými látkami (současný § 187 tr. zák.) obsahuje návrh jednak změnu názvu, a to tak, aby zahrnoval i rozšířené znění, protože má být doplněna základní skutková podstata o rozšíření postihu i na pomocné látky používané k výrobě OPL uvedených v přílohách č. 10 a 11 zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách ve znění pozdějších předpisů. Doplněním základní skutkové podstaty dostáváme svým závazkům plynoucím z Úmluvy OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami ze dne 20. prosince 1988, a to konkrétně [článek 3 odst. 1 písm. a) bod iv], což považuji za velmi přínosné, neboť tak dojde k zabránění použití těchto látek k nelegálním cílům. U tohoto ustanovení má také dojít k odstranění přepínání trestní represe u některých okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby zavedením spodních hranic množství takových látek poskytovaných vůči určitým osobám (dítěti, dítěti mladšímu čtrnácti let), čímž by došlo k odstranění aplikačních problémů ve vztahu

k tomuto ustanovení, neboť trestní sazba v odstavci 2 a zejména pak zpřísnění trestní sazby v odstavci 3 současného ustanovení § 187 tr. zák. působí soudcům a v návrzích i státním zástupcům nemalé problémy, když i při opatření, případně předání jedné dávky drogy osobě mladší patnácti let, je zde trestní sazba v rozsahu od osmi do dvanácti let. Projekt analýzy dopadů novelizace drogové legislativy (PAD) představoval rozsáhlou výzkumnou studii, zadanou vládou České republiky. Zabýval se především mapováním důsledků zavádění novelizované drogové legislativy do praxe. Z projektu mimo jiné vyplývá, že novela nepřinesla žádoucí efekt ke skutkovým podstatám tzv. drogových trestných činů. U trestných činů podle § 187 a § 188 tr. zák. není zajištěna náležitá provázanost základních a kvalifikovaných skutkových podstat a chybí také návaznost trestních sazeb. Novela vede až k absurdním důsledkům, kdy na jedné straně neumožňuje odpovídajícím způsobem postihnout závažné případy (např. zvláště rozsáhlých drogových zásilek), na druhé straně k uplatnění zásady soudní individualizace trestu je nutné aplikovat ustanovení § 88 odst. 1 tr. zák. v tom smyslu, že k okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby se nepřihlédne i v případech, které jsou sporné, nebo se nesprávně aplikuje ustanovení § 40 odst. 1 tr. zák. o mimořádném snížení trestu odnětí svobody i tam, kde to není možné.⁸⁹

V Projektu analýzy dopadů novelizace drogové legislativy bylo zvláštní pozornosti vystaveno ustanovení nejkontroverznější, a to zavedení trestnosti držení drog pro vlastní potřebu. Výsledkem bylo zjištění, že zavedení trestnosti držení nelegálních drog pro vlastní potřebu nesplnilo žádný ze svých testovaných cílů a z ekonomického hlediska je považováno za ztrátové. Docházíme k závěru, že zavedení tohoto ustanovení do trestního zákona přineslo společnosti více nákladů než výnosů, přičemž by situace mohla být lepší, kdyby byla současně s tímto ustanovením stanovena hranice „množství většího než malé“.⁹⁰ Vtělení tohoto nového ustanovení znamená pro toxikomany nejméně účinný a nejdražší způsob řešení drogové problematiky s určitými negativními důsledky. Došlo zejména

⁸⁹ Záborský, T. a kol.: Projekt analýzy dopadů novelizace drogové legislativy v ČR, Úřad vlády ČR, Praha 2001, s. 38.

⁹⁰ Záborský, T. a kol.: Projekt analýzy dopadů novelizace drogové legislativy v ČR, Úřad vlády ČR, Praha 2001, s. 47.

k nárůstu kriminality vyvolaným právě zavedením trestnosti přechovávání drogy pro vlastní potřebu a s tím korespondující zatížení všech orgánů činných v trestním řízení. Zvyšují se také nároky na kapacity léčebných zařízení realizujících protitoxikomanickou léčbu a také na finanční prostředky podmiňující její výkon. Slabým článkem při řešení drogové problematiky stále zůstává problematika zacházení s osobami odsouzenými za přechovávání drog pro vlastní potřebu. Samotný výkon trestu nemůže nikdy vyřešit největší problém těchto osob, a to drogovou závislost. Trestní represe by neměla nahrazovat léčbu a sociální pomoc lidem užívajícím drogy. V současné době spatřujeme určitá opatření, která směřují k zlepšení této situace. Ve všech věznicích a vazebních věznicích jsou postupně zřizovány bezdrogové zóny a specializovaná oddělení pro diferencovaný výkon trestu odsouzených s poruchami osobnosti a chováním způsobeným užíváním omamných a psychotropních látek. Přikláním se k navrhované úpravě, která do nového trestního zákoníku zahrnuje rozdělení omamných a psychotropních látek na „měkké“ a „tvrdé“ ve vztahu k současnému § 187a tr. zák., tedy na látky konopné-kanabinoidy (rostliny obsahující THC) a jiné omamné a psychotropní látky. Jak jsem se již zmínila výše termín „množství větší než malé“ je neobyčejně vágní a umožňuje nekonečné množství interpretací, a proto v zájmu a potřebám praxe počítá nový trestní zákoník se zmocněním vlády k vydání nařízení, v němž budou stanovena jednotlivá množství uváděná pod různými termíny v jednotlivých ustanoveních u tzv. drogových trestných činů.

Významným přínosem nového trestního zákoníku je také v návaznosti na diferenciaci držení drog pro vlastní potřebu podle typu drogy, zavedení nové skutkové podstaty trestného činu nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku. Účelem zavedení tohoto ustanovení je diferenciacie mezi sankcemi za pěstování těchto drog za účelem samozásobitelství a sankcemi za pěstování za účelem distribuce, které má být díky privilegovanosti trestného činu nedovolené výroby (současný § 187 tr. zák.) nadále postihováno jako výroba drogy. Zároveň mají být hranice jednotlivých množství přechovávaných a pěstovaných drog, jakož i druhy psychotropních rostlin, uvedené ve skutkových podstatách trestných činů nedovoleného přechovávání a nedovoleného pěstování

drog, stanoveny vládním nařízením. Takové řešení by mělo zajistit sjednocenost roztržité právní praxe a pružnost v reakci na aktuální situaci v oblasti užívání drog.

Dalším zřejmým nedostatkem současné platné právní úpravy je neodlišení věku obětí útoků uvedených v § 188 a § 188a tr. zák., tedy absence přísnějších ustanovení pro postih pachatelů ve vztahu k osobám mladším patnácti let, který je však v novém trestním zákoníku napraven (počítá s pojmem dítě, dítě mladší čtrnácti let). Současně má být základní skutková podstata nynějšího § 188 tr. zák. doplněna o pomocné látky, a to ze stejných důvodů, které se týkají již výše zmíněného § 187 tr. zák.

Pozitivně lze hodnotit skutečnost, že soudní praxe se stále častěji přiklání také u uživatelů drog k ukládání trestů alternativních k trestu odnětí svobody, ať už jde o stíhání drogových trestných činů, tak u sekundární kriminality. Významnou roli zde hraje nejenom vyšší informovanost soudců o drogové problematice, ale i práce probačních a mediačních úředníků působících u nás od 1. 1. 2001. Z hlediska zacházení s drogově závislými a drogami ohroženými pachateli trestné činnosti jsou důležitá také přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, které může soud uložit pachateli v rámci podmíněného upuštění od potrestání s dohledem či u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. Patří mezi ně například povinnost podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které však není považováno za ochranné léčení, dále pak podrobit se vhodným programům psychologického poradenství, zdržet se návštěv nevhodného prostředí a styku s určitými osobami a další. Právě využívání alternativ trestu odnětí svobody spolu s uplatněním komplexního modelu Probační a mediační služby je adekvátní cestou pro řešení postihu méně závažných forem drogové kriminality, která je bezesporu páčána uživateli drog, drogově závislými osobami.

V rámci rekonstrukce trestního kodexu lze očekávat i změny související s alternativními tresty. Návrh trestního zákoníku počítá s dalším rozvojem probace (podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem), který spočívá především v rozšíření Probační a mediační služby. U podmíněného upuštění od potrestání s dohledem nový trestní zákoník navrhuje doplnit demonstrativní výčet

přiměřených omezení a povinností o omezení a povinnosti spočívající např. právě ve zdržení se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek. Systém majetkových sankcí se navrhuje doplnit o ukládání peněžitého trestu ve formě tzv. denních pokut, jejichž podstatou je vyjádření povahy a závažnosti činu počtem denních sazeb, přičemž za každý den musí být uhrazena určitá peněžítá částka stanovená na základě pečlivého hodnocení majetkových poměrů pachatele. Dále se počítá s domácím vězením jako alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Je veden požadavkem zachování pozitivních a pracovních vazeb i ekonomickými hledisky vztahujícími se k výkonu takového trestu (značné ušetření prostředků jinak vynakládaných na výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody). Tento trest, který bude alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, by měl být ukládán osobám, kterým je třeba s přihlédnutím k povaze závažnosti trestného činu, osobě pachatele i možností jeho resocializace sice bezprostředně postihnout omezením osobní svobody (nepostačí jen podmíněné odsouzení), ale postačuje vzhledem k jejich osobním vlastnostem a rodinným poměrům podstatně menší intenzita zásahu vůči nim.⁹¹ Podle mého názoru v platné právní úpravě postrádáme možnost aktivní pomoci pachatelům těchto trestných činů, a to zejména v rámci institutu účinné lítosti a ovšem i v možnosti zvolit si léčení drogové závislosti, nebo trest odnětí svobody pro pachatele trestného činu. Oproti současné úpravě nová kodifikace upravuje v podstatě beze změny zánik trestní odpovědnosti ve formě účinné lítosti, kde byly sice doplněny nové trestné činy a trestné činy, které z hlediska jejich povahy by měly být také pokryty ustanovením o účinné lítosti, avšak za žádoucí bych považovala doplnění tohoto ustanovení právě o výčet těchto tzv. drogových trestných činů. Ochrana některých nejdůležitějších zájmů chráněných trestním zákonem totiž vyžaduje, aby trestné činy zde uvedené, které zpravidla ohrožují zvýšenou měrou chráněné zájmy anebo kde z hlediska jejich povahy je větší zájem na zabránění následkům než na potrestání pachatele, byly včas odhaleny nebo, aby se jejich následkům jinak včas zabránilo, a to i za cenu, že pachatel nebo některý z pachatelů nebude potrestán.

⁹¹ Šámal, P.: K úpravě trestních sankcí ve vládním návrhu rekonstrukce trestního zákoníku, *Trestněprávní revue* č. 5, C. H. Beck, Praha 2005, s. 119.

Do popředí zájmů orgánů činných v trestním řízení by dle mého názoru měly patřit závažnější formy drogové kriminality, než postih toxikomanů mající drogu pro vlastní potřebu. Prioritou by mělo být zosílení kontroly přepravovaných legálních látek, prekurzorů a pomocných látek, dosáhnout minimalizace pohybu ilegálních látek přes naše hranice a za současného rozvíjení spolupráce nejenom na úrovni vnitrostátní, ale i v rámci mezinárodní. Zmíníme-li otázku legalizace drog, docházíme k závěru, že naše společnost jako celek není v této době připravena na legalizaci určitých drog – tzv. lehkých drog. Existuje určité spektrum lidí, kteří se legalizaci drog brání a poukazují především na negativní důsledky jejich užívání, které jsou spojeny nejenom s problémy zdravotními, sociálními, ekonomickými, ale i kriminálními. Objevují se i teze, že úsilí o minimalizaci zneužívání drog na světě bude méně účinné, jestliže programy směřující k redukci poptávky budou podkopávány právě zastánci legalizace drog. I když nejsem pro legalizaci lehkých drog, podporuji rozdělení těchto látek, a to na základě vědeckých poznatků o rozdílné zdravotní a sociální nebezpečnosti u jednotlivých typů drog. Rozdělení těchto látek je žádoucí pro diferencovaný přístup trestního postihu k uživatelům drog a pachatelům závažné drogové kriminality páchané v rámci organizovaného zločinu. Zvýšená pozornost by měla být věnována v oblasti potlačování nabídky tzv. tvrdých drog především heroinu, který je považován dle studií za zdravotně i sociálně nejvíce devastující drogu. Změna legislativy nepochybně přispěje v tomto směru k vyváženějšímu přístupu represivních orgánů při stíhání drogových trestných činů.

V závěru této práce bych zmínila fakt, že právní a politický přístup k užívání drog zůstává i nadále velice kontroverzním tématem, s nímž jsou spojeny často složité a obtížné otázky, které jistě zasluhují pečlivé věnování této tematice i do budoucna.

7. Seznam zkratek

Některé frekventované právní předpisy či pojmy nejsou z důvodu úspory místa v textu citovány úplně, ale jsou uvedeny následujícími zkratkami, ke kterým uvádím jejich úplné znění.

LPS	Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady dne 16. 12. 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky (č. 2/1993 Sb.), ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
OPL	omamné a psychotropní látky
přest. zák.	Zákon ČNR č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších zákonů
Sb. rozh. tr.	judikát uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek – část trestní
tr. řád	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
tr. zák.	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
Ústava	Ústava České republiky ze dne 16. 12. 1992 (ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ve znění ústavních zákonů č. 347/1997 Sb., č. 300/2000 Sb., č. 395/2001 Sb., č. 448/2001 Sb. a č. 515/2002 Sb.).
ZPMS	Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů

8. Seznam literatury

MONOGRAFIE:

1. Cejp, M. a kol.: Pravděpodobný vývoj vybraných druhů kriminality, 1. vydání, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 2001.
2. Göhlert, CH., Kühn, F.: Od návyku k závislosti, 1. vydání, Euromedia Group, k. s. – Ikar, Praha 2001.
3. Hejda, J.: Kriminologické, trestně právní a kriminalistické aspekty drogového problému v ČR a jeho řešení, 1. vydání, RAIN reklamní agentura s.r.o., Jindřichův Hradec 2000.
4. Jelínek, J.: Novelizace trestního práva v roce 1997, Linde Praha, Praha 1998.
5. Jelínek, J.: Trestní právo. Novelizace v letech 1997 až 1999, Linde Praha, Praha 2000.
6. Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné - Obecná část, 1. vydání, Linde Praha, Praha 2004.
7. Jelínek, J., Hasch, K., Nováková, J., Sovák, Z.: Trestní právo hmotné - Zvláštní část. 2. vydání, Eurolex Bohemia, Praha 2003.
8. Jelínek, J., Draščík, A., Hasch, K. a kol.: Trestní právo procesní, Eurolex Bohemia, Praha 2002.
9. Jelínek, J., Sovák, Z.: Trestní zákon a trestní řád, Poznámkové vydání s judikaturou, 19. vydání, Linde, Praha 2003.
10. Juráková, I.: Trestněprávní postih toxikomanů, Masarykova univerzita Brno, Brno 1999.
11. Kalina, K. a kol.: Drogy a drogové závislosti 2, 1. vydání, Úřad vlády ČR, Praha 2003.
12. Kuchta, J. a kol.: Kriminologie, 2. část, 2. vydání, Masarykova univerzita Brno 1999.
13. Kuchta, J., Válková, H. a kol.: Základy kriminologie a trestní politiky, C. H. Beck, 1. vydání, Praha 2005.
14. Miovský, M., Spirig, H., Havlíčková, M. a kol.: Vězeňství a nelegální drogy, Sborník textů z oblasti užívání nelegálních návykových látek, 1. vydání, Úřad vlády ČR, Praha 2003.
15. Mravčík, V., Zábranský, T. a kol.: Výroční zpráva o stavu drog v ČR v roce 2002, Úřad vlády, Praha 2003.
16. Mravčík, V., Korčíšová, B. a spol.: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2003, Úřad vlády, Praha 2004.

17. Mravčík, V. a kol.: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v ČR v roce 2004, Úřad vlády ČR, Praha 2005.
18. Netík, K., Budka, I., Neumann, J., Válková, H.: K osobnosti kriminálního toxikomana, Psychiatrické centrum, Praha 1991.
19. Novotný, O., Zapletal, J. a kol.: Kriminologie, 2. vydání, ASPI, Praha 2004.
20. Nožina, M.: Svět drog v Čechách, 1. vydání, KLP – Koniasch Latin Press, Praha 1997.
21. Presl, J.: Drogová závislost – Může být ohroženo i Vaše dítě?, Maxdorf, Praha 1994.
22. Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář, 5. vydání, C. H. Beck, Praha 2003.
23. Štablová, R.: Návykové látky a kriminalita, 1. vydání, Vydavatelství PA ČR, Praha 1995.
24. Trávníčková, I. a kol.: Právní úprava drogové problematiky, 1. vydání, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1992.
25. Urban, E.: Toxikomanie, 1. vydání, Avicenum, Praha 1973.
26. Vantuch, P.: Drogy a kriminalita, 1. vydání, Univerzita J.E.Purkyně, Brno 1990.

ČLÁNKY:

1. Brichcín, S.: Detenční ústav a institut zabezpečovací detence, Kriminologika 2005, č. 2.
2. Fastner, J.: Ještě k trestnému činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187a tr. zák., Trestní právo 1999, č. 11.
3. Jelínek, J.: Nová úprava tzv. drogových deliktů, Justiční revue 1999, č. 2.
4. Juráková, I.: Několik poznámek ke kriminalizaci držení drog pro vlastní potřebu, Právní rozhledy 1999, č. 1.
5. Judikatura NS ČR: K právní kvalifikaci přechodného neoprávněného držení drogy pro jiného, Trestněprávní revue 2003, č. 8.
6. Judikatura NS ČR: K právní kvalifikaci přechodného neoprávněného držení drogy pro jiného, Trestněprávní revue 2003, č. 11.
7. Kühn, Z.: O určitosti a neurčitosti práva, Trestní právo 1999, č. 5.
8. Púry, F., Sotolář, A., Šámal, P.: K problematice trestněprávního postihu přechovávání drog pro vlastní potřebu, Právní rozhledy 1999, č. 10.
9. Púry, F., Sotolář, A., Šámal, P.: K problematice trestněprávního postihu přechovávání drog pro vlastní potřebu, Právní rozhledy 1999, č. 11.

10. Růžička, M.: Problematika trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek nebo jedů, Praktická příručka, Právní rádce 2000, č. 3.
11. Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. a kol.: Povaha zneužívání drog v mezinárodních souvislostech, Trestní právo 2000, č. 6.
12. Šámal, P.: K problematice množství většího než malého u omamných a psychotropních látek podle § 187a odst. 1 tr. zák., Trestněprávní revue 2003, č. 1.
13. Šámal, P.: K úpravě trestních sankcí ve vládním návrhu rekodifikace trestního zákoníku, Trestněprávní revue 2005, č. 5.
14. Ščerba, F.: Sankcionování mladistvých, Kriminalistika 2005, č. 2.
15. Vykopalová, H.: Drogy a drogové závislosti, Zdravotnictví a právo 1998, č. 12.

JUDIKATURA

Č. 24/2000 – I Sb. rozh. tr.	Č. 46/1977 Sb. rozh. tr.
Č. 3/2002 Sb. rozh. tr.	Č. 59/1968 Sb. rozh. tr.
Č. 10/2000 Sb. rozh. tr.	Č. 19/2004 – I Sb. rozh. tr.
Č. 46/2000 Sb. rozh. tr.	Č. 24/2003 Sb. rozh. tr.
Č. 60/2001 – I Sb. rozh. tr.	Č. 2/2004 Sb. rozh. tr.
Č. 50/1983 Sb. rozh. tr.	Č. 25/2004 Sb. rozh. tr.
Č. 30/1972 Sb. rozh. tr.	Č. 26/2004 Sb. rozh. tr.

- Nařízení vlády č. 10/1999 Sb., kterým se zrušuje nařízení vlády č. 192/1988 SB., o jedech a některých jiných látkách škodlivých zdraví, ve znění pozdějších předpisů, a kterým se pro účely trestního zákona stanoví, co se považuje za jedy, v platném znění.
- Nařízení vlády č. 114/1999 SB., kterým se pro účely trestního zákona stanoví, co se považuje za jedy, nakažlivé choroby a škůdce, v platném znění.
- Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 6/2000, v platném znění.
- Příloha k závaznému pokynu policejního prezidenta č. 39/1998, v platném znění.

- Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 462/1991 Sb., o Úmluvě OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami, v platném znění.
- Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 458/1991Sb., o Protokolu o změnách Jednotné Úmluvy, v platném znění.
- Usnesení Poslanecké sněmovny č. 1998, kterým se schvaluje vládní návrh zákona trestní zákoník, v platném znění.
- Vyhláška ministerstva zahraničních č. 47/1965 Sb., o Jednotná úmluvě omamných látkách, v platném znění.
- Vyhláška ministerstva zahraničí č. 62/1989 Sb., o Úmluvě o psychotropních látkách, v platném znění.
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon v platném znění.
- Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád v platném znění.
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, v platném znění.
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, v platném znění.
- Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, v platném znění.
- Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, v platném znění.

WEBOVÉ STRÁNKY:

- www.drogy-info.cz
 - Výroční zprávy o stavu ve věcech drog v ČR za roky 2003, 2004 a 2005.
 - Projekt analýzy dopadů novelizace drogové legislativy v ČR.
 - Užívání drog v EU – legislativní přístupy.
 - Zaostřeno na drogy 2005, č. 4.
- www.justice.cz
 - Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2003 (1 Spr 361/2004).

- www.mvcr.cz
- www.senat.cz
 - Senátní tisk č. 219 (vládní návrh zákona trestní zákoník schválen PS ČR 30. 11. 2005 usnesením č. 1998).
- www.vlada.cz
 - Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009.
- www.vscr.cz
 - Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015.